

## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหาร  
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมพหุปัญญาของนักเรียนโรงเรียนเอกชนใน  
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยแยกเป็นประเด็นสำคัญตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
  - 1.1 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551
  - 1.2 ความหมาย
  - 1.3 การบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
  - 1.4 ประเภทของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
    - 1.4.1 กิจกรรมแนะแนว
    - 1.4.2 กิจกรรมนักเรียน
    - 1.4.3 กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
  - 1.5 แนวการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
2. ทฤษฎีพหุปัญญา
  - 2.1 ความหมาย “พหุปัญญา”
  - 2.2 องค์ประกอบของพหุปัญญา
  - 2.3 ลักษณะสำคัญของปัญญาแต่ละด้าน
  - 2.4 ตัวกระตุ้นและตัวบั่นทอนปัญญา
  - 2.5 กระบวนการทฤษฎีพหุปัญญากับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
  - 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. โรงเรียนเอกชน
  - 3.1 ความเป็นมาของโรงเรียนเอกชน
  - 3.2 พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550

4. รูปแบบและการพัฒนารูปแบบ
  - 4.1 ความหมายของรูปแบบ
  - 4.2 การพัฒนารูปแบบ
  - 4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ
5. เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)
  - 5.1 ความเป็นมาของเทคนิคเดลฟาย
  - 5.2 เดลฟายแบบปรับปรุง

## กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

### หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ปรับปรุงและพัฒนา  
 มาจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา  
 ขั้นพื้นฐาน, 2553 หน้า 1-5) และการวิจัยและติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรการศึกษา  
 ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 พบว่า กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีข้อดี เช่น ช่วยการส่งเสริม  
 การกระจายอำนาจทางการศึกษา ท้องถิ่นและสถานศึกษามีส่วนร่วม และมีบทบาทสำคัญ  
 ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มีแนวคิดและหลักการ  
 ในการส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมอย่างชัดเจน ผลของการศึกษาสะท้อนให้เห็น  
 ปัญหาและความไม่ชัดเจนของหลักสูตรทั้งในส่วนของเอกสารหลักสูตร กระบวนการ  
 นำหลักสูตรไปปฏิบัติ ผลผลิตที่เกิดจากการใช้หลักสูตร ปัญหาความสับสนของผู้ปฏิบัติ  
 ในระดับสถานศึกษา รวมทั้งการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาส่วนใหญ่กำหนดสาระ  
 การเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้มาก เกิดปัญหาหลักสูตรแน่น การวัดและ  
 ประเมินผลไม่สะท้อนมาตรฐาน ส่งผลต่อการจัดทำเอกสารและการเทียบโอนผลการเรียน  
 เป็นปัญหาด้านคุณภาพผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะ  
 อันพึงประสงค์ ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550  
 – 2554) ที่ปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้มีคุณธรรม มีความ  
 รอบรู้อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม  
 สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง แนวทาง  
 การพัฒนาคุณภาพคนมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ

พร้อมทั้งมีสมรรถนะ ทักษะ และความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย มีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ท้องถิ่นและสถานศึกษานำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต วิสัยทัศน์ของหลักสูตรมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้ และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาคือ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ

หลักการสำคัญของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มีดังนี้ 1) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ มีเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับการเป็นสากล 2) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน โดยประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน 3) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น 4) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างที่ยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้ 5) เป็นหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 6) เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์ โดยมีจุดหมาย เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ เมื่อผู้เรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความรู้ ดังนี้ 1) มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต 3) มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย 4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข โดยที่สมรรถนะของผู้เรียนหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพมาตรฐานการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดสมรรถนะที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) ความสามารถในการสื่อสาร 2) ความสามารถในการคิด 3) ความสามารถในการแก้ปัญหา 4) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต 5) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย และ 8) มีจิตสาธารณะส่วนมาตรฐานการเรียนรู้ พัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา โดยกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ทั้ง 8 สาระการเรียนรู้

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมี 3 ลักษณะ (สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ, 2554, หน้า 51-54) ได้แก่ 1) กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้านการเรียนและอาชีพ สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม และยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน 2) กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักการแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปัน เอื้ออาทร สมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้ผู้เรียน

ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์ วางแผน การปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับบุคลิกภาวะของผู้เรียน บริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้นำเพื่อชุมชนและนักศึกษาวิชาการทหาร กิจกรรมชุมนุม ชมรม และ 3) กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณะประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่นตามความสนใจ ในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่างๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม โครงสร้างเวลา เรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง เพื่อจัดเวลาให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา แต่ละแห่ง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีละ 120 ชั่วโมง และมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 360 ชั่วโมง สำหรับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณะประโยชน์ ให้สถานศึกษาจัดสรรเวลาให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมดังนี้ ระดับประถมศึกษา (ป.1-6) จำนวน 60 ชั่วโมง ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1- 3) จำนวน 45 ชั่วโมง และมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 - 6) จำนวน 60 ชั่วโมง

การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นเงื่อนไขหนึ่งสำหรับการเลื่อนชั้นและการจบระดับการศึกษา ผู้เรียนจะต้องมีเวลาเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตลอดจนผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนดไว้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าว ประเมินจากการปฏิบัติกิจกรรม ผลงาน/ชิ้นงานของผู้เรียนอย่างหลากหลายและประเมินตามสภาพจริงโดย 1) ให้ผู้เรียนค้นหาศักยภาพของตนเอง การทำงานกลุ่ม ทักษะการอยู่ร่วมกัน และการมีจิตสาธารณะ 2) ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการประเมิน เช่น ครู ผู้ปกครอง เพื่อนนักเรียน เป็นต้น 3) สถานศึกษาให้มีการประเมินเป็นระยะๆ เพื่อรวบรวมข้อมูล และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรายกิจกรรม และการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อตัดสิน ผู้เรียนจะต้องได้รับการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านเกณฑ์ตามที่สถานศึกษากำหนดทั้งด้านคุณภาพ หรือเกณฑ์ในการประเมินตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่กำหนดไว้ 2 ระดับ คือ ผ่าน (ผ) และไม่ผ่าน (มผ) และกำหนดประเด็นการประเมินให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในแต่ละกิจกรรม ซึ่งแยกเป็นรายกิจกรรม ผ่าน (ผ) และไม่ผ่าน (มผ) รายปี/รายภาค ผ่าน (ผ) ไม่ผ่าน (มผ) และเกณฑ์เพื่อจบการศึกษาผ่าน (ผ) หรือ ไม่ผ่าน (มผ) สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหากกรณีไม่ผ่าน

เกณฑ์ ให้ครูผู้รับผิดชอบในกิจกรรมนั้นๆ ดำเนินการซ่อมเสริมโดยให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมนั้นจนครบตามเวลา หรือปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น แล้วจึงประเมินให้ผ่านกิจกรรม เพื่อบันทึกผลในระเบียบแสดงผลการเรียนรู้ ยกเว้นเหตุผลวิสัย ให้รายงานผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียนตามความเหมาะสมต่อไป

ในการพัฒนาและประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต้องคำนึงถึงเวลาการเข้าร่วม ควรไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนแต่ละกิจกรรม สำหรับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ต้องปฏิบัติตามกำหนดโครงสร้างเวลาเรียน ผลงานชิ้นงานผลการปฏิบัติกิจกรรมและคุณลักษณะของผู้เรียนอาจเก็บในแฟ้มสะสมผลงาน จัดนิทรรศการ และหากสถานศึกษามีบุคลากรไม่เพียงพอ หรือไม่สามารถจัดกิจกรรมได้หลากหลาย อาจจัดกิจกรรมในลักษณะบูรณาการหรือสอดแทรกในกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งสามารถประเมินผล การเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวแล้วนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้ ทั้งนี้การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนควรมีองค์ประกอบในการดำเนิน เช่น มีครูที่ปรึกษาหรือผู้รับผิดชอบ มีแผนการจัดกิจกรรมชัดเจน มีหลักฐาน ภาพถ่าย แฟ้มสะสมผลงาน มีผู้รับรองผลการเข้าร่วมกิจกรรม และมีรายงานแสดงผลการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างชัดเจน และต่อเนื่อง

### **ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน**

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย ปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีวินัย ปลูกฝังสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนประกอบด้วย 3 กิจกรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553, หน้า 3) ได้แก่ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และ กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ผลรวมสุดท้ายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนคือ ผู้เรียนเกิดการพัฒนาที่เป็นองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Holistic) โดยกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้ง 3 กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตรโดยกระบวนการจัดการศึกษาต้องมีเป้าหมายกิจกรรมที่ชัดเจน

เป็นรูปธรรม และครอบคลุมผู้เรียนทุกคนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน เต็มศักยภาพตามความสนใจ ความถนัด ความต้องการเหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะ เป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังและส่งเสริมจิตสำนึกในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมในลักษณะต่างๆ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ และเป็นกิจกรรมที่ยืดหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ ครู พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และหน่วยงานอื่นมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2555, หน้า 2) โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล จะเห็นได้ว่า กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นส่วนสำคัญในการเสริมการบูรณาการองค์ความรู้ ทักษะและเจตคติจากการเรียนรู้อย่างรอบด้านเพื่อให้หลักสูตรสามารถพัฒนาผู้เรียนได้บรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (2555) ได้ให้ความหมาย กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ว่าเป็นการจัดกิจกรรมอย่างเป็นกระบวนการในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม มุ่งเสริมเจตคติ คุณค่า ชีวิตปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของเรียม ศรีทอง (2542) ที่พบว่า การรู้จักและเข้าใจตนเอง และการควบคุมตนเองนำไปสู่การพัฒนาสัมพันธภาพเชิงบวก แสดงพฤติกรรมที่ดีและวางเป้าหมายในชีวิตได้อย่างเหมาะสม สามารถเผชิญปัญหาหรือความยุ่งยากที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุข ทำให้ตนเองเกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น มีสุขภาพจิตที่ดี รู้คุณค่าของตนเองมากขึ้น

ดังนั้นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหมายถึง กิจกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย ปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีวินัย ปลูกฝังสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ประกอบด้วยกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และ กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

### การบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมพหุปัญญาของนักเรียนโรงเรียนเอกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมพหุปัญญาของนักเรียนโรงเรียนเอกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสาระครอบคลุมความหมายของการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนดังต่อไปนี้

การบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีคำว่า “การบริหาร” และ คำว่า “กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน” “การบริหาร” มีคำในภาษาอังกฤษใช้อยู่ 2 คำคือ Administration นิยมใช้ในการบริหารราชการ และคำว่า Management นิยมใช้ในการบริหารธุรกิจหรือเอกชน (เมตต์ เมตต์การุญจิต, 2547, หน้า 37-39) และได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า เป็นการทำงานร่วมกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ชัดเจน อาศัยคนเป็นปัจจัยสำคัญและต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน การดำเนินการในลักษณะเป็นกระบวนการ ส่วนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางพุทธศักราช 2551 ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ลักษณะ ได้แก่ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553)

การบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หมายถึง กระบวนการพัฒนาผู้เรียนด้วยกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ใช้องค์ความรู้ ทักษะและเจตคติจากการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียนมาปฏิบัติกิจกรรมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ความสามารถ ความเก่งหรือปัญญาที่หลากหลายหรือพหุปัญญานี้จะพบในวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตลอดชีวิต (อารี สันหนวี, 2552, หน้า 10)

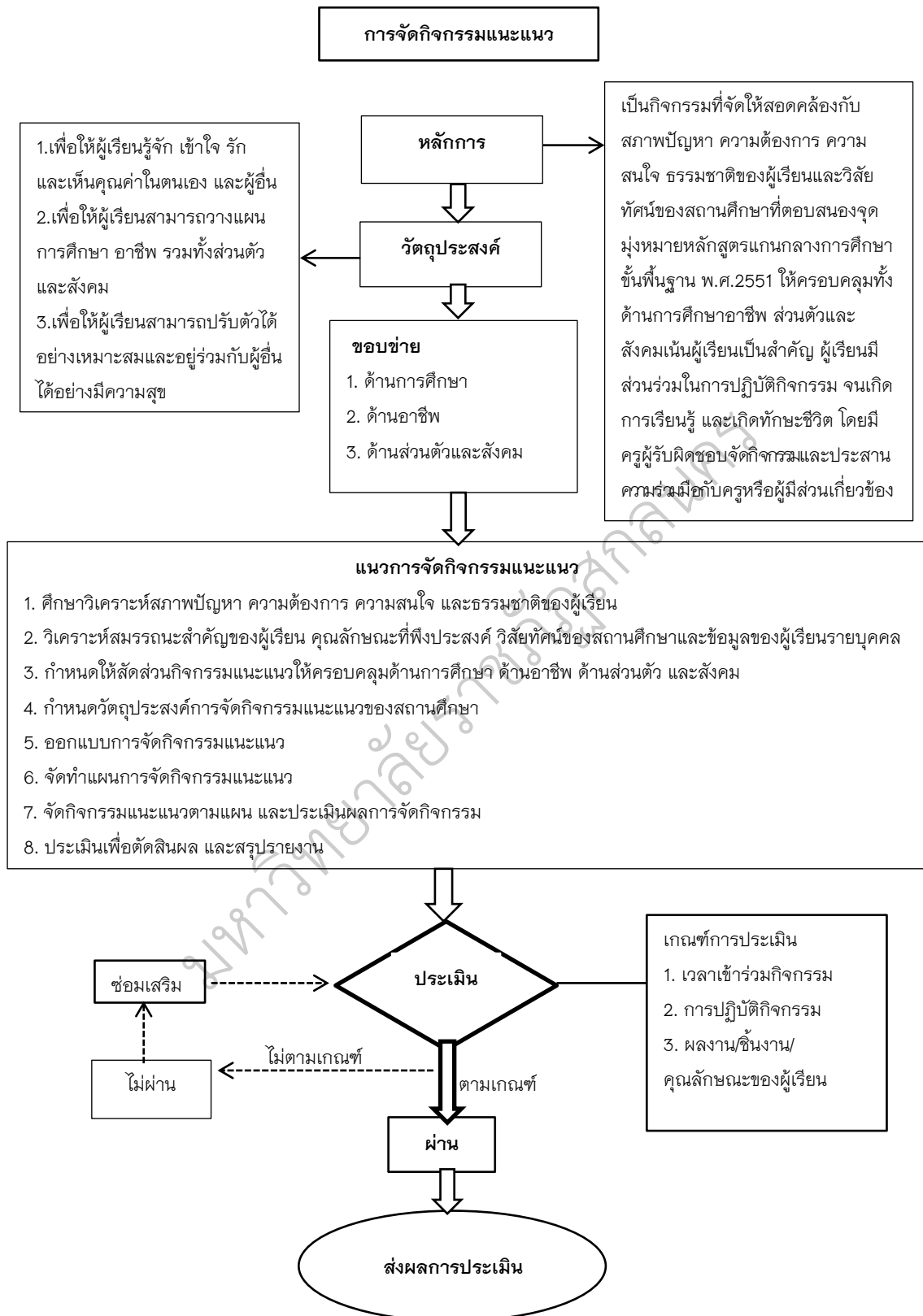


## ประเภทของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มี 3 ลักษณะ กิจกรรมทั้ง 3 ลักษณะเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้านการเรียนและอาชีพ สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน ดังต่อไปนี้

### 1. กิจกรรมแนะแนว

กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งในด้านการเรียนและอาชีพ สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม กิจกรรมแนะแนวต้องส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่สมรรถนะที่สำคัญ 5 ประการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนรู้จัก เข้าใจ รัก และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สามารถวางแผนการเรียน อาชีพ รวมทั้งการดำเนินชีวิตและสังคม และสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม โดยมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ด้านอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเองในทุกด้าน รู้และเข้าใจโลกของงานอาชีพอย่างหลากหลาย ด้านส่วนตัวและสังคม เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง รักและเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น รายละเอียดตามภาพประกอบ 2



ภาพประกอบ 2 แนวทางการจัดกิจกรรมแนะแนว (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553, หน้า 20)

จากภาพประกอบ 2 แนวทางการจัดกิจกรรมแนะแนว ได้แก่ ศึกษาวិเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการ ความสนใจ ธรรมชาติของผู้เรียน การวิเคราะห์สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ วิสัยทัศน์ของสถานศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยการกำหนดสัดส่วนของกิจกรรมแนะแนวให้ครอบคลุมด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านส่วนตัวและสังคม โดยยึดสภาพปัญหา ความต้องการ ความสนใจ ตลอดจนธรรมชาติของผู้เรียนและเป้าหมายของสถานศึกษา โดยครู ผู้ปกครอง และผู้เรียนมีส่วนร่วม กำหนดวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมแนะแนวเป็นระดับการศึกษา และชั้นปี ออกแบบการจัดกิจกรรมแนะแนวประกอบด้วย วัตถุประสงค์ การจัดกิจกรรม เวลาจัดกิจกรรม หลักฐานการจัดกิจกรรมและการประเมินผล มีการทำแผนการจัดกิจกรรมแนะแนวรายชั่วโมง ประกอบด้วยชื่อกิจกรรม จุดประสงค์ เวลา เนื้อหาสาระ วิธีการดำเนินกิจกรรม สื่อ อุปกรณ์และการประเมินผล และจัดกิจกรรมแนะแนวตามแผนการจัดกิจกรรมแนะแนวและประเมินเพื่อตัดสินผล และสรุปรายงาน

สถานศึกษาสามารถดำเนินการแนะแนวได้ใน 3 ลักษณะ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553, หน้า 1-3) ดังนี้

1. การจัดบริการแนะแนวในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและครอบคลุมขอบข่ายงานแนะแนวทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษาอาชีพส่วนตัวและสังคมทั้งนี้จะต้องมีการกำหนดผู้รับผิดชอบอยู่ในโครงสร้างการบริหารของโรงเรียนและต้องมีโครงการแผนงานงบประมาณที่แสดงถึงการปฏิบัติงานที่ต่อเนื่องทั้งปีโดยมีครูแนะแนวเป็นผู้นำในการดำเนินงานเช่นการเข้าค่ายโครงการต่างๆ นิทรรศการการปฐมนิเทศโฮมรูมป้ายนิเทศกิจกรรมหน้าเสาธง เป็นต้น

2. การจัดกิจกรรมแนะแนวในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญในการจบหลักสูตรโดยมีครูประจำชั้น/ครูผู้ได้รับมอบหมายให้จัดกิจกรรมแนะแนวเป็นผู้รับผิดชอบ

3. การประยุกต์ใช้หลักการและกระบวนการแนะแนวในการจัดหลักสูตรและพัฒนาการเรียนการสอนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนโดยทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพัฒนาผู้เรียน

ทั้งนี้ การดำเนินงานแนะแนวในสถานศึกษาต้องจัดให้ครอบคลุมขอบข่ายงานแนะแนวทั้ง 3 ด้าน โดยมีรายละเอียดแต่ละด้าน คือ 1) ด้านการศึกษา ให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองในด้านการเรียนอย่างเต็มตามศักยภาพรู้จักแสวงหาและใช้ข้อมูลประกอบการวางแผนการเรียนหรือการศึกษาต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีวิธีการเรียนรู้ และสามารถวางแผนการเรียนหรือการศึกษาต่อไปได้อย่างเหมาะสม 2) ด้านอาชีพ ให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเองในทุกด้าน รู้และเข้าใจโลกของงานอาชีพอย่างหลากหลาย มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต มีการเตรียมตัวสู่อาชีพ สามารถวางแผนเพื่อประกอบอาชีพตามที่ตนเองมีความถนัดและสนใจ 3) ด้านส่วนตัวและสังคม ให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง รักและเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น รักษ์สิ่งแวดล้อม มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีเจตคติที่ดีต่อการมีชีวิตที่ดี มีคุณภาพ มีทักษะชีวิตและสามารถปรับตัวดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

เพื่อให้สถานศึกษาได้ดำเนินการแนะแนวได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ผู้รับผิดชอบงานแนะแนวของสถานศึกษาควรพัฒนาตนเองให้มีความรู้พื้นฐานด้านการแนะแนวโดยจุดหมายของการแนะแนวคือการป้องกันปัญหา แก้ปัญหาและส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของผู้เรียน โดยมีปรัชญาและหลักการแนะแนวเบื้องต้น ดังตาราง 1

ตาราง 1 ปรัชญาและหลักการแนะแนว (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2554, หน้า 3)

ปรัชญา	หลักการ
1. ทุกคนมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์	1. จัดบริการแนะแนวให้ผู้เรียนทุกคนและให้บริการด้วยความเคารพในเกียรติแห่งความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันโดยคำนึงถึงประโยชน์ผู้รับบริการเป็นสำคัญ
2. คนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพที่ทัดเทียมกัน	2. การจัดบริการจะต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพความเสมอภาคของบุคคลไม่มีการบังคับ
3. คนทุกคนมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาและเรียนรู้ได้	3. การให้บริการต้องเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีบทบาทสำคัญในการใช้ปัญญาเรียนรู้หาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเองและได้พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ
4. คนมีความแตกต่างกันแต่มีความต้องการพื้นฐานที่เหมือนกัน	4. การให้บริการต้องตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการและคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
5. พฤติกรรมย่อมมีสาเหตุและบุคคลเปลี่ยนแปลงได้ตามเหตุ	5. การให้บริการคือการอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมในการสร้างเสริมพัฒนาการหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์
6. ทุกคนย่อมมีปัญหาคนอยู่ในสังคมที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและพฤติกรรมของแต่ละบุคคลย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่น	6. การให้บริการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์เป็นภารกิจที่พึงกระทำด้วยความเมตตาและด้วยความรู้ความเข้าใจ และทุกคนควรมีส่วนร่วม

จากตาราง 1 ปรัชญาและหลักการแนะแนว 6 ประการ ได้แก่ 1) ทุกคนมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์มีหลักการแนะแนว คือ จัดบริการแนะแนวให้ผู้เรียนทุกคนและให้บริการด้วยความเคารพในเกียรติแห่งความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันโดยคำนึงถึงประโยชน์ผู้รับบริการเป็นสำคัญ 2) คนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพที่ทัดเทียมกัน มีหลักการแนะแนว คือ การจัดบริการจะต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพความเสมอภาคของบุคคลไม่มีการบังคับ 3) คนทุกคนมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาและเรียนรู้ได้หลักการแนะแนวคือ

การให้บริการต้องเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีบทบาทสำคัญในการใช้ปัญญาเรียนรู้หาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเองและได้พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ 4) คนมีความแตกต่างกัน แต่มีความต้องการพื้นฐานที่เหมือนกัน หลักการแนะแนว คือ การให้บริการต้องตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการและคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 5) พฤติกรรมย่อมมีสาเหตุและบุคคลเปลี่ยนแปลงได้ตามเหตุ หลักการแนะแนว คือ การให้บริการคือการอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมในการสร้างเสริมพัฒนาการหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และ 6) ภายใต้ปรัชญาที่ว่า ทุกคนย่อมมีปัญหาคนอยู่ในสังคมที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและพฤติกรรมของแต่ละบุคคลย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่น หลักการแนะแนว ได้แก่ การให้บริการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์เป็นภารกิจที่พึงกระทำด้วยความเมตตาและด้วยความรู้ ความเข้าใจและทุกคนควรมีส่วนร่วม

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2555, หน้า 250) ได้สรุปผล การถอดบทเรียนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผลการจัด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยคัดเลือกจากผลงานของครูที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จากสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 118 เรื่อง และครูที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จาก 118 เรื่องโดยได้รับคัดเลือกตามลักษณะของกิจกรรมที่มีแนวปฏิบัติที่ดี จำนวน 65 คน มีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ 1) ทบทวนเอกสารงานเขียนประสบการณ์การจัด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยการอ่านและตั้งวิธีคิด วิธีปฏิบัติของแต่ละเรื่องออกมาให้ชัดเจน 2) จัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญจากบทเรียน การดำเนินงานของโรงเรียน 3) สังเคราะห์ แนวทางและรูปแบบการจัดกิจกรรมซึ่งครอบคลุมวิธีการทำงานที่ได้ผลเป็นเลิศ และสามารถปฏิบัติได้จริง ผลการถอดบทเรียนการจัดกิจกรรมแนะแนว พบว่านักเรียนประเมิน ตนเองว่า นักเรียนมีลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมจากการทำกิจกรรมแนะแนวในระดับมากที่สุด คือนักเรียนสามารถหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่ดี และในระดับมาก 3 อันดับแรก คือ นักเรียนสามารถหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่ดี สามารถเลือกใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ทันสมัย สามารถปรับตัวและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมและสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ สำหรับผู้ปกครองมีความเห็นว่า ในภาพรวมกิจกรรมแนะแนวทำให้นักเรียนมีลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมในระดับมาก ซึ่งเมื่อเทียบกับเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพ พบว่า มี ระดับสูงกว่าเกณฑ์ประเมิน และผู้ปกครอง พบว่า นักเรียนมีลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมใน ระดับมาก 3 อันดับแรก คือ นักเรียนสามารถหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่ดี นักเรียนสามารถ

เลือกและใช้อุปกรณ์และเครื่องมือที่ทันสมัย และสามารถปรับตัวและ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้  
อย่างเหมาะสม

พิศมัย ทินเต (2545) ทำการศึกษาเรื่อง การใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนา  
ความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย  
มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองของ  
นักเรียนโดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการผู้ร่วมวิจัยประกอบด้วยนักเรียน  
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย 2 จังหวัดขอนแก่นจำนวน 39 คนเป็น  
นักเรียนกลุ่มเป้าหมายหลักที่มีปัญหาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเอง 10 คนและ  
กลุ่มเป้าหมายรอง 29 คน ผลการใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเอง  
ของนักเรียนจากการร่วมมือระหว่างผู้วิจัยครูแนะแนวและ/หรือนักเรียน มีดังนี้  
1) ได้แผนการจัดกิจกรรมแนะแนว 5 กิจกรรม คือ การรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็น  
รายบุคคลการให้บริการสนเทศการสอนวิชาแนะแนวการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มและ  
การติดตามผล 2) จากการจัดกิจกรรมแนะแนวตามแผนที่ได้พบว่านักเรียนกลุ่มเป้าหมาย  
หลักมีความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมและพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเอง เช่น  
มาโรงเรียนทุกวันไม่มาสายเข้าชั้นเรียนตรงเวลามีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย  
และไม่ถูกฝ่ายปกครองบันทึกพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และ 3) จากการติดตามผล พบว่า  
นักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงถึงความมีวินัยในตนเองดีขึ้นและจากแบบสอบถามการปฏิบัติ  
ที่แสดงถึงความมีวินัย พบว่า หลังการเข้าร่วมกิจกรรมทั้งนักเรียนกลุ่มเป้าหมายหลักและ  
กลุ่มเป้าหมายรองมีคะแนนเพิ่มขึ้นจากก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ  
ที่ระดับ .05

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมหนึ่งในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่จะ  
ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจ รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สามารถวางแผน  
การเรียนอาชีพรวมทั้งการดำเนินชีวิตและสังคมและสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม โดย  
ครูผู้ทำหน้าที่แนะแนวจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในปรัชญาและหลักการของการแนะแนว  
เพื่อการจัดการแนะแนวได้ถูกต้องตามเจตนารมณ์ของกระทรวงศึกษาธิการ นักเรียนและ  
ผู้ปกครองมีความพึงพอใจ

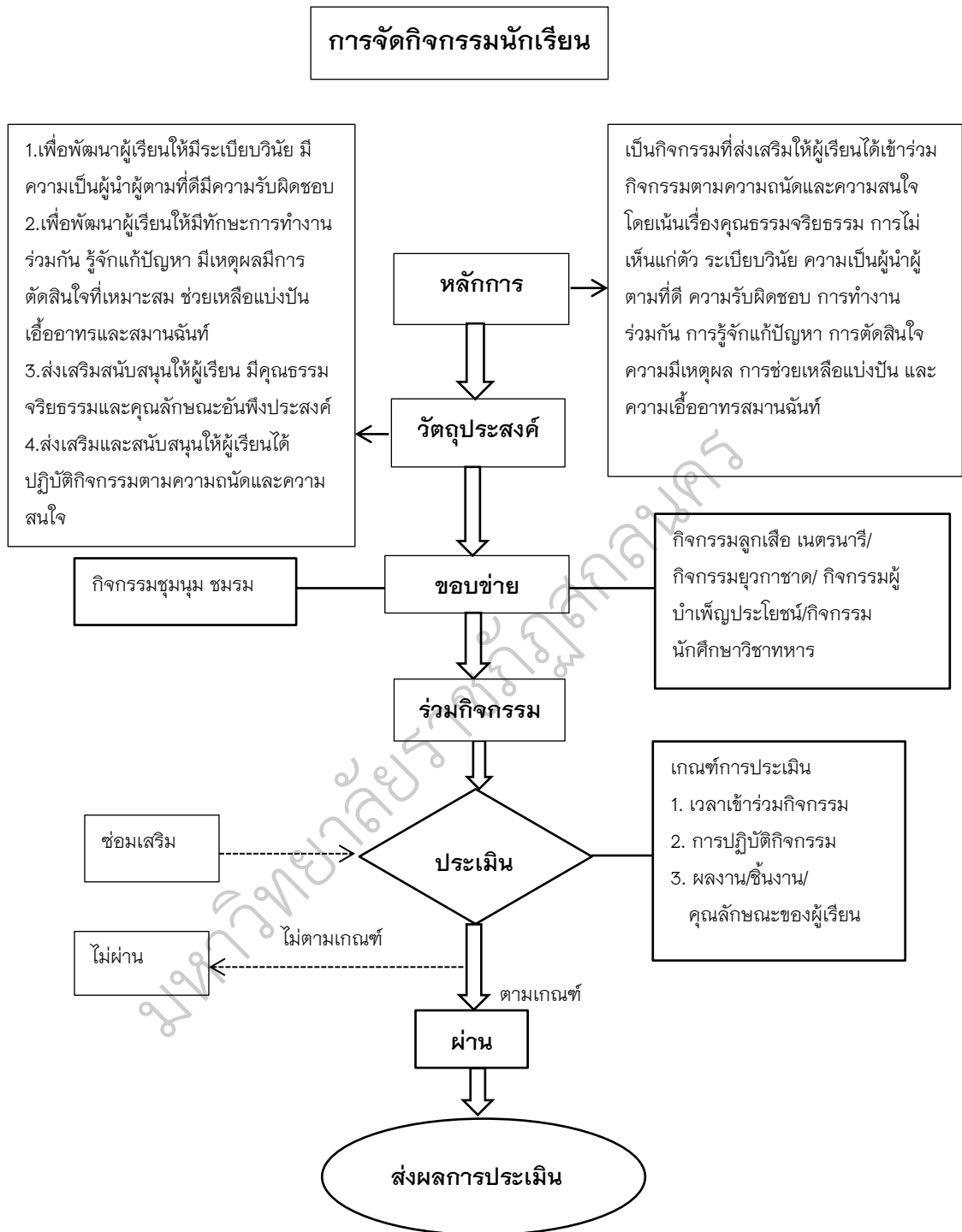
## 2. กิจกรรมนักเรียน

กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจ โดยเน้นเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ความมีระเบียบวินัย การไม่เห็นแก่ตัว ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจ ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปัน และการเอื้ออาทรและสมานฉันท์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554, หน้า 25) การจัดกิจกรรมนักเรียนมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1. จัดให้สอดคล้องกับความสามารถและความสนใจของนักเรียน
2. เน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน
3. เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวุฒิภาวะของนักเรียนตลอดจนบริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น

กิจกรรมนักเรียนตามหลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช 2551 มีแนวทางการจัดกิจกรรมนักเรียนดังภาพประกอบ 3





ภาพประกอบ 3 การจัดกิจกรรมนักเรียน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553, หน้า 24)

จากภาพประกอบ 3 กิจกรรมนักเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี มีความรับผิดชอบ มีทักษะการทำงานร่วมกัน รู้จักการแก้ปัญหา มีเหตุผล มีการตัดสินใจที่เหมาะสม ช่วยเหลือแบ่งปัน เอื้ออาทรและสมานฉันท์ ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามความถนัดและความสนใจ กิจกรรมนักเรียนประกอบด้วยกิจกรรม 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และนักศึกษาริชาตทหาร สถานศึกษาให้ผู้เรียนเลือกกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และครบตามหลักสูตรของแต่ละกิจกรรม 2) กิจกรรมชุมนุม ชมรม สถานศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายและเข้าร่วมกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจ ทั้งนี้ ผู้เรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในข้อ 1 และข้อ 2 สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถเลือกเข้าร่วมกิจกรรมในข้อ 1 หรือ ข้อ 2 กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเกณฑ์การประเมิน ประกอบด้วย เวลาเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติกิจกรรม และผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะของผู้เรียน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555, หน้า 250) ได้สรุปผลการถอดบทเรียนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผลการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยคัดเลือกจากผลงานของครูที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 118 เรื่อง และครูที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจาก 118 เรื่องโดยได้รับคัดเลือกตามลักษณะของกิจกรรมที่มีแนวปฏิบัติที่ดี จำนวน 65 คน มีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ 1) ทบทวนเอกสารงานเขียนประสบการณ์การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยการอ่านและตั้งวิธีคิด วิธีปฏิบัติของแต่ละเรื่องออกมาให้ชัดเจน 2) จัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญจากบทเรียนการดำเนินงานของโรงเรียน 3) สังเคราะห์แนวทางและรูปแบบการจัดกิจกรรมซึ่งครอบคลุมวิธีการทำงานที่ได้ผลเป็นเลิศ และสามารถปฏิบัติได้จริง ผลการถอดบทเรียนการจัดกิจกรรมนักเรียน พบว่า บทเรียนการจัดกิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล เต็มเต็มด้านวิชาการ สังคมและชีวิต เกิดกระบวนการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์หลากหลายรูปแบบแตกต่างจาก

การจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน มีการประเมินผล การสะท้อนคิด การแลกเปลี่ยน จนเกิดเป็นความรู้ใหม่ๆ ขึ้นปัจจัยความสำเร็จ ได้แก่ กิจกรรมมีความสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และไม่ขัดต่อวิถีชีวิตท้องถิ่น ผู้รับผิดชอบกิจกรรมนักเรียนได้รับความไว้วางใจและความน่าเชื่อถือจากผู้ปกครองและชุมชนท้องถิ่นสูง ภาคีเครือข่ายมีความเข้มแข็ง และกระตือรือร้นในการสนับสนุนให้กิจกรรมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

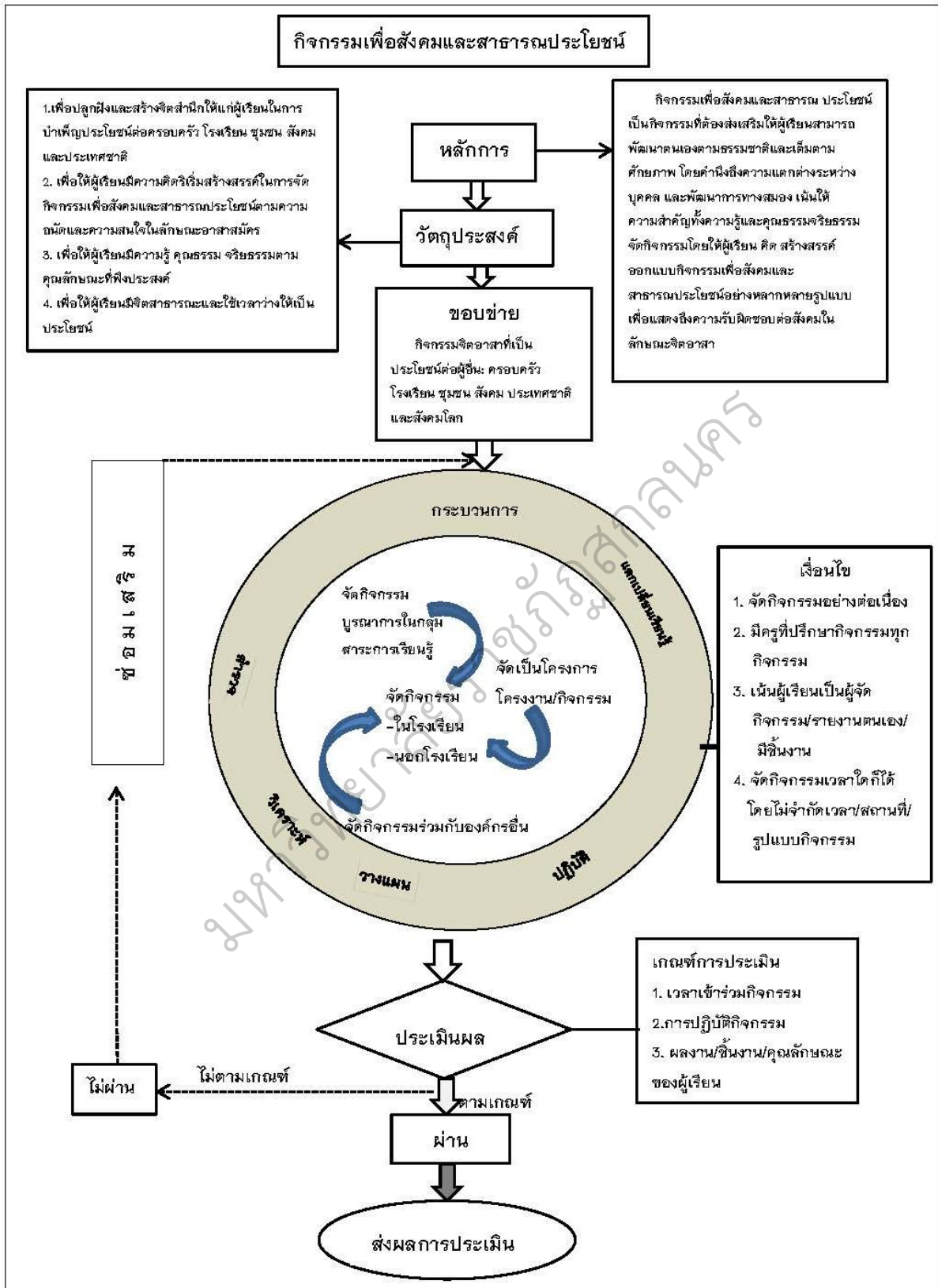
อดุลย์รัตน์ นิมเจริญ (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารกิจการลูกเสือของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ประชากร คือ ผู้อำนวยการลูกเสือโรงเรียน จำนวน 79 คน ผู้กำกับกลุ่มลูกเสือ จำนวน 79 คน และผู้กำกับกองลูกเสือ จำนวน 222 คน รวม 380 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัย พบว่า 1) ด้านงานประจำ ปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การจัดตั้งกลุ่มกองลูกเสือ มีการดำเนินการจัดตั้งกลุ่มกองลูกเสือตามโครงสร้างการบริหารกิจการลูกเสือ (ร้อยละ 89.58) และการจัดตั้งคณะกรรมการลูกเสือในโรงเรียน (ร้อยละ 93.16) การแต่งตั้งผู้บังคับบัญชาลูกเสือดำเนินการตรงตามประเภทและวุฒิทางลูกเสือ (ร้อยละ 93.42) การเก็บเงินค่าบำรุงลูกเสือประจำปี มีการดำเนินการและการวางแผนเก็บเงินค่าบำรุงลูกเสือเป็นไปตามข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ (ร้อยละ 95.63) การรายงานลูกเสือประจำปี มีการดำเนินงานรายงานลูกเสือประจำปี (ร้อยละ 96.84) และจัดการประชุมเพื่อรวบรวมข้อมูลสำหรับจัดทำรายงานลูกเสือประจำปี (ร้อยละ 83.42) 2) ด้านกิจกรรมพิเศษ ปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การวางแผนการจัดกิจกรรมให้กับลูกเสือเป็นไปตามความเหมาะสมของวัยและความต้องการของลูกเสือ (ร้อยละ 82.35) กิจกรรมลูกเสือที่จัดเป็นประจำ คือ พิธีทบทวนคำปฏิญาณและสวนสนามเนื่องในวันคล้ายวันสถาปนาคณะลูกเสือแห่งชาติ 1 กรกฎาคม (ร้อยละ 95.26) จัดกิจกรรมพิเศษตามความเหมาะสมของลูกเสือ (ร้อยละ 93.95) และการประเมินผลกิจกรรมลูกเสือประจำปี (ร้อยละ 93.68) 3. ด้านการพัฒนาผู้บังคับบัญชาลูกเสือและลูกเสือ มีการวางแผนดำเนินการพัฒนา (ร้อยละ 92.63) โดยผู้อำนวยการเป็นผู้ดำเนินการ (ร้อยละ 67.05) มีการดำเนินการพิจารณาคัดเลือกผู้บังคับบัญชาลูกเสือและลูกเสือเพื่อเข้ารับการพัฒนาบุคลากรทางการลูกเสือ (ร้อยละ 91.84) โดยวิธีการสอบถามความต้องการของผู้เข้ารับการอบรม (ร้อยละ 90.54) ดำเนินการจัดค่ายพักแรมลูกเสือนอกโรงเรียน (ร้อยละ 86.32) ซึ่งมีการพิจารณาจากค่าใช้จ่ายต่อหัวของลูกเสือและความปลอดภัย

ระหว่างการเดินทาง (ร้อยละ 90.85) ปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับปัญหา ผลการวิจัย พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับน้อยที่สุด ทั้ง 3 ด้าน

### 3. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติในลักษณะ อาสาสมัครเพื่อช่วยขัดเกลาจิตใจของผู้เรียนให้มีความเมตตาากรุณา มีความเสียสละ และมีจิตสาธารณะเพื่อช่วยสร้างสรรค์สังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เป็นกิจกรรมที่ต้องส่งเสริมให้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ โดยคำนึงถึงความแตกต่าง ระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรม จริยธรรม จัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนคิดสร้างสรรค์ออกแบบกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ อย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในลักษณะจิตอาสา โดยมี แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ดังภาพประกอบ 4



ภาพประกอบ 4 การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553, หน้า 55)

จากภาพประกอบ 4 กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้เรียนในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ตามความถนัดและความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร และเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์รวมทั้งผู้เรียนมีจิตสาธารณะและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เน้นให้ผู้เรียนร่วมกันสำรวจ และวิเคราะห์สภาพปัญหา ร่วมกันออกแบบการจัดกิจกรรม ปฏิบัติกิจกรรมตามแผน ร่วมสรุปและประเมินผลการจัดกิจกรรม ร่วมรายงานผล พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการจัดกิจกรรม โดยผู้เรียนสามารถเลือกจัดกิจกรรมหรือเข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ 1) จัดกิจกรรมภายในโรงเรียนที่ผู้เรียนและครูที่ปรึกษากิจกรรมร่วมกันวางแผนปฏิบัติกิจกรรมอาสาในวิถีชีวิตของชั้นเรียนและโรงเรียนจนเกิดเป็นนิสัยในการสมัครใจทำงานต่างๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม 2) จัดกิจกรรมภายนอกโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้รับการสนับสนุนตามแผนการจัดกิจกรรมโดยให้ทำกิจกรรมด้วยความสมัครใจที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมโดยรวม ส่วนแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ มีแนวการจัดดังนี้

- 1) จัดกิจกรรมในลักษณะบูรณาการใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยผู้เรียนจัดกิจกรรมตามองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ตามความเหมาะสม 2) จัดกิจกรรมลักษณะโครงการ/โครงการ/กิจกรรม หมายถึงกิจกรรมที่ผู้เรียนนำเสนอการจัดกิจกรรมต่อโรงเรียนเพื่อขอความเห็นชอบโดยมีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดที่ชัดเจน 3) จัดกิจกรรมร่วมกับองค์กรอื่น เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นที่จัดกิจกรรมในลักษณะเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ โดยเลือกเข้าร่วมกิจกรรมได้โดยร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เข้ามาจัดกิจกรรมในโรงเรียน หรือร่วมกับหน่วยงานอื่นที่จัดกิจกรรมนอกโรงเรียน

การจัดกิจกรรมชุมนุม ชมรมของสถานศึกษาสามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมกับบริบทและสภาพของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาบริหารให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมได้หลากหลาย ทั้งภายใน ภายนอกห้องเรียน และระยะเวลาการจัดกิจกรรม เช่น กิจกรรมระยะเวลา 1 ภาคเรียน กิจกรรมระยะเวลา 1 ปีการศึกษา เป็นต้น กรณีสถานศึกษามีการจัดตั้งชมรมหรือชุมนุมอยู่แล้ว สถานศึกษาควรสำรวจความสนใจของผู้เรียนในการเลือกเข้าร่วมชุมนุม ชมรม สำหรับกรณีสถานศึกษายังไม่มีการจัดตั้งชุมนุม

ชมรม ควรให้ผู้เรียนร่วมกันจัดตั้งโดยมีครูเป็นที่ปรึกษา ร่วมกันดำเนินกิจกรรมชุมนุม ตามระเบียบปฏิบัติที่สถานศึกษากำหนด ทั้งนี้มีครูที่ปรึกษากระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการถอดประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเผยแพร่กิจกรรม

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมจิตอาสาซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นแรงบันดาลใจที่นำไปสู่การริเริ่มสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ โดยมาจากหลายปัจจัย ได้แก่ ครู มีความตระหนักและเห็นความสำคัญในการสร้างเด็กที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในเรื่องการมีจิตอาสา ห่วงใย ใส่ใจคนอื่น รับผิดชอบต่อส่วนรวม ตอบสนองต่อปัจจัยภายนอก หรือต่อกระแสโลก เช่น ภาวะโลกร้อน การอนุรักษ์ป่า ส่วนนักเรียน เกิดขึ้นจากตัวนักเรียนในกลุ่มเล็กๆ มองเห็นปัญหาใกล้ตัว แล้วคิดว่าต้องทำอะไร เพื่อคนอื่น พร้อมทั้งจะทำกิจกรรมดีๆ ด้วยตัวเอง กระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง การประยุกต์หรือปรับจากกิจกรรมเดิม ล้วนเกี่ยวข้องกับคนอื่น นักเรียนจะได้เรียนรู้ในการทำงานและได้รับประสบการณ์ที่ดีมีคุณค่าได้ ทั้งครูและนักเรียนจะต้องมีการเตรียมความพร้อมโดยการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องหรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วม ระยะเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่อเนื่องสม่ำเสมอและไม่กระทบต่อเวลาเรียน ครูเป็นแบบอย่างที่ดี มีการบันทึกผลการร่วมกิจกรรมอย่างละเอียด มีการถอดถอดขยายผล มีการเผยแพร่ ให้งานวัด นำเสนอผลการเรียนรู้ให้คนอื่นได้รับทราบ เพิ่มประเด็นหรือกิจกรรมให้มากขึ้นหรือขยายไปสู่โรงเรียนหรือชุมชนอื่น

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555, หน้า 250) ได้สรุปผลการถอดบทเรียนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผลการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยคัดเลือกจากผลงานของครูที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 118 เรื่อง และครูที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจาก 118 เรื่อง โดยได้รับคัดเลือกตามลักษณะของกิจกรรมที่มีแนวปฏิบัติที่ดี จำนวน 65 คน มีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ 1) ทบทวนเอกสารงานเขียนประสบการณ์การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยการอ่านและตั้งวิธีคิด วิธีปฏิบัติของแต่ละเรื่องออกมาให้ชัดเจน 2) จัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญจากบทเรียน การดำเนินงานของโรงเรียน 3) สังเคราะห์แนวทางและรูปแบบการจัดกิจกรรม ซึ่งครอบคลุมวิธีการทำงานที่ได้ผลเป็นเลิศ และสามารถปฏิบัติได้จริง ผลการถอดบทเรียนการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ พบว่า นักเรียนประเมินตนเองว่า

นักเรียนมีลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมในการทำกิจกรรมในระดับมาก 3 อันดับแรก คือ นักเรียนมีจิตสำนึกในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว นักเรียนมีจิตสำนึกในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน และ นักเรียนมีจิตสำนึกในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ผู้ปกครองเห็นว่า นักเรียนมีจิตสำนึกในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว ต่อโรงเรียน และนักเรียนสามารถพูดให้ผู้อื่นรู้เรื่องและฟังผู้อื่นเข้าใจ

การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทั้ง 3 ลักษณะ ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นการประเมินโดยผู้เรียนต้องมีเวลาเข้าร่วม กิจกรรม ปฏิบัติกิจกรรมและมีผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะผ่านการประเมินตามเกณฑ์ ที่สถานศึกษากำหนด โดยกำหนดเกณฑ์ในการประเมินอย่างเหมาะสมไว้ดังนี้ 1) กำหนด คุณภาพหรือเกณฑ์ในการประเมินตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้ 2 ระดับ คือ ผ่าน และไม่ผ่าน 2) กำหนดประเด็นการประเมินให้สอดคล้องตาม วัตถุประสงค์ในแต่ละกิจกรรมและกำหนดเกณฑ์การผ่านการประเมินดังนี้

1. เกณฑ์การตัดสินผลการประเมินรายกิจกรรมได้แก่ ผ่าน และไม่ผ่าน โดยผ่าน หมายถึง ผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมครบตามเกณฑ์ ปฏิบัติกิจกรรม และมีผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด และ ไม่ผ่าน หมายถึง ผู้เรียนมีเวลา เข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบตามเกณฑ์ ไม่ผ่านการปฏิบัติกิจกรรม หรือมีผลงาน/คุณลักษณะไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

2. เกณฑ์การตัดสินผลการประเมินรายปี/รายภาค ผ่าน หมายถึง ผู้เรียนมีผลการประเมินระดับ “ผ่าน” ในกิจกรรมสำคัญทั้ง 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ และ ไม่ผ่าน หมายถึง ผู้เรียนมีผลการประเมินระดับ “ไม่ผ่าน” ในกิจกรรมสำคัญใดกิจกรรมหนึ่งใน 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

3. เกณฑ์การตัดสินผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อจบระดับ การศึกษา ผ่าน หมายถึง ผู้เรียนมีผลการประเมิน ระดับ “ผ่าน” ทุกชั้นปีในระดับการศึกษานั้น ไม่ผ่าน หมายถึง ผู้เรียนมีผลการประเมิน ระดับ “ไม่ผ่าน” บางชั้นปีในระดับการศึกษานั้น

ในกรณีที่ผู้เรียนไม่ผ่านกิจกรรม ให้เป็นหน้าที่ของครู หรือผู้รับผิดชอบกิจกรรม นั้น ที่จะต้องซ่อมเสริมโดยให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมจนครบตามเวลาที่ขาดหรือปฏิบัติ



กิจกรรมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น แล้วจึงประเมินให้ผ่านกิจกรรม เพื่อบันทึกในรายงานแสดงผลการเรียนรู้ ยกเว้นมีเหตุสุดวิสัยให้รายงานผู้บริหาร สถานศึกษาดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียนอย่างเหมาะสมเป็นกรณีไป

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย 3 ลักษณะ ได้แก่

1) กิจกรรมแนะแนว 2) กิจกรรมนักเรียน และ 3) กิจกรรมเพื่อสังคมและ  
สาธารณประโยชน์ ทั้ง 3 ลักษณะเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นตามความถนัดและความสนใจของ  
ผู้เรียน ให้ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดเองมีครูเป็นที่ปรึกษา โดยคำนึงถึงความปลอดภัย  
ยึดหลักการมีส่วนร่วมและเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและ  
เอกชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และ  
สติปัญญา มุ่งเน้นให้นักเรียนได้รับจากประสบการณ์จริงด้วยวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรม  
นั้นๆ ต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ และแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน เป็นการบูรณาการ  
วิชาการทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้เข้ากับชีวิตจริง มีการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม  
ที่หลากหลายอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยให้ถือว่าเป็นเกณฑ์การประเมินผลการผ่าน  
ช่วงชั้นเรียน และโดยที่วัตถุประสงค์ของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตอบสนองรูปแบบการเรียนรู้  
และความแตกต่างกันของผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ ค้นพบ  
ความสามารถที่ตนเองมีอยู่และเรียนรู้ตามความถนัดของตนเอง ตามกระบวนการและ  
กิจกรรมที่สนองความต้องการของผู้เรียนจนเกิดพหุปัญญา เช่น ผู้เรียนที่เรียนรู้  
จากกิจกรรมด้านประสาทมัลลิกจะเป็นผู้เรียนที่มีปัญญาด้านร่างกาย-เคลื่อนไหว หรือ  
ผู้เรียนที่เรียนรู้จากกิจกรรมส่งเสริมการคิดมักจะเป็นผู้ที่มีปัญญาด้านตรรกะ-คณิตศาสตร์  
และผู้เรียนที่เรียนรู้จากกิจกรรม ด้านความรู้สีกมักจะเป็นผู้ที่มีปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์และ  
ด้านตนเอง เป็นต้น

งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทั้ง 3 ลักษณะ ได้แก่

กิจกรรมนักเรียน กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ มีดังนี้

เกื้อกุล ศรีสวัสดิ์ (2549) ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและ  
แนวทางการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนวัดวังศาลาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่  
การศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนวัดวังศาลา  
จำนวน 22 คน เครื่องมือเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน  
ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 โดยใช้กระบวนการบริหารคุณภาพ PDCA  
ของเดมมิ่ง (Deming Cycle) ผลการวิจัย พบว่า การบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยใช้

กระบวนการบริหารคุณภาพ PDCA ของเดิมมี ในโรงเรียนวัดวังศาลาในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจ ส่วนแนวทางการพัฒนาการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ควรจัดอบรมสัมมนาครูผู้สอน ควรจัดให้มีกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ส่วนกิจกรรมแนะแนว ควรกำหนดชั่วโมงและจัดห้องแนะแนวให้ชัดเจน จัดอบรมสัมมนา ส่งเสริมให้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมในการจัดกิจกรรม ในด้านกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจ ควรมีการสำรวจความต้องการของนักเรียน ความพร้อมของโรงเรียน แบบสอบถามความถนัดของผู้เรียน จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และความเป็นไทย ส่งต่อนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษให้มีการกำกับต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ

สุนันทา กล้าแข็ง (2550) ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานกิจการนักเรียนโรงเรียนบ้านปากข้าวสาร(บริษัทข้าวไทยจำกัดสงเคราะห์ 2) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นว่าสภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติในระดับมาก เรียงตามลำดับคือ การบริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การจัดกิจกรรมนักเรียน และการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และนักเรียนมีความคิดเห็นว่า สภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับ ได้แก่ การจัดกิจกรรมนักเรียน การบริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย และการบริการอาหารกลางวัน ส่วนปัญหาการบริหารงานกิจการนักเรียน พบว่า ผู้บริหารและครู มีความคิดเห็นว่าปัญหาการบริหารงานกิจการนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบริการทุนการศึกษาและสวัสดิการ มีปัญหาในระดับมาก และด้านอื่นๆ มีปัญหาในระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนมีความคิดเห็นว่า ปัญหาการบริหารงานกิจการนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบริการทุนการศึกษาและสวัสดิการมีปัญหาอยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ด้านการบริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย และลำดับสุดท้ายมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย คือ การจัดกิจกรรมนักเรียน เมื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานกิจการนักเรียน พบว่า สภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนในทัศนะของ

ผู้บริหาร ครูและนักเรียน ด้านการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การบริการ  
ทุนการศึกษาและสวัสดิการและภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุพิชญ์ ประจัญยุทธ (2552) ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของ  
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ผลการวิจัย พบว่า  
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี  
เขต 4 โดยรวม ทั้งด้านกิจกรรมแนะแนว และด้านกิจกรรมนักเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด  
โดยกิจกรรมแนะแนวที่มีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ จัดให้คำปรึกษาแก่นักเรียนเป็น  
รายบุคคลและกลุ่ม จัดกิจกรรมเยี่ยมบ้านเพื่อป้องกันดูแลช่วยเหลือนักเรียน และกำหนด  
ปฏิทินการปฏิบัติงานตลอดปีการศึกษา กิจกรรมนักเรียน ประกอบไปด้วย กิจกรรมตาม  
ความถนัดและความสนใจของนักเรียน กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี กิจกรรมยุวกาชาด และ  
กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

ชุตินา ไชยสิทธิ์ (2554) วิจัยเรื่อง การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของ  
ความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบ  
และตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อพัฒนาโมเดล  
เชิงสาเหตุและตรวจสอบความสอดคล้องโมเดลเชิงสาเหตุของความรับผิดชอบต่อ  
ต่อสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 843 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย  
เป็นแบบสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนและแบบวัด  
ความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมของ  
นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มี 4 องค์ประกอบ คือ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว  
ความรับผิดชอบต่อเพื่อน ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน และความรับผิดชอบต่อชุมชน  
นักเรียนในเมืองและนักเรียนนอกเมืองมีระดับความรับผิดชอบต่อสังคมไม่แตกต่างกัน  
โมเดลเชิงสาเหตุของความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่  
พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ( $\chi^2 = 42.54$  df = 51 p=.79 GFI = 99  
AGFI = 98 RMSEA = .000 RMR = .004) ตัวแปรในโมเดลที่สามารถอธิบาย  
ความแปรปรวนของตัวแปรความรับผิดชอบต่อสังคมมากที่สุด คือปัจจัยด้านนักเรียน  
มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .80 ส่วนปัจจัยด้านสังคมและสื่อมวลชนมีอิทธิพลทางอ้อมต่อ  
ความรับผิดชอบต่อสังคมโดยส่งผ่านปัจจัยด้านนักเรียนด้วยขนาดอิทธิพล .48

วัชระ ปัจจุสานนท์ (2554, หน้า 55 – 62) ศึกษาสภาพและปัญหา การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 3 และ 4 สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดนครพนม ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนในโรงเรียนที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 3 และ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในจังหวัดนครพนมตามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและ ครูผู้สอนอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบกับความคิดเห็นของผู้บริหารและหัวหน้า กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และขนาดของสถานศึกษา พบว่า ไม่แตกต่างกัน 2) ปัญหาการจัด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 3 และ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาในจังหวัดนครพนมตามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และครูผู้สอนอยู่ในระดับน้อย

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน, 2555, หน้า ก-จ) ศึกษาประสิทธิภาพการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และศึกษาปัญหาและ ความต้องการในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สรุปผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในภาพรวมผู้บริหารและครูมีความรู้ ความเข้าใจการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และสามารถถ่ายทอดให้ ผู้อื่นได้ เมื่อเทียบกับเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพ พบว่ามีระดับสูงกว่าเกณฑ์ประเมิน ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและมีความสามารถพัฒนาให้ครู เห็นความสำคัญและคุณค่าของการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในระดับมากที่สุด และ ศึกษานิเทศก์มีความรู้ความเข้าใจสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ในเรื่อง หลักการจัดกิจกรรม โครงสร้างเวลา การประเมินผล สำหรับแหล่งความรู้ที่ได้รับเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนมาจากการอบรม และศึกษานิเทศก์ให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และมีความสามารถพัฒนาให้ครูเห็นความสำคัญและคุณค่าของการจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนในระดับมาก การนิเทศการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า ศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่ มีวิธีการนิเทศ 3 อันดับแรก คือ การอบรมหลักสูตร และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การออกเยี่ยม/นิเทศติดตาม และการจัดประชุมสัมมนา และการจัดส่งสื่อเอกสารไปให้ โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา 2) การนำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไปจัดกิจกรรม พบว่า ในภาพรวม ผู้บริหารมีการดำเนินการอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เมื่อเทียบกับเกณฑ์

การประเมินประสิทธิภาพ พบว่า มีระดับสูงกว่าเกณฑ์ประเมิน ดังนี้ 2.1) กำหนดเวลาให้สอดคล้องกับโครงสร้างเวลาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการของนักเรียน ศึกษาความสอดคล้องของกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นและศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการชุมชน ท้องถิ่น และผู้ปกครอง สำหรับครูมีการดำเนินการครบถ้วนทุกรายการ 2.2) ด้านการบริหารจัดการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มากที่สุด คือ การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การวางแผนดำเนินกิจกรรมและมอบหมายงาน การพัฒนาบุคลากรและปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม ส่วนการกำกับติดตามและการนิเทศ พบว่า มีการดำเนินการในระดับมาก

2.3) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ มีการปฏิบัติตามขั้นตอนในระดับมาก นอกจากนี้ยัง พบว่า กิจกรรมนักเรียนที่สถานศึกษากำหนด เรียงตามลำดับคือ ลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ นักศึกษาวิชาทหาร และกิจกรรมชุมนุม/ชมรม กิจกรรมเด่นของโรงเรียน ได้แก่ ชุมนุมกีฬา ชุมนุมนานาชาติ กิจกรรมภาษาไทย กิจกรรมพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และกิจกรรมดนตรี 3) ผลการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทำให้นักเรียนมีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ และนำไปใช้ได้ ซึ่งเมื่อเทียบกับเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพ พบว่า มีระดับสูงกว่าเกณฑ์ประเมิน และผลที่เกิดจากกิจกรรม 3 อันดับแรก คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ผลที่เกิดจากกิจกรรม ดังนี้ 3.1) กิจกรรมแนะแนว พบว่า นักเรียนมีลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมจากการทำกิจกรรมแนะแนวในระดับมากที่สุด คือนักเรียนสามารถหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่ดี 3.2) กิจกรรมนักเรียน พบว่า นักเรียนมีลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมจากการทำกิจกรรมนักเรียนในระดับมากที่สุด คือนักเรียนสามารถหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่ดี 3.3) กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ พบว่า นักเรียนมีลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมในการทำกิจกรรมในระดับมาก 3 อันดับแรก คือ นักเรียนมีจิตสำนึกในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว นักเรียนมีจิตสำนึกในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน และ นักเรียนมีจิตสำนึกในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ผู้ปกครองเห็นว่า นักเรียนมีจิตสำนึกในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว ต่อโรงเรียน และนักเรียนสามารถพูดให้ผู้อื่นรู้เรื่องและฟังผู้อื่นเข้าใจ 4) ผลที่เกิดภายหลังการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า ในภาพรวมนักเรียนมีสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรฯ ในระดับมาก ดังนี้

4.1) นักเรียนมีสมรรถนะสำคัญภายหลังจากได้ปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมแนะแนว พบว่า นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมแนะแนวแล้ว มีสมรรถนะสำคัญในระดับดี 3 อันดับแรกคือ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี การใช้ทักษะชีวิตและความสามารถในการสื่อสาร กิจกรรมนักเรียน พบว่า นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมนักเรียนแล้ว มีสมรรถนะสำคัญในระดับดี และดีมาก คือ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ความสามารถในการสื่อสารและความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ พบว่านักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์แล้ว มีสมรรถนะสำคัญในระดับดี 3 อันดับแรก คือ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตและความสามารถในการใช้เทคโนโลยี 4.2) นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ภายหลังจากได้ปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในระดับดีมากทั้ง 3 กิจกรรม คือ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคและความต้องการ ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 พบว่า

- 1) ด้านผู้บริหาร พบว่า ครูขาดความชัดเจนในวิธีการ แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยเห็นว่ากิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ทำให้ซ้ำซ้อนกับกิจกรรมชุมนุม และครูบางคนไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยเฉพาะลูกเสือ-เนตรนารี เน้นเฉพาะการสอนในรายวิชา นักเรียนให้ความสนใจน้อย ไม่เข้าร่วมกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
- 2) ด้านครู พบว่า ครูยังไม่เข้าใจใจกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เท่าที่ควร ให้ความสำคัญกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนน้อยมาก และนำเอาชั่วโมงสอนวิชาหลักโครงสร้างหลักสูตรที่กำหนดวิชาเรียนไม่เอื้อในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพราะเวลาในการจัดกิจกรรมน้อย และครูมีกิจกรรมอื่นๆ สอดแทรกเข้ามาทำให้เป็นอุปสรรคในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- 3) ด้านศึกษานิเทศก์ พบว่า ผู้บริหาร/ครูบางคน ขาดความตระหนักต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โรงเรียนส่วนใหญ่จะเน้นที่การสอน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ เน้นความรู้ การสอบแข่งขัน และสถานศึกษาบางแห่งใช้เวลาของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไปใช้ทำกิจกรรมอื่น สถานศึกษาขาดครูที่รับผิดชอบ ขาดผู้รู้และปฏิบัติจริงในสถานศึกษา ครูส่วนใหญ่ไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ ขาดทักษะการจัดกิจกรรม และไม่สามารถบูรณาการกับกลุ่มสาระอื่นได้ และขาดตัวอย่างในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในแต่ละกิจกรรมย่อยอย่างเป็นรูปธรรม

ด้านศึกษานิเทศก์มีความต้องการพัฒนาการจัดกิจกรรมผู้เรียน พบว่า ศึกษานิเทศก์มีความต้องการพัฒนาการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3 อันดับแรก คือ จัดอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจแนวทางหรือกระบวนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้แก่ครูโดยตรง จัดทำตัวอย่างรูปแบบ แนวทางการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย สื่อ และตัวอย่างโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

### แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553) เป็นการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุม 3 ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์โดยมีแนวทางการจัดกิจกรรม ดังนี้

#### กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่จัดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา

ความต้องการ ความสนใจ ธรรมชาติของผู้เรียนและวิถีทัศน์ของสถานศึกษาที่ตอบสนองจุดมุ่งหมายหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ให้ครอบคลุมทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมจนเกิดการเรียนรู้และเกิดทักษะชีวิตโดยมีครูผู้รับผิดชอบจัดกิจกรรมและประสานความร่วมมือกับครูหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยมีแนวทางการจัดกิจกรรม ดังนี้

- 1) ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการความสนใจและธรรมชาติของผู้เรียน
- 2) วิเคราะห์สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ วิสัยทัศน์ของสถานศึกษาและข้อมูลของผู้เรียนรายบุคคล
- 3) กำหนดสัดส่วนกิจกรรมแนะแนวให้ครอบคลุมด้านการศึกษาด้านอาชีพด้านส่วนตัวและสังคม
- 4) กำหนดวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมแนะแนวของสถานศึกษา
- 5) ออกแบบการจัดกิจกรรมแนะแนว
- 6) จัดทำแผนการจัดกิจกรรมแนะแนว
- 7) จัดกิจกรรมแนะแนวตามแผนและประเมินผลการจัดกิจกรรม
- 8) ประเมินเพื่อตัดสินผลและสรุปรายงานการประเมินเพื่อตัดสิน

ผลการเรียนครูผู้จัดกิจกรรมตรวจสอบเวลาการเข้าร่วมกิจกรรมและประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมด้วยวิธีการที่หลากหลายตัดสินผลการประเมินเป็น “ผ่าน” และ “ไม่ผ่าน” ดังนี้

ผ่านหมายถึงผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติกิจกรรมและมี  
ผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะตามเกณฑ์ที่สถานศึกษา  
กำหนด

ไม่ผ่านหมายถึงผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบตามเกณฑ์  
ไม่ผ่านการปฏิบัติกิจกรรมหรือมีผลงาน/ชิ้นงาน/  
คุณลักษณะไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

**กิจกรรมนักเรียน** เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจโดยเน้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมความมีระเบียบวินัย การไม่เห็นแก่ตัวความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีความรับผิดชอบการทำงานร่วมกันการรู้จักแก้ปัญหาการตัดสินใจความมีเหตุผลการช่วยเหลือแบ่งปันกันและความเอื้ออาทรและสมานฉันท์กิจกรรมนักเรียนประกอบด้วย 1) กิจกรรมลูกเสือเนตรนารียุวกาชาดผู้บำเพ็ญประโยชน์และนักศึกษาวิชาทหารสถานศึกษาให้ผู้เรียนเลือกกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและครบตามหลักสูตรของแต่ละกิจกรรม 2) กิจกรรมชุมนุมชมรมสถานศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายและเข้าร่วมกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจการจัดกิจกรรมนักเรียนมีแนวการจัดกิจกรรมดังนี้

- 1) จัดให้สอดคล้องกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน
- 2) เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน
- 3) เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มตามความเหมาะสมและ

สอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียนตลอดจนบริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น

การประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อได้รับเครื่องหมายแสดงความสามารถโดยกำหนดผลการประเมินเป็น “ผ่าน” และ “ไม่ผ่าน” ดังนี้

ผ่านหมายถึงผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติกิจกรรมและมี  
ผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะตามเกณฑ์ที่สถานศึกษา  
กำหนด



ไม่ผ่านหมายถึงผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบตามเกณฑ์  
ไม่ผ่านการปฏิบัติกิจกรรมหรือมีผลงาน/ชิ้นงาน/  
คุณลักษณะไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

**กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์** เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้  
ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัวชุมชนสังคมและประเทศชาติในลักษณะ  
อาสาสมัครเพื่อช่วยขัดเกลาจิตใจของผู้เรียนให้มีความเมตตา กรุณา มีความเสียสละและ  
มีจิตสาธารณะเพื่อช่วยสร้างสรรค์สังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขการจัดกิจกรรม  
เพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เน้นให้ผู้เรียนร่วมกันสำรวจและวิเคราะห์สภาพปัญหา  
ร่วมกันออกแบบการจัดกิจกรรมวางแผนการจัดกิจกรรมปฏิบัติกิจกรรมตามแผนร่วมสรุป  
และประเมินผลการจัดกิจกรรมร่วมรายงานผลพร้อมทั้งประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการ  
จัดกิจกรรม โดยผู้เรียนสามารถเลือกจัดกิจกรรมหรือเข้าร่วมกิจกรรมได้ ดังนี้

1) จัดกิจกรรมภายในโรงเรียน (กิจกรรมในวิถีชีวิตโรงเรียนเพื่อปลูกฝัง  
จิตอาสา) เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนและครูที่ปรึกษาทำกิจกรรมร่วมกันวางแผนปฏิบัติกิจกรรม  
จิตอาสาในวิถีชีวิตของชั้นเรียนและโรงเรียนจนเกิดเป็นนิสัยในการสมัครใจทำงานต่างๆ  
เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมซึ่งงานเหล่านี้จะขยายขอบเขตจากใกล้ตัวไปสู่สังคมที่อยู่  
ภายนอกได้

2) จัดกิจกรรมภายนอกโรงเรียน (กิจกรรมอาสาสมัครเพื่อสังคม) เป็น  
กิจกรรมที่ผู้เรียนได้รับการสนับสนุนตามแผนการจัดกิจกรรมโดยให้ทำกิจกรรมด้วยความ  
สมัครใจที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม โดยมีแนวการจัดกิจกรรม ดังนี้

2.1) จัดกิจกรรมในลักษณะบูรณาการใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้  
โดยผู้เรียนสามารถจัดกิจกรรมตามองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มสาระ  
การเรียนรู้ตามความเหมาะสม

2.2) จัดกิจกรรมลักษณะโครงการ/โครงการ/กิจกรรมหมายถึง  
กิจกรรมที่ผู้เรียนนำเสนอการจัดกิจกรรมต่อโรงเรียนเพื่อขอความเห็นชอบในการจัดทำ  
โครงการหรือโครงการหรือกิจกรรมซึ่งมีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดที่ชัดเจน

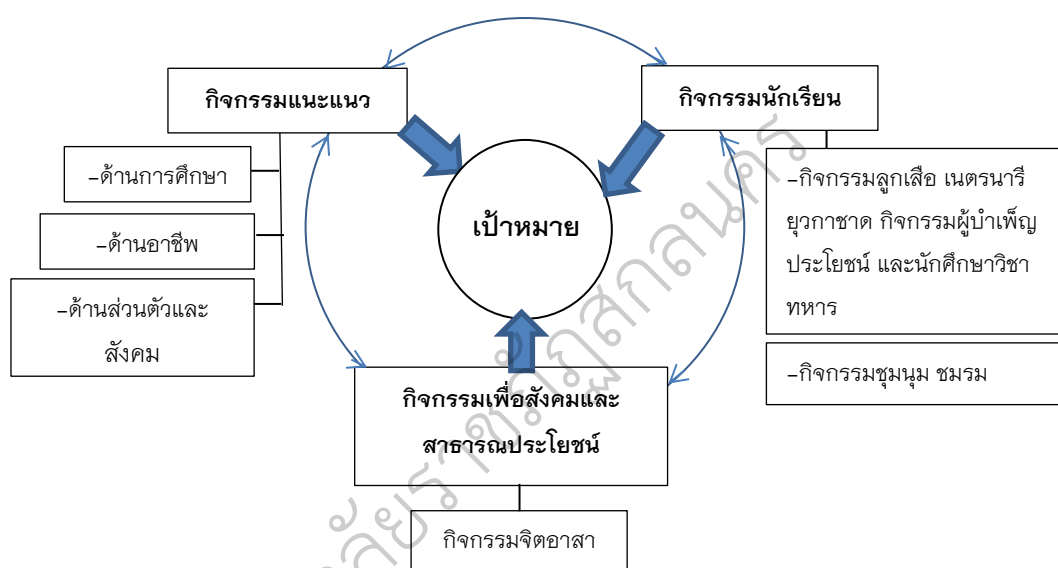
2.3) จัดกิจกรรมร่วมกับองค์กรอื่นหมายถึงกิจกรรมที่ผู้เรียนอาสาสมัคร  
เข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆที่จัดกิจกรรมในลักษณะ เพื่อสังคมและ

สาธารณประโยชน์โดยผู้เรียนสามารถเลือกเข้าร่วมกิจกรรมได้โดยร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เข้ามาจัดกิจกรรมในโรงเรียน หรือร่วมกับหน่วยงานอื่นที่จัดกิจกรรมนอกโรงเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ได้กำหนดขอบข่ายของการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553)

ดังแสดงในภาพประกอบ 5



ภาพประกอบ 5 ขอบข่ายกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553, หน้า 19)

จากภาพประกอบ 5 ขอบข่ายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ลักษณะ ได้แก่

- 1) กิจกรรมแนะแนว ประกอบด้วย กิจกรรมแนะแนวด้านการศึกษา อาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม
- 2) กิจกรรมนักเรียน ประกอบด้วย กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี กิจกรรมยุวกาชาด กิจกรรมผู้บำเพ็ญประโยชน์ และกิจกรรมนักศึกษาวิชาทหาร รวมทั้งกิจกรรมชุมนุม ชมรม และ
- 3) กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ประกอบด้วย กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมทั้ง 3 ลักษณะเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิต

ทั้งด้านการเรียนและอาชีพ สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

นอกจากนี้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ยังได้กำหนดโครงสร้างเวลาในแต่ละระดับชั้นไว้ ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้ง 3 ลักษณะ ได้แก่ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ดังแสดงตามตาราง 2

ตาราง 2 โครงสร้างเวลาการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในแต่ละระดับชั้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กิจกรรม	ประถมศึกษา						มัธยมศึกษาตอนต้น			มัธยมศึกษาตอนปลาย
	ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6	ม.1	ม.2	ม.3	
กิจกรรมแนะแนว										
กิจกรรมนักเรียน										
กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์	60 ชม.						45 ชม.			60 ชม.
รวม	120	120	120	120	120	120	120	120	120	360

จากตาราง 2 หลักการของสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดโครงสร้างเวลาการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีละ 120 ชั่วโมง และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 360 ชั่วโมง เป็นเวลาสำหรับกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ สำหรับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ นั้น ให้สถานศึกษาจัดเวลาให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

ระดับประถมศึกษา (ป.1-ป.6) รวม 6 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) รวม 3 ปี จำนวน 45 ชั่วโมง

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) รวม 3 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง

ทั้งนี้ การจัดสรรเวลาของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้ขึ้นกับการบริหารจัดการของสถานศึกษา และผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาและฝึกปฏิบัติกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมอย่างต่อเนื่องทุกปีจนจบการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2551 ส่วนแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วม กิจกรรม โดยมีแนวทางในการจัดกิจกรรม โดยให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจ ปฏิบัติกิจกรรมผ่านประสบการณ์ที่หลากหลาย ฝึกการทำงานที่สอดคล้องกับชีวิตจริง ตลอดจนสะท้อนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของผู้เรียน มีการจัดกิจกรรมอย่างสมดุล ทั้ง 3 ลักษณะ โดยจัดกิจกรรมรายบุคคล กิจกรรมกลุ่ม ทั้งในและนอกสถานศึกษาอย่าง สม่่าเสมอและต่อเนื่อง

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการโดยการศึกษาและ ใช้ข้อมูลประกอบการวางแผนอย่างเป็นระบบ เน้นการคิดวิเคราะห์และใช้ความคิด สร้างสรรค์ในการดำเนินกิจกรรม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้แบบร่วมมือ มากกว่าเน้นการแข่งขันบนพื้นฐานการปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตย รวมทั้งจัดให้มีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่กิจกรรมด้วย การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้ง 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) กิจกรรมแนะแนว 2) กิจกรรมนักเรียน และ 3) กิจกรรมเพื่อสังคมและ สาธารณประโยชน์

## ทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences)

### ความหมาย “พหุปัญญา”

คำว่า “พหุปัญญา” ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ ความหมายของ “ปัญญา” (Intelligence) ว่าหมายถึง ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความฉลาด เกิดแต่เรียนและคิด “พหุปัญญา” เป็นความสามารถหลากหลายในการแสวงหาและ ประยุกต์ใช้ความรู้ เป็นความสามารถในการคิดหาเหตุผล เป็นพลังอำนาจชั้นสูงของจิต (อารี สัณทรวี, 2552, หน้า 54) ทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences Theory) เป็น แนวคิดจากการ ศึกษาของ Gardner (1993, pp.1-6) นักจิตวิทยาพัฒนาการ อาจารย์แห่ง มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่ได้ศึกษาถึงความหลากหลายทางสติปัญญาและจำแนก สติปัญญาของคนไว้อย่างน้อย 7 ด้าน และได้ตั้งทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) ขึ้น ขณะนี้เพิ่มเป็น 8 ด้าน ได้แก่ สติปัญญาด้านภาษา สติปัญญาด้านตรรกะ และคณิตศาสตร์ สติปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ สติปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว สติปัญญาด้านดนตรี สติปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ สติปัญญาด้านการเข้าใจตนเอง

สติปัญญาด้านความเข้าใจธรรมชาติ ซึ่งเป็นการขยายโอกาสให้ค้นพบสติปัญญาด้านใหม่ๆ ซึ่งต่างจากที่เคยทำกัน Gardner ได้คิดหาคำจำกัดความของ “ปัญญา” โดยกล่าวว่า คนเราทุกคนล้วนมีความฉลาดแต่ความฉลาดของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ในเบื้องต้น Gardner คิดเรื่อง Multiple Intelligences เป็นทฤษฎีเชิงจิตวิทยา ไม่ได้คิดในเชิงปฏิบัติ เพียงแค่เข้าใจจุดอ่อนจุดแข็งของเด็กนักเรียนแต่ละคนก็สามารถช่วยเด็กให้ประสบความสำเร็จขึ้นมาได้

การนำเรื่อง Multiple Intelligences มาปรับใช้ในห้องเรียนได้เปลี่ยนทั้งการสอนของครู และการเรียนรู้ของเด็กนักเรียน เพราะจะต้องมีการดูรายละเอียดของความแตกต่างในตัวเด็กเป็นรายบุคคล และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะกับเด็กแต่ละคน สิ่งสำคัญคือ การจัดสิ่งแวดล้อมให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับเด็กแต่ละคน โดยไม่สำคัญว่าจะใช้เทคนิควิธีใด Gardner พบความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับพัฒนาการของมนุษย์ และวิเคราะห์ความคิดสร้างสรรค์ที่เบ่งบานในเด็กเล็ก และลดน้อยถอยลงเมื่อโตขึ้น เขาสรุปว่าเมื่อถึงตอนปลายของวัยเด็กเล็ก หรือเริ่มโตขึ้น เด็กจะมีทักษะอย่างใหม่คือทักษะทางด้านภาษา จึงไม่จำเป็นต้องสื่อสารด้วยศิลปะอีกต่อไปแล้ว ความคิดสร้างสรรค์จึงหดหายไป เขากล่าวว่า ความแตกต่างหลากหลายในความฉลาดหรือความสามารถของมนุษย์ที่มี 7 ด้านนั้น แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ กลุ่มแรก ได้แก่ คณิตศาสตร์ และตรรกะ กลุ่มที่สอง ได้แก่ ดนตรี ภาษาและการเคลื่อนไหว กลุ่มที่สาม ได้แก่ ความฉลาดในการเข้าใจตัวเองและผู้อื่นหากกระบวนการศึกษาไม่ได้เตรียมการสำหรับความฉลาดที่แตกต่างเหล่านี้ เด็กจะไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ การเรียนรู้ที่หลากหลายและการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะกับเด็กๆ ทุกคน ไม่อาจหาได้ในวิธีเรียนแบบเก่าอีกทั้ง Gardner ยังได้ศึกษาวัฒนธรรมต่างๆ ว่าแต่ละวัฒนธรรมเคารพนับถือผลงานและความสามารถใดเพื่ออธิบายความหมายของปัญญาที่แตกต่างไปจากทฤษฎีดั้งเดิมที่เน้นความเก่งหรือปัญญาของมนุษย์ในวิชาการหรือตำราเพียงสองด้านเท่านั้น คือด้านภาษาและด้านคณิตศาสตร์ แต่การนิยามความฉลาด ความเก่งมีปัญญานั้น หมายถึงความสามารถในการตอบโต้สถานการณ์ใหม่ได้อย่างดีมีผลสำเร็จ และมีความสามารถในการเรียนรู้จากประสบการณ์ ดังนั้น ปัญญาหรือความเก่ง และความสามารถจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ขณะนั้นด้วย (อารี สัณหหวี, 2553, หน้า 9)

ปัญญาอันหลากหลาย (พหุปัญญา) นี้ สามารถพัฒนาในแต่ละด้านหรือทั้งหมดทุกด้านได้ ในช่วง 200 ปีที่ผ่านมา มีนักคิด ทฤษฎี นักวิชาการสาขาต่างๆ ได้แยกแยะความสามารถปัญญาออกเป็นตั้งแต่ 1 ประเภทจนถึง 150 ประเภท แต่ที่เป็นที่ยอมรับ คือ

Gardner ตามที่กล่าวมาข้างต้น ที่ได้ค้นคว้าจากวิทยาการหลายสาขา เช่น มานุษยวิทยา จิตวิทยาการเรียนรู้ จิตวิทยาพัฒนาการ ชีวประวัติ สรีรวิทยาของสัตว์ โครงสร้างของระบบประสาท (อารี สัททหวิ, 2553, หน้า 14) โดย Gardner ได้สร้างทฤษฎีพหุปัญญา และ เกณฑ์ของลักษณะสำคัญของปัญญาแต่ละด้าน (Gardner, 1983, pp.3-11) ไว้ว่า ความสามารถของนักเรียนนั้นสามารถมองได้ในรูปแบบอื่นๆ อีกหลายรูปแบบ เช่น ความสามารถทางเชาวน์ปัญญา ซึ่งหมายถึงความสามารถในการแก้ปัญหาที่เป็นปัญหาที่แท้จริงหรือเป็นอุปสรรคที่ได้เผชิญและความสามารถในการค้นพบหรือสร้างสรรค์ผลงานที่มีประสิทธิผลที่อยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาทักษะและการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันสอดคล้องกับ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2550, หน้า 35) ที่ได้กล่าวไว้ว่า พหุปัญญาเป็นความสามารถทางปัญญาที่บ่งบอกศักยภาพทางกายและสมองของบุคคลในการคิดแก้ปัญหาที่สามารถสร้างสรรค์ผลผลิตจากความสามารถด้านนั้นๆ ได้อย่างโดดเด่น ส่วนพีระ รัตนวิจิตรและคณะ (2544, หน้า 2) กล่าวว่า พหุปัญญา หมายถึง ศักยภาพความสามารถของมนุษย์ในการแก้ปัญหาหรือออกแบบงานและผลงานด้านต่างๆ ในสถานการณ์ธรรมชาติ จึงสรุปได้ว่า พหุปัญญา หมายถึง ความสามารถทางปัญญาของมนุษย์ที่แสดงออกมาในลักษณะที่เป็นความสามารถการคิดแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ผลงานหรือองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่มีประสิทธิภาพมีคุณค่าต่อตนเองและเป็นที่ยอมรับของสังคม

### องค์ประกอบของพหุปัญญา

ในปีค.ศ. 1983 Gardner ได้จำแนกความสามารถพิเศษหรือปัญญาของมนุษย์ไว้ 7 ด้าน ต่อมาในปีค.ศ. 1997 ได้เพิ่มปัญญาในด้านที่ 8 ขึ้นมา (อารี สัททหวิ, 2552, หน้า 2-4) ดังนี้

1. ความสามารถด้านภาษา ( Verbal / Linguistic Intelligence) ความสามารถพิเศษด้านนี้จะเกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาบุคคลผู้มีความสามารถพิเศษนี้จะมีทักษะในการใช้และเล่นกับคำจะสามารถสื่อสารด้วยการฟังพูดอ่านเขียนและเชื่อมโยงได้อย่างมีประสิทธิภาพนอกจากนี้ยังตระหนักถึงหน้าที่อันหลากหลายของภาษาโดยรู้ถึงอำนาจของภาษาในการกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกด้วยเหล่ากวีนักเขียน นักข่าว นักพูด ทนายความ พิธีกรและนักการเมืองจะเป็นคนชอบอ่านหนังสือสามารถอ่านได้ครั้งละนานๆ ทักษะใน

การฟังภาษาก็จะดีบุคคลประเภทนี้จะเรียนได้ดีโดยการพูดฟังอ่านเขียนแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีพหุปัญญา

2. ความสามารถด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical / Mathematical Intelligence) ความสามารถด้านนี้จะเกี่ยวข้องกับการทำงานด้านตัวเลข การคำนวณ การคิดเชิงปริมาณ การคิดแบบนามธรรมรวมถึงความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ มีความสามารถในการใช้ตัวเลขและการใช้เหตุผล ชอบพิจารณารูปแบบสิ่งต่างๆ กำหนดความสัมพันธ์ของเหตุและผล ชอบทดลองและศึกษาผล ชอบทดลองความคิดของตนเอง นักคณิตศาสตร์ วิศวกร นักฟิสิกส์ นักดาราศาสตร์ นักวิจัย ล้วนเป็นผู้มีความสามารถด้านตรรกะ/คณิตศาสตร์ในระดับสูงทั้งสิ้น

3. ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial Intelligence) คือความสามารถที่จะเข้าใจโลกซึ่งเราอยู่ได้อย่างถูกต้องมีความสามารถในการมองเห็นภาพ สร้างภาพหรือคิดเป็นภาพเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างระยะขนาดตำแหน่ง ผู้มีความสามารถพิเศษด้านนี้ไวต่อการเห็นมาก สามารถเห็นรายละเอียดและจำลองสิ่งที่เห็นเป็นภาพหรือกราฟหรือตารางได้ มักจะคิดเป็นรูปภาพและมีประสาทสัมผัสทางทิศทางและสถานที่ได้ดีมาก มักจะนำเสนอข้อมูลทางด้านมิติให้ออกมาเป็นภาพได้และมีพรสวรรค์อันเฉียบคมในการดึงภาพจากความคิดฝันมาทำให้ภาพปรากฏ มีการสร้างแผนผัง แนวคิด กรอบความคิด จินตนาการและการเขียนภาพศิลปะป็นและนักออกแบบจะมีทักษะนี้เพราะสามารถที่จะสนองตอบต่อโลกแห่งภาพและมิติ สามารถนำสิ่งเหล่านั้นมาสร้างเป็นชิ้นงานศิลปะ บุคคลในกลุ่มนี้ได้แก่ กลาสี วิศวกร ศัลยแพทย์ ประติมากร นักวาดแผนที่ และสถาปนิก

4. ความสามารถด้านดนตรี / จังหวะ (Musical Intelligence) ได้แก่ ความสามารถในการผลิตเสียงดนตรี จังหวะ และความสามารถพิเศษในการเข้าใจและชื่นชมเสียงดนตรี บุคคลประเภทนี้จะสามารถร้องเพลงได้ถูกจังหวะระดับเสียงไม่เพี้ยนและสามารถแต่งเพลงหรือดนตรีได้ บุคคลประเภทนี้จะประสาทไวต่อเสียงและจังหวะที่อยู่รอบตนในชีวิตประจำวันแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีพหุปัญญา

5. ความสามารถด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily / Kinesthetic Intelligence) บุคคลประเภทนี้มีความสามารถในการใช้ร่างกายเคลื่อนไหวได้คล่องแคล่ว การใช้มือหยิบจับหรือถือสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างถนัดและทะมัดทะแมงและมีความสามารถทางการสัมผัสสูงบุคคลประเภทนี้จะเรียนรู้ได้ดีด้วยการลงมือทำ เคลื่อนไหว และแสดงบทบาท

6. ความสามารถด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal Intelligence) บุคคลที่มีความสามารถเด่นด้านนี้จะเป็นผู้ที่ทำงานกับผู้อื่นได้ดี มีความสามารถพิเศษในการสังเกต รับรู้ความรู้สึก อารมณ์ของผู้อื่นได้ดี บุคคลที่มีปัญญาด้านนี้มักจะเป็นผู้มีลักษณะเป็นมิตรและเปิดเผยมีความสามารถพิเศษในการเป็นผู้จัดการและเป็นหัวหน้าทีม รู้จักประมาณและเข้าใจอารมณ์ของผู้อื่นได้เร็วและโต้ตอบได้เหมาะสมและจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อมีการสนทนาติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น

7. ความสามารถด้านการเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence) ได้แก่ ความสามารถสำเนียงสภาพอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง บุคคลที่มีปัญญาเด่นด้านนี้จะชอบทำงานตามลำพังและใช้ความรู้สึกและความเข้าใจตนเองในการดำเนินชีวิตและวางจุดมุ่งหมายในชีวิตตามความเป็นจริง บุคคลกลุ่มนี้ ได้แก่ นักเขียนนวนิยาย นักจิตวิทยา ผู้ทรงภูมิปัญญา ผู้เฒ่าผู้แก่

8. ความสามารถด้านการรอบรู้ธรรมชาติ (Natural Intelligence) เป็นความสามารถรับรู้และสังเกตธรรมชาติของพืชสัตว์ตลอดจนลักษณะภูมิศาสตร์ ดิน หิน แร่ ท้องฟ้า เมฆ ดวงดาว บุคคลที่มีความสามารถเด่นด้านนี้มักจะชอบอยู่กลางแจ้งและมองเห็นรูปแบบและลักษณะพิเศษของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ชื่นชมรู้จักและเข้าใจสิ่งแวดล้อมได้ลึกซึ้งรวมถึงการแยกแยะความแตกต่างและจัดหมวดหมู่ต่างๆ ในธรรมชาติที่พบได้ดี บุคคลในกลุ่มนี้ ได้แก่ นักเดินเท้าท่องเที่ยว นักพฤกษศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ คนสวน

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า Gardner แบ่งความสามารถทางสติปัญญาออกเป็น 8 ด้าน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552, หน้า ง.-ช.) เรียกว่า ทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) ได้แก่ ความสามารถด้านภาษา (Verbal/Linguistic Intelligences) ความสามารถในการใช้เหตุผลการคิดคำนวณ (Logical/Mathematical Intelligences) ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ (Visual/Spatial Intelligences) ความสามารถในการเคลื่อนไหวร่างกาย (Body/Kinesthetic Intelligences) ความสามารถด้านดนตรี (Musical/Rhythmic Intelligences) ความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal Intelligences) ความสามารถในการเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligences) และความสามารถในการเข้าใจธรรมชาติ (Naturalist Intelligences) และมี 7 ด้านที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552, หน้า 26-29) คือด้านที่ 1 ถึง ด้านที่ 7 โดยความสามารถทั้ง 7 ด้าน จะทำงานประสานสอดคล้องกัน



ส่วนความสามารถด้านที่ 8 ความสามารถด้านธรรมชาติ อันหมายถึง ความสามารถในการแยกแยะลักษณะต่างๆ ตามธรรมชาติ จะพบการใช้ความสามารถด้านนี้ในเรื่องของความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและคนที่รับรู้การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติได้เร็วจะสามารถแยกแยะข้อแตกต่างระหว่างของสองอย่างได้อย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับ อารี สันทรวี (2553, หน้า 56) ที่กล่าวว่า เดิม Gardner แบ่งปัญญาออกเป็น 7 ประเภท แต่ภายหลังเพิ่มเป็น 8 ประเภท และทำให้คำจำกัดความของปัญญาเปลี่ยนแปลงไปดังตาราง 3

ตาราง 3 เปรียบเทียบคำจำกัดความของปัญญาที่เปลี่ยนแปลงไป

ทฤษฎีเดิม	ทฤษฎีใหม่
1. ปัญญาคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง	1. ปัญญาสามารถเพิ่มพูนได้
2. สามารถวัดระดับปัญญาเป็นตัวเลขได้	2. ปัญญาไม่สามารถวัดออกมาเป็นตัวเลขได้แต่จะเห็นได้จากผลของการกระทำและการแก้ปัญหา
3. ปัญญามีลักษณะเป็นหนึ่งเดียว	3. ปัญญามีลักษณะหลากหลาย (พหุปัญญา)
4. สามารถวัดระดับปัญญาได้	4. การวัดระดับปัญญาจะต้องวัดในบริบท/ในสภาพความเป็นจริงในชีวิต
5. สามารถใช้ปัญญาเพื่อคัดแยกนักเรียนและทำนายความสำเร็จได้	5. ใช้ปัญญาในการเข้าใจความสามารถของมนุษย์และให้นักเรียนได้เห็นแนวทางต่างๆ ที่จะสามารถมีความสำเร็จในด้านต่างๆ ได้

จากตาราง 3 ทฤษฎีเดิมเชื่อว่า ปัญญาคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง สามารถวัดระดับปัญญาเป็นตัวเลขได้ ปัญญามีลักษณะเป็นหนึ่งเดียวและสามารถวัดระดับปัญญาได้รวมทั้งใช้ปัญญาเพื่อคัดแยกนักเรียนและทำนายความสำเร็จได้ เปลี่ยนเป็นตามทฤษฎีใหม่ คือ ปัญญาสามารถเพิ่มพูนได้ ปัญญาไม่สามารถวัดออกมาเป็นตัวเลขได้แต่จะเห็นได้จากการกระทำและการแก้ปัญหา และปัญญามีหลายประเภท (พหุปัญญา) การวัดระดับปัญญาจะต้องวัดในสภาพความเป็นจริงในชีวิต และใช้ปัญญาในการเข้าใจความสามารถของมนุษย์และให้นักเรียนได้เห็นแนวทางที่สามารถมีความสำเร็จในด้านต่างๆ ได้

ทุกคนเกิดมาพร้อมด้วยปัญญาซึ่งสามารถปรับปรุงและพัฒนาเพิ่มพูนได้บางคนมีจุดเด่นในปัญญาหลายกลุ่มปัญญาและมีจุดด้อยในหลายกลุ่มปัญญา และในการทำงานบางอย่างก็ต้องใช้ปัญญาหลายประเภท เช่น การเล่นเกมอินต้องใช้ปัญญาถึง 3

ประเภท (อารี สันหลวี, 2552, หน้า 63) คือ ปัญญาด้านดนตรี ด้านร่างกาย ปัญญาด้านมิติเพราะต้องสังเกตคีย์ดนตรีและเสียงที่ผลิติดอกมา และถ้าเล่นเป็นวงก็ต้องสังเกตใบหน้าท่าทางเพื่อนร่วมวงซึ่งเป็นปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ ทฤษฎีพหุปัญญา จึงเป็นทฤษฎีที่มุ่งส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนในทุกด้าน โดยคำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน ทฤษฎีนี้จึงมีความน่าสนใจโดยไม่เน้นความเก่งด้านวิชาการหรือตำราเพียงสองด้าน ตามค่านิยมดั้งเดิม คือ ด้านภาษาและด้านคณิตศาสตร์ เท่านั้น แต่เน้นส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนอย่างรอบด้านโดยรายละเอียดของปัญญาแต่ละด้านมีดังนี้

ปัญญาด้านที่หนึ่ง คือ ปัญญาด้านภาษา (Verbal/Linguistic Intelligences) เป็นปัญญาความสามารถในการใช้ถ้อยคำ บุคคลที่ฉลาดด้านนี้จะใช้คำพูดในการให้ความบันเทิง การโต้เถียง ในการสั่งสอนและมักจะชอบเล่นกับเสียงของภาษา เช่น คำพ้องคำปริศนา อาชีพของคนมีปัญญาด้านนี้ ได้แก่ นักหนังสือพิมพ์ นักเขียน กวี นักกฎหมาย เป็นต้น

ปัญญาด้านที่สอง คือปัญญาด้านตรรกะ-คณิตศาสตร์ (Logical/Mathematical Intelligences) เป็นปัญญาในการใช้ตัวเลขและเหตุผลการคิดคำนวณ การจัดลำดับ การคิดหาสาเหตุและผลลัพธ์ คนเก่งมีปัญญาสูงด้านนี้ ได้แก่ นักวิทยาศาสตร์ นักบัญชี เป็นต้น

ปัญญาด้านที่สาม คือ ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Visual/Spatial Intelligences) เป็นปัญญาด้านการคิดเป็นรูปภาพ สามารถมองเห็นโลกในรูปของภาพ ผู้ที่มีปัญญาสูงในด้านนี้จะมีความไวในการดูมาก สามารถมองเห็นรายละเอียดและจำลองภาพไว้ในสมองได้ดีจนสามารถเขียนหรือวาดออกมาได้ชัดเจน บุคคลที่เก่งด้านนี้ ได้แก่ วิศวกร สถาปนิก นักถ่ายรูป ศิลปิน นักบิน นักวาดภาพ เป็นต้น

ปัญญาด้านที่สี่ คือ ปัญญาทางด้านดนตรี (Musical Intelligences) เป็นความสามารถชื่นชมในเสียง ทำนอง จังหวะ บุคคลที่เก่ง มีปัญญาสูงทางด้านดนตรี จะมีหูที่ไวต่อเสียง สามารถร้องเพลงได้ถูกทำนอง จับจังหวะดนตรี และสามารถแยกเสียงดนตรีต่างๆ ได้ดี คนเก่งมีปัญญาสูงทางด้านดนตรี เช่น Bach, Beethoven ตลอดจนถึงนักดนตรีชาวบาหาลี เป็นต้น

ปัญญาด้านที่ห้า คือ ปัญญาด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย (Body-kinesthetic Intelligences) เป็นความสามารถพิเศษในการควบคุมการเคลื่อนไหวร่างกาย และการใช้มือเพื่อจัดทำกับสิ่งของ ได้แก่ ผู้ที่สามารถทางด้านงานไม้ ตัดเย็บเสื้อผ้า นักประดิษฐ์ นักว่ายน้ำ นักกีฬา นักเต้นรำ เป็นต้น

ปัญญาด้านที่หก คือ ปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal Intelligences) บุคคลที่เก่งหรือฉลาดด้านนี้เป็นผู้ที่สามารถเข้าใจผู้อื่นได้ลึกซึ้ง มีความสามารถในการทำงานกับผู้อื่น เป็นครูได้ดี เป็นนักประสานงาน นักไกล่เกลี่ย ผู้บริหารและผู้นำทองเที่ยว จำเป็นต้องมีปัญญาด้านนี้ เป็นบุคคลที่รับผิดชอบต่อสังคมสูง ตัวอย่างเช่น มหาตมะคานธี แต่บางคนกลับนำความฉลาดด้านนี้ไปใช้ในการควบคุมปลุกปั่นเหมือนอย่าง Machiavell เป็นต้น

ปัญญาด้านที่เจ็ด คือ ปัญญาในการเข้าใจจิตใจของตนเอง (Intrapersonal Intelligences) เป็นผู้ที่ประเมินและเข้าใจอารมณ์ของตนได้ดี สามารถแยกสภาพจิต อารมณ์ของตนเองนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตที่ดี ชอบคิดไตร่ตรอง ชอบนั่งสมาธิ ชอบค้นคว้าเรื่องทางด้านจิตใจ อีกลักษณะหนึ่งมักเป็นผู้ที่ฟังตนเอง ชอบอิสระ มีวินัยในตัวเองสูง ชอบทำงานตามลำพัง ได้แก่ พระ นักสอนศาสนา นักธุรกิจที่ดำเนินกิจการของตนเอง เป็นต้น

ปัญญาด้านที่แปด คือ ความสามารถในการเข้าใจธรรมชาติ (Natural Intelligences) อันหมายถึง ความสามารถในการแยกแยะลักษณะต่างๆ ตามธรรมชาติ จะพบการใช้ความสามารถด้านนี้ในเรื่องของความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและคนที่รับรู้ การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติได้เร็วจะสามารถแยกแยะข้อแตกต่างระหว่างของสองอย่างได้อย่างรวดเร็ว

ในคนปกติโดยทั่วไปอาจมีความเก่งพิเศษในด้านใดด้านหนึ่งหรือสองด้าน และสามารถพัฒนาปัญญาทุกด้านจนถึงระดับใช้การได้ อาจมีบางคนเก่งทุกด้านแต่มีไม่มาก ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่ผ่านมามีนักคิดที่ชื่อ Rudolf Steiner ที่ได้รับยกย่องว่ามีปัญญาสูงทุกด้าน (อารี สันหลวี, 2553, หน้า 13) Steiner เป็นนักปรัชญา นักเขียน นักวิทยาศาสตร์ เขาสร้างรูปแบบการเต้นรำ สร้างทฤษฎีสี่ สร้างระบบการทำสวน อีกทั้งยังเป็นช่างปั้น เป็นนักสังคมวิทยา และสถาปนิก

### ลักษณะสำคัญของปัญญาแต่ละด้าน

ได้มีการกำหนดลักษณะสำคัญของปัญญาแต่ละด้านไว้ ดังนี้

1. ปัญญาแต่ละด้านจะต้องมีสัญลักษณ์ของตนเอง จะต้องสามารถถ่ายทอดโดยใช้สัญลักษณ์ของตนได้ ยกตัวอย่าง เช่น ภาษามีระบบสัญลักษณ์ที่แน่นอน ส่วนปัญญาทางด้านตรรกะคณิตศาสตร์ มีตัวเลขจำนวน สัญลักษณ์คณิตศาสตร์ ทางด้านดนตรีก็มีตัวโน้ตเป็นสัญลักษณ์ของเสียงและจังหวะ ด้านการเคลื่อนไหวมีการคิดท่าทางที่เป็นสัญลักษณ์ของนามธรรม เช่น เสรีภาพ ความเศร้า ความโดดเดี่ยว สำหรับปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์มีสัญลักษณ์ทางสังคม เช่น การโบกมือลา เป็นต้น

2. ปัญญาแต่ละชนิดมีประวัติพัฒนาการของตน เซาว์ปัญญา ไม่ใช่คุณลักษณะคงที่ตั้งแต่เกิดจนตาย ทฤษฎีพหุปัญญาได้ระบุว่า ปัญญาแต่ละด้านจะปรากฏขึ้นในช่วงอายุต่างกัน เช่น ปัญญาทางคณิตศาสตร์จะปรากฏชัดในวัยเด็กตอนปลาย และขึ้นสูงสุดในวัยรุ่นหรือวัยผู้ใหญ่ตอนต้น และจะถดถอยลงไปเมื่ออายุสูงขึ้น ส่วนความสามารถหรือปัญญาทางด้านดนตรีจะยืนยาวและสร้างสรรค์ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยชรา เป็นต้น

3. ปัญญาแต่ละด้านอาจถูกทำลายเพราะได้รับบาดเจ็บหรือกระทบกระเทือนในสมอง ทฤษฎีพหุปัญญาระบุว่า ปัญญาทั้ง 7 ด้านมีที่อยู่ของตนเองในระบบสมอง โดยปัญญาด้านภาษาอยู่ทางด้านซ้ายของสมอง ปัญญาทางด้านดนตรี มิติมนุษยสัมพันธ์อยู่ทางด้านขวาของสมอง ปัญญาทางด้านร่างกายอยู่ที่มอเตอร์คอร์เท็กซ์ตรงกลางของสมอง สองซีก สมองส่วนหน้าเป็นฐานของปัญญาด้านต่างๆ ขณะที่ Gardner ทำหน้าที่เป็นนักจิตวิทยาด้านประสาทวิทยาที่องค์การทหารผ่านศึกเมืองบอสตัน ได้ทำงานกับคนไข้ที่ประสาทสมองด้านต่างๆ ถูกทำลาย Gardner พบว่า ส่วนของสมองที่ถูกทำลายจะเกิดผลต่างกันตามจุดของสมองที่ถูกทำลาย เช่น ถ้าถูกทำลายที่สมองด้านหน้าข้างซ้ายจะทำให้ไม่สามารถอ่าน เขียนได้ แต่ยังสามารถร้องเพลง วาดรูป เต้นรำได้ สมองเป็นอวัยวะที่ซับซ้อนมากไม่สามารถแบ่งแยกสมองออกเป็น 7 ส่วนที่มีหน้าที่แตกต่างกันอย่างเด็ดขาด แต่ทฤษฎีพหุปัญญาได้อาศัยความรู้เกี่ยวกับเรื่องสมองที่ได้มาจากผลการศึกษาวิชาจิตวิทยาสาขาประสาทวิทยาในช่วง 25 ปีที่ผ่านมาเพื่ออธิบายทฤษฎีพหุปัญญานี้ได้

4. ปัญญาแต่ละด้านมีวัฒนธรรมของตนเอง หมายความว่า พฤติกรรมหรือผลผลิตของปัญญาควรวัดจากผลงานขั้นสูงของอารยธรรมมิใช่วัดจากผลคะแนน ความหมายของปัญญาแต่ละด้านนั้นศึกษาได้จากตัวอย่างของผลผลิตขั้นเยี่ยมทางปัญญา

ในแต่ละวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของความแตกต่างของแต่ละวัฒนธรรมในการแสดงออกทางปัญญาด้านต่างๆ เช่น ความสามารถในการไต่เขาของชาวเนปาลบนยอดเขาหิมาลัย หรือความสามารถทางดนตรีของชาวไนจีเรีย และความสามารถพิเศษของชนชาติต่างๆ ทั่วโลก

### ตัวกระตุ้นและตัวบั่นทอนปัญญา

Armstrong (1994 แปลและเรียบเรียงโดย อารี สันทรวี, 2543, หน้า 13)

กล่าวว่า ประสบการณ์ที่ช่วยตกผลึกกับประสบการณ์ที่บั่นทอนเป็นกระบวนการลำดับขั้นของการพัฒนาปัญญา ประสบการณ์ที่ช่วยตกผลึกเป็นประสบการณ์ที่มักเกิดขึ้นแต่ไปลุ่มว้ย แต่ก็อาจเกิดได้ระหว่างอายุต่างๆ จะเป็นประสบการณ์ที่ปลูกเร้าปัญญาที่มีอยู่ให้พัฒนาจนถึงขั้นสูงสุด ในทางตรงกันข้ามประสบการณ์ที่บั่นทอน หมายถึง ประสบการณ์ที่ตัดรอนการพัฒนาของปัญญาเป็นประสบการณ์ที่ทำให้คนรู้สึก โกรธ อาย กลัว หรือเกิดอารมณ์อันไม่พึงประสงค์อันสัมพันธ์กับปัญญาและความสามารถด้านใดก็จะบั่นทอนปัญญาและความสามารถทางด้านนั้นๆ ประสบการณ์ที่เป็นสิ่งแวดล้อมที่ช่วยพัฒนาหรือบั่นทอนการพัฒนาของปัญญา ได้แก่

1. การมีอุปการณ์เหมาะสมหรือผู้สอนดี เช่น ถ้าเกิดมาในครอบครัวที่ยากจน อาจไม่มีทุนซื้อเครื่องดนตรี จึงไม่มีโอกาสแสดงออกทางปัญญาด้านดนตรี
2. องค์ประกอบทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่น ผู้เรียนมีแนวโน้มชอบวิชาคณิตศาสตร์ในขณะที่สังคมขณะนั้นกำลังส่งเสริมวิชาคณิตศาสตร์อย่างสุดขีด มีการให้ทุนมากมาย ก็จะพัฒนาปัญญาทางคณิตศาสตร์ได้มาก
3. องค์ประกอบทางภูมิศาสตร์ เช่น ถ้าเกิดมาในท้องถิ่นไร่นา ก็อาจจะได้พัฒนาปัญญาทางกายมากกว่า
4. องค์ประกอบทางครอบครัว พ่อแม่ต้องการให้เป็นนักกฎหมาย ผู้พิพากษา อิทธิพลของพ่อแม่ทำให้ต้องพัฒนาทางด้านภาษา ส่วนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ เช่น นักวาดภาพก็จะไม่มีการพัฒนา
5. องค์ประกอบด้านสถานการณ์ เช่น เมื่อเล็กๆ ต้องดูแลเลี้ยงน้อง เพราะครอบครัวใหญ่ และเมื่อมีครอบครัวเองก็มีครอบครัวใหญ่จึงไม่ได้รับการพัฒนาปัญญา

พีระ รัตนวิจิตร และคณะ (2544, หน้า 7) อธิบายว่าองค์ประกอบแก่นระบบสัญลักษณ์ และลักษณะผลผลิตสูงสุดของปัญญาแต่ละด้านแตกต่างกันไป จึงส่งผลให้แต่ละคนมีความสามารถไม่เหมือนกัน ท้ายที่สุดจึงมีพฤติกรรมถาวรที่แสดงออกตามปกติ และประกอบอาชีพไม่เหมือนกัน ดังตาราง 4

ตาราง 4 องค์ประกอบแก่น ระบบสัญลักษณ์ และลักษณะผลผลิตสูงสุดของปัญญาแต่ละด้าน (พีระ รัตนวิจิตร และคณะ, 2544, หน้า 6)

ปัญญา	องค์ประกอบแก่น	ระบบสัญลักษณ์	ลักษณะผลผลิตสูงสุด
1. ด้านภาษา	ไวต่อเสียงของคำ โครงสร้าง ความหมายและหน้าที่ของคำ	ระบบภาษาที่มีการสะกดคำ	นักเขียน นักพูด
2. การใช้เหตุผลเชิงตรรกะ	มีความไวในการวินิจฉัยแบบแผน จำนวน และเหตุผล สามารถวิเคราะห์เหตุผลซับซ้อน	ภาษา คอมพิวเตอร์	นักวิทยาศาสตร์ นักคณิตศาสตร์
3. ด้านมิติสัมพันธ์	สามารถรับรู้สิ่งที่มองเห็นภายนอก และแปลงกลับเป็นการรับรู้ภายในได้	ภาษารูปภาพ เช่น ภาษาจีน	จิตรกร สถาปนิก
4. ด้านดนตรี	เข้าใจและสามารถผลิตจังหวะ ทำนองและมีความเข้าใจซาบซึ้งในการแสดงออก	ระบบตัวโน้ตดนตรี ระบบรหัสโทรเลข	นักแต่งเพลง นักแสดง
5. ด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ	สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายและมีความสามารถทางมือกับวัตถุ	ภาษามือ ภาษาเบรลล์	นักกีฬา นักเต้นรำ นักปั้น
6. ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น	สามารถวินิจฉัยและปฏิบัติอย่างเหมาะสมต่ออารมณ์และความต้องการของผู้อื่น	สิ่งที่ช่วยให้รู้ในสังคมเช่น ท่าทางการแสดงออกบนใบหน้า	นักแนะแนว นักการเมือง
7. ด้านการเข้าใจตนเอง	สามารถจำแนกความรู้สึกของตนเอง รู้จุดอ่อนและจุดแข็งของตนเอง	สัญลักษณ์เกี่ยวกับตนเช่น ความฝัน ผลงาน ศิลปะ	นักจิตบำบัด ผู้นำทางศาสนา
8. ด้านความเข้าใจธรรมชาติ	สามารถจำแนกประเภท รู้จักธรรมชาติของพืชและสัตว์	การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ การสะสมภาพพืชและสัตว์	นักชีววิทยา นักอนุรักษ์ ธรรมชาติ

นอกจากนี้ยัง พบว่า พหุปัญญามีความสัมพันธ์กับการพัฒนาศักยภาพทางสมองโดยปัญญาแต่ละด้านจะอยู่ในที่ต่างๆ กันของสมองและสรุปออกมาเป็นลักษณะของการพัฒนาปัญญาในแต่ละด้าน (พีระ รัตนวิจิตร และคณะ, 2544, หน้า 8) ดังต่อไปนี้

1. ด้านภาษา ผลิตรอกออกผลตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยชรา วิธีการพัฒนา ได้แก่ การเล่านิทาน วรรณคดี
2. ด้านการใช้เหตุผลเชิงตรรกะ พัฒนาการสูงสุดตอนวัยรุ่นและผู้ใหญ่ตอนต้น เริ่มเสื่อมถอยอายุ 40 ปี วิธีการพัฒนา ได้แก่ การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ทฤษฎีคณิตศาสตร์ การนับและระบบแยกประเภท
3. ด้านมิติสัมพันธ์ เริ่มปฐมวัยคิดรูปแบบประมาณ 9-10 ปี วิธีการพัฒนา ได้แก่ ผลงานศิลปะ ระบบการนำทาง การออกแบบ สถาปัตยกรรม การประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ
4. ด้านดนตรี เป็นปัญญาที่พัฒนาก่อนและผ่านวิกฤติการณ์พัฒนาหลายขั้น วิธีการพัฒนา ได้แก่ การแต่งเพลง การแสดง
5. ด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ แตกต่างกันตามลักษณะองค์ประกอบ เช่น ความแข็งแรงและความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อ วิธีการพัฒนา ได้แก่ ผลงานประดิษฐ์ด้วยมือ เล่นกีฬา เต้นรำ บั๊น แกะสลัก
6. ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น 3 ปีแรกของชีวิตเป็นระยะสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ของชีวิต วิธีการพัฒนา ผลงานทางการเมือง ระบบธรรมเนียม สังคม
7. ด้านการเข้าใจตนเอง พัฒนาระหว่าง 3 ปีแรกของชีวิตเป็นระยะวิกฤติในการพัฒนา วิธีการพัฒนา ได้แก่ ทฤษฎีจิตวิทยา พิธีกรรมต่างๆ
8. ด้านความเข้าใจธรรมชาติ การชื่นชอบในความงามของธรรมชาติ ชีวิตสัตว์ และต้นไม้ วิธีการพัฒนาได้แก่ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ป่าและสัตว์

การนำหลักสูตรไปพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพนั้น หนึ่งในวิธีการที่ดีที่สุด คือ ทฤษฎีพหุปัญญาของ Gardner ที่กล่าวว่า การบูรณาการองค์ความรู้โดยสอดแทรกกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นส่วนสำคัญในการเสริมการบูรณาการองค์ความรู้ ทักษะและเจตคติจากการเรียนรู้อย่างรอบด้าน โดย Gardner ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ผู้เรียนจะชอบวิธีการเฉพาะเจาะจงบางอย่างในการที่จะรู้และแก้ปัญหาบ่อยครั้ง จึงมีการกำหนดไว้ล่วงหน้าว่าผู้เรียนควรใช้วิธีใดในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นวิธีที่เลือกพัฒนาเฉพาะด้าน ดังนั้นวิธีที่จะเอาชนะความลำเอียงในการเลือกพัฒนาความสามารถพิเศษเฉพาะด้านได้ คือ นำรูปแบบของหลักสูตรที่บูรณาการแล้วมาช่วยครูเพื่อทำให้เกิดความสมดุลใน

การพัฒนาความสามารถพิเศษด้านอื่นๆ ทฤษฎีของ Gardner ได้แบ่งปัญญาทั้ง 8 ด้าน (Eight Intelligences) ออกเป็น 3 กลุ่ม ส่วนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช 2551 ประกอบไปด้วย 3 ลักษณะ มีรายละเอียดดังนี้

1) กลุ่มที่หนึ่ง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษที่เกี่ยวข้องกับภาษา ได้แก่ วาจา/ภาษา (Verbal/Linguistic) และ ดนตรี/จังหวะ (Musical/Rhythmic)

2) กลุ่มที่สอง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ ได้แก่ ตรรกะ/คณิตศาสตร์ (Logistic/Mathematical) ทักษะสัมพันธ์/มิติสัมพันธ์ (Visual/Spatial) ร่างกาย/การเคลื่อนไหว (Bodily/Kinesthetic) และ ธรรมชาติ (Naturalist)

3) กลุ่มที่สาม ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษที่เกี่ยวข้องกับบุคคล ได้แก่ การรู้จักตนเอง (Intrapersonal) และ ความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal)

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3 ลักษณะ ได้แก่

1) กิจกรรมแนะแนว ประกอบด้วย กิจกรรมแนะแนวด้านการศึกษา อาชีพ ด้านส่วนตัวและสังคม

2) กิจกรรมนักเรียน ประกอบด้วย กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และนักศึกษาวิชาทหาร รวมทั้งกิจกรรมชุมนุม ชมรม

3) กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ประกอบด้วย กิจกรรมจิตอาสา ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และสังคมโลก

ในการบูรณาการพหุปัญญาทั้ง 3 กลุ่มข้างต้นเข้ากับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3 ลักษณะ เพื่อให้พหุปัญญาส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนั้น กุญแจแห่งความสำเร็จในการบูรณาการ คือ คุณภาพของการวางแผนไว้ล่วงหน้าก่อนจะมีการจัดกิจกรรมเป็น การคิดทบทวนว่าอะไรคือสิ่งสำคัญและไม่สำคัญ หลังจากนั้นจึงปรับโครงสร้างจัด กระบวนการใหม่ในอันที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความสามารถที่หลากหลายและ สร้างทางไว้หลากหลายเพื่อเชื่อมความสามารถเหล่านั้นเข้ากับกิจกรรม โดยการคำนึงถึง ตัวบุคคลเป็นรายบุคคล เพราะแต่ละบุคคลมีความสามารถที่หลากหลายแตกต่างกัน จึงมี ความจำเป็นต้องพยายามที่จะเข้าใจคนในมุมมองของ “พหุปัญญา” (แสวง รวยปัญญา, 2551) เนื่องจาก “พหุปัญญา” ทางหลักวิชาการแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับ “พหุปัญญา” ในทางสังคม กล่าวคือ ในทางวิชาการเป็นการกำหนดประเภทต่างๆ ของความสามารถ แต่ในทางสังคมเป็นคำอธิบายความสามารถของบุคคลที่มีหลากหลายในคนๆ เดียวกัน



นอกจากนี้ “พหุปัญญา” ยังสะท้อนถึงความสามารถและวิธีการเรียนรู้ว่าบุคคลต่างๆ มีวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบใดที่อาจจำเป็นต้องมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบุคคลกลุ่มนั้นๆ การคำนึงถึง “พหุปัญญา” ด้วยการสังเกต ด้วยการทำตัวสนิทสนม ใกล้ชิด และทดลองให้ทำงานบางอย่างที่สะท้อนพหุปัญญาของบุคคลคนนั้น จึงจะสามารถจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมพหุปัญญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากการวางแผนไว้ล่วงหน้าแล้ว รูปแบบของการจัดกิจกรรมก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด มีงานวิจัยทางสมองระบุว่า การเรียนรู้เป็นภาวะธรรมชาติ การศึกษาเรื่องใหม่ ได้รู้สิ่งใหม่ๆ และการเชื่อมโยงเรื่องที่รู้ สามารถกระตุ้นสมองอันทำให้เกิดความสุข สนุก เพราะฉะนั้น ในการเปลี่ยนแปลงควรนำสิ่งใหม่ๆ เข้ามาในวิชาชีพ ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยไม่มีการตื่นเต้นสนุกสนานกับสิ่งใหม่ก็แสดงว่าการเปลี่ยนแปลงโดยนำสิ่งใหม่เข้ามานั้น อาจจะไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาไปในทางบวก รูปแบบการเรียนรู้ และพหุปัญญาจะต้องทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ตื่นเต้น นำเรียน การบูรณาการพหุปัญญาและรูปแบบการเรียนรู้ในกิจกรรมการเรียนการสอนรวมถึงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจะช่วยให้ นักเรียนมีโอกาสแสดงตนและพบความสามารถพิเศษที่ซ่อนเร้นอยู่ ทำให้นักเรียนรู้สึกว่าตนมีความสำเร็จ และได้พัฒนาศักยภาพของตนได้เต็มที่

### กระบวนการทฤษฎีพหุปัญญาเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กระบวนการทฤษฎีพหุปัญญาเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินการในการศึกษากระบวนการทฤษฎีพหุปัญญาเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อส่งเสริมพหุปัญญาโรงเรียนเอกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการทฤษฎีพหุปัญญาตามแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีระบบของ Lunenburg และ Ornstein (Lunenburg, F.C. & Ornstein, A.C., 1996) เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับระบบที่เป็นพื้นฐานขององค์การทางการศึกษาและของโรงเรียนภายใต้การปฏิบัติการตามทฤษฎีระบบ มี 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู นักเรียน งบประมาณ 2) กระบวนการเปลี่ยนแปลงสภาพ (Transformation Process) ได้แก่ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3) ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียนและกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

3) ปัจจัยนำออกหรือผลผลิต (Output) ได้แก่ ความสามารถพิเศษหรือทักษะที่เกิดขึ้นตามทฤษฎีพหุปัญญาที่ต้องวัดด้วยเครื่องมือที่หลากหลาย และความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คะแนนจากผลผลิต คือ ความคิดรวบยอดของนักเรียน ความคิดของผู้ปกครองและชุมชนและการมีส่วนร่วมของนักเรียนในกิจกรรมเสริมหลักสูตร รวมทั้งคุณภาพความสามารถในโปรแกรมอื่นๆ เช่นงานศิลปะการดนตรีและการแสดงและชุมชนให้การสนับสนุน 4) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

2. ทฤษฎีเชิงระบบของการกำหนดมาตรฐานของการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 3) ประกอบด้วย 1) ปัจจัยเกื้อหนุน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู สภาพแวดล้อม 2) กระบวนการ ได้แก่ การบริหารและการจัดการ การจัดองค์กร การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน และการประเมินผล การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียน การสนับสนุนจากชุมชน การร่วมมือกันระหว่างบ้านและโรงเรียน 3) ผลผลิต คือ คุณภาพผู้เรียน ทั้งนี้การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 3) จัดระบบบริหารและสารสนเทศ 4) ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 5) จัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 6) จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 7) จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน 8) จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยให้สถานศึกษายึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยการส่งเสริมสนับสนุน และกำกับดูแลของหน่วยงานต้นสังกัด การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาข้างต้นต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ เอกลักษณ์ของสถานศึกษาและมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและต้องครอบคลุมสาระการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งคำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่นด้วย

3. ทฤษฎีการบริหารงานแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กร เป็นการบริหารคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จ (Total Quality Management: TQM) หมายถึง แนวทางในการบริหารขององค์กรที่มุ่งเน้นคุณภาพ โดยสมาชิกทุกคนขององค์กรมีส่วนร่วมและมุ่งหมายผลกำไร

ในระยะยาวด้วยการสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้ารวมทั้งการสร้างผลประโยชน์ตอบแทนแก่หมู่สมาชิก ในด้านการศึกษากิจการบ้านแบบมุ่งเน้นคุณภาพทั้งองค์การของเอ็ดเวิร์ด ซอลลิส (Sallis E., 1993) มีองค์ประกอบ 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู นโยบาย งบประมาณ และสภาพแวดล้อม 2) ด้านกระบวนการ (Process) ประกอบด้วย การบริหารและการจัดการศึกษา การจัดองค์กร การพัฒนาหลักสูตร และการประเมินผล การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การสนับสนุนจากชุมชนท้องถิ่น และการร่วมมือกันระหว่างบ้านกับโรงเรียน 3) ด้านปัจจัยส่งออก (Output) ประกอบด้วย คุณภาพผู้เรียน และความพึงพอใจของผู้รับบริการ 4) ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ประกอบด้วย การประเมินองค์กร และข้อมูลจากการควบคุมดูแลและการประเมินผลสัมฤทธิ์ 5) ด้านสิ่งแวดล้อมของระบบ ประกอบด้วย นโยบายของชาติ และสภาพโดยรอบของชุมชน เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

4. ทฤษฎีหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) หลักสูตรแฝง เป็นหลักสูตรที่ไม่ได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นสิ่งที่ผู้สอนไม่ได้ตั้งใจจะสอน แต่เกิดขึ้นเองระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนอาจจะเป็นในระดับครอบครัวโดยมีปฏิสัมพันธ์กัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันนานๆ ไป ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามประสบการณ์ที่ได้รับจากในห้องเรียนหรือในบ้าน หลักสูตรแฝง เป็นสิ่งที่ได้มาหรือเกิดขึ้นซึ่งมีผลต่อผู้เรียนทั้งด้านบวกและด้านลบ เช่น วัฒนธรรมของสถาบันการศึกษา คำขวัญของโรงเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนรวมทั้งเอกสาร หนังสือ ตำราและสื่อการสอนทุกอย่างทุกประเภทตลอดจนบุคลิกภาพ ทักษะ ค่านิยมและการแสดงบทบาทหน้าที่ทางสังคม (Social Role) ของบุคลากรในสถานศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งของครูซึ่งเป็นผู้ที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ด้วยมากที่สุด มีผลต่อการมีความรู้ (Knowledge) มีทักษะ (Skill/Psychomotor) และที่สำคัญ คือ มีผลต่อการเพาะบ่ม (Instillation) คุณลักษณะด้านเจตคติ (Affective Characteristics) ของผู้เรียน หลักสูตรแฝงจะไม่ถูกเปิดเผยโดยผู้สอนแต่ผู้เรียนจะสามารถรับรู้ได้จากกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา ครูต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีสมรรถนะหลัก (Core Competency) ในการพัฒนาค่านิยม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเป้าหมายของหลักสูตร (Kalb, K., A., 2008, pp.217-219) สอดคล้องกับอุทัย ดุสยเกษม (2551) ที่กล่าวไว้ว่า หลักสูตรแฝงคือ สิ่งที่อยู่นอกเหนือหลักสูตร แต่สามารถถ่ายทอดไปถึงนักเรียนได้อย่างประหลาด และเนื้อหาของหลักสูตร

แฝงนั้นมิได้เกิดขึ้นในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว แต่เกิดขึ้นจากระบบโรงเรียนที่นักเรียนอยู่ด้วย เช่น ถ้าโรงเรียนแห่งนั้นมีแต่กิจกรรมฟุ้งเฟ้อ ฉาบฉวย นักเรียนโรงเรียนนั้นก็ย่อมเรียนรู้คุณค่าความฟุ้งเฟ้อ ฉาบฉวยไปด้วยในกรณีนี้ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ ผู้เรียนและผู้สอน โดยมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงคือสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่นอกเหนือหลักสูตร ปัจจัยนำออกหรือผลผลิต (Output) ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามประสบการณ์ที่ได้รับ

จากแนวคิดทั้ง 4 แนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์ได้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจกรรมพัฒนาเพื่อส่งเสริมพหุปัญญานักเรียนโรงเรียนเอกชน ดังตาราง 5

ตาราง 5 การสังเคราะห์องค์ประกอบกระบวนการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

องค์ประกอบของกระบวนการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	นักการศึกษา/นักวิจัย				ความถี่
	ลูเนเบิร์ก และออร์นสไตน์ (Lunenburg, F. C. & Ornstein, A. C., 1996)	ทฤษฎีเชิงระบบของการกำหนดมาตรฐานของการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2551)	ทฤษฎีการบริหารงานแบบมุ่งคุณภาพของดีวีร์ด ซอลลิส (Sallis E., 1993)	ทฤษฎีหลักสูตรแห่ง (2554)	
1. ปัจจัยเกื้อหนุน หรือปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู นักเรียนนโยบาย งบประมาณ สภาพแวดล้อม	✓	✓	✓	✓	4
2. กระบวนการ (Process) ได้แก่ กระบวนการจัดและวิธีจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	✓	✓	✓	✓	4
3. ปัจจัยนำออกหรือผลผลิต (Output) ได้แก่ คุณภาพผู้เรียนหรือความสามารถพิเศษ หรือทักษะ ที่เกิดขึ้นตามทฤษฎีพหุปัญญา และความพึงพอใจของผู้รับบริการและชุมชน	✓	✓	✓	✓	4

ตาราง 5 (ต่อ)

องค์ประกอบของกระบวนการ บริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	นักรการศึกษา/นักวิจัย				ความถี่
	ลูเนเบิร์ก และออนสไตน์ (Lunenburg, F.C. &Ornstein, A.C., 1996)	ทฤษฎีเชิงระบบของการกำหนดมาตรฐานของ การประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2551)	ทฤษฎีการบริหารงานแบบมุ่งคุณภาพพึ่งองค์กร ของเฮ็ดเวิร์ด ซอลลิส (Sallis E., 1993)	ทฤษฎีหลักสูตรแห่ง (2554)	
4. สภาพแวดล้อมของระบบ ได้แก่ นโยบาย ของชาติ สภาพแวดล้อมของชุมชน สังคม เศรษฐกิจและการเมือง		✓	✓	✓	3
5. ผลย้อนกลับ (Feedback) ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู นักเรียน นโยบาย งบประมาณ สภาพแวดล้อม	✓	✓	✓		3

จากตาราง 5 การสังเคราะห์องค์ประกอบของกระบวนการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 5 องค์ประกอบ โดยใช้เกณฑ์ความถี่ร้อยละ 100 ขึ้นไปเป็นเกณฑ์ในการเลือก ได้องค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปัจจัยเกื้อหนุน หรือปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู นักเรียนนโยบาย งบประมาณ สภาพแวดล้อม 2) กระบวนการ (Process) ได้แก่ กระบวนการจัดและบริหารจัดการพัฒนาผู้เรียน 3) ปัจจัยนำออกหรือผลผลิต (Output) ได้แก่ คุณภาพผู้เรียนหรือความสามารถพิเศษ หรือ ทักษะ ที่เกิดขึ้นตามทฤษฎีปัญหา และความพึงพอใจของผู้รับบริการและชุมชน

### งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับกระบวนการทฤษฎีปฏิบัติกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีดังนี้

พิมพ์นิภา จงเกษการณ (2546) วิจัยเรื่อง การใช้การประเมินตามสภาพจริง เพื่อส่งเสริมพหุปัญญาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเครื่องมือ จำนวน 40 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาผลวิจัย จำนวน 60 คน ผู้ปกครองจำนวน 60 คน เครื่องมือ คือ กรอบการออกแบบการประเมินตามสภาพจริง แบบสังเกตรูปวิคส์ ประเมินชิ้นงาน แบบทดสอบ และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครอง ที่มีต่อการใช้การประเมินตามสภาพจริง สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าดัชนีความสอดคล้อง ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อัลฟา ค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบ ใช้เทคนิค 25% ผลการวิจัยมี 4 ประการ คือ

1) กรอบการออกแบบประเมินตามสภาพจริงสำหรับส่งเสริมพหุปัญญาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 45 กรอบ แต่ละกรอบมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .60 ถึง 1.00

2) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินตามสภาพจริงที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .80 ถึง 1.00 แบบสังเกตรูปวิคส์ประเมินชิ้นงาน มีค่าความเชื่อมั่นจากการให้คะแนนเมื่อมีผู้ให้คะแนน 1 คน ตั้งแต่ .6273 ถึง .9931 และค่าความเชื่อมั่นจากการให้คะแนนเมื่อมีผู้ให้คะแนนหลากหลาย ตั้งแต่ .8316 ถึง .9978 ส่วนแบบทดสอบเรื่องเส้นมีค่าความเชื่อมั่น .4304 แบบทดสอบเรื่องเรขาคณิต มีค่าความเชื่อมั่น .4257 และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครอง มีค่าความเชื่อมั่น .7024 และ .7857 ตามลำดับ

3) หลังใช้การประเมินผลตามสภาพจริง เพื่อส่งเสริมพหุปัญญาให้นักเรียนร้อยละ 91.66 ได้คะแนนพหุปัญญารวม ตั้งแต่ร้อยละ 70 ขึ้นไป ด้านร่างกายหรือการเคลื่อนไหว และคะแนนด้านการเข้าใจผู้อื่น นักเรียนทุกคนได้คะแนน ตั้งแต่ร้อยละ 70 ขึ้นไป คะแนนด้านภาษา ด้านตรรกะ/คณิตศาสตร์ มีนักเรียนร้อยละ 95 ที่ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ 70 ขึ้นไป ส่วนคะแนนด้านการเข้าใจตนเอง ด้านการเข้าใจธรรมชาติ ด้านดนตรี และด้านมิติ มีนักเรียนร้อยละ 71.66, 55.00 และ 15.00 ตามลำดับที่ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ 70 ขึ้นไป

4) นักเรียนและผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการใช้การประเมินตามสภาพจริง เพื่อส่งเสริมพหุปัญญา โดยเฉพาะรายการที่ว่า การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการ ประเมินผลงานของนักเรียนเป็นสิ่งดี มีผู้ปกครองเห็นด้วยร้อยละ 100

Reidel, Jennifer และคณะ (2003) วิจัยเรื่อง การพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ ทางด้านการอ่านวิชาการโดยใช้ยุทธวิธีการสอนแบบพหุปัญญา ทั้งนี้เพื่อช่วยกระตุ้น สนับสนุนและเพิ่มความสำเร็จของนักเรียนในการศึกษา โดยทำการศึกษาในนักเรียนระดับ ประถมศึกษาเกรด 5 จำนวน 3 ห้องเรียน ห้องละ 30 คน อายุระหว่าง 10-11 ปี พบว่า นักเรียนมีการพัฒนาด้านใจความในการอ่าน เกิดแรงกระตุ้น และนักเรียนมีความสนิทสนม กันมากขึ้น ข้อควรระวังการเรียนรู้แบบพหุปัญญาควรมีการแบ่งเวลาให้เหมาะสม

สาธิตา สำเภาทอง และมาเรียม นิลพันธุ์ (2554) วิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรม พัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์โดยใช้ของเล่นพื้นบ้าน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและ ความต้องการในการพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยใช้ของเล่นพื้นบ้าน พัฒนาและ หาประสิทธิภาพของแผนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามเกณฑ์ 80/80 และทดลองใช้กิจกรรม พัฒนาผู้เรียน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/2 โรงเรียนบ้านสวนหลวง (รัตนวิจิตรพิทยาคาร) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร จำนวน 40 คน ใช้แบบ แผนการวิจัยขั้นพื้นฐาน (Pre Experimental Design) แบบหนึ่งกลุ่มทดสอบก่อนและหลัง (The One- Group Pretest-Posttest Design) ประเมินและปรับปรุงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เจตคติทางวิทยาศาสตร์และความคิดเห็นที่มีต่อ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยใช้ของเล่นพื้นบ้าน ผลการวิจัย พบว่า การจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนควรใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมโดยใช้ของเล่นพื้นบ้านให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงและ ใช้ความรู้วิทยาศาสตร์บนพื้นฐาน ความเป็นไทย แผนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ สร้างขึ้นมีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 80.59 /80.63 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ส่วนผลการ เรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/2 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนสำหรับผลการประเมินและปรับปรุงกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนในภาพรวม แผนที่ 8 ปัจจัยนิเทศมีคะแนนสูงสุด ระดับคุณภาพดี นักเรียน มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยใช้ของเล่นพื้นบ้านโดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก

กล่าวโดยสรุป กระบวนการในทฤษฎีพหุปัญญาเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนส่งเสริมผู้เรียนได้แสวงหาความรู้จากกิจกรรมทั้ง 3 ลักษณะจากประสบการณ์ตรงเพื่อนำไปสร้างสรรค์ความรู้ของตนที่ได้รับการพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และสังคม แม้ว่าผู้เรียนจะมีความแตกต่างกันก็ตาม โดยคำนึงถึงการวางแผนการจัดกิจกรรม ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ไม่เรียนเพื่อรู้แต่เพียงอย่างเดียว ครูผู้สอนควรศึกษาและหาวิธีการจัดประสบการณ์ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงตลอดเวลาเพราะการศึกษาเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้

## โรงเรียนเอกชน

การศึกษาเอกชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษาและมีส่วนร่วมรับภาระในการจัดการศึกษาในประเทศต่างๆ ระดับความเหมือนและความแตกต่างของการศึกษาเอกชนในแต่ละประเทศขึ้นอยู่กับนโยบายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเอกชนของประเทศนั้นๆ (อึ้งรุ้ง จันทวานิช อึ้งใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549) สำหรับการศึกษาเอกชนในประเทศไทยมีบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

### ความเป็นมาของโรงเรียนเอกชน

ประเทศไทยในสมัยโบราณ (ต้นประวัติศาสตร์ไทย) พ่อ แม่ จะเป็นผู้อบรมสั่งสอนบุตรธิดา เป็นการศึกษาที่บ้าน ต่อมาเริ่มมีการศึกษานอกบ้านตั้งแต่สมัยล้านนาไทย และสมัยสุโขทัยเป็นต้นมา เริ่มแรกการจัดการศึกษาจะจัดขึ้นเฉพาะในวัง วัด หรือเจ้านายในราชินิกุล สอนวิชาการอ่านและเขียนหนังสือไทย วิชาเลข และสอนขนบธรรมเนียมประเพณีโดยผู้เรียนส่วนใหญ่มาจากราชตระกูล สำหรับประชาชนทั่วไปมีโอกาสได้รับการศึกษาน้อยมาก นอกจากการได้รับการถ่ายทอดวิชาชีพภายในครัวเรือน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2526) ต่อมาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2199–2231) มีคณะมิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิกชาวฝรั่งเศสเข้ามาเผยแพร่ศาสนา ได้ขอพระราชทาน พระบรมราชานุญาตจัดตั้งโรงเรียนเพื่อสอนภาษาและวิทยาการสมัยใหม่แก่ชาวไทยนอกเหนือไปจากการเผยแพร่ศาสนาเรียกว่า



“โรงเรียนสามเณร” นับได้ว่าเป็นการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย โรงเรียนสามเณรได้รับความนิยมมากและกิจการหยุดชงักชั่วคราวเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 และได้กลับมาได้รับความนิยมอีกครั้งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น สำหรับผลกระทบของการจัดการศึกษาเอกชนที่มีต่อสังคมไทยในสมัยนั้น ได้แก่ ความตื่นเต้นที่มีการส่งนักเรียนไทยไปเรียนที่ฝรั่งเศส ส่วนผลกระทบด้านอื่นยังไม่พบหลักฐานที่กล่าวถึงในเรื่องอย่างชัดเจน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526 หน้า 1-2) และเพื่อให้เห็นวิวัฒนาการของการศึกษาเอกชนเป็นลำดับมา จึงขอเสนอความเป็นมาของการศึกษาเอกชนตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ดังมีสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้ (สมาคมครูโรงเรียนราษฎร์แห่งประเทศไทย, 2514)

1. สมัยสุโขทัย การจัดการศึกษาเอกชนสมัยสุโขทัย เป็นการศึกษาโดย บ้าน วัด วัง การศึกษาที่บ้านส่วนใหญ่สอนวิชาชีวะ เช่น อาชีพของตระกูล การต่อสู้ป้องกันตัว ส่วนการศึกษาที่วัด ได้แก่ การอ่าน เขียนภาษาไทย วิชาชีวะ ได้แก่ แพทย์แผนโบราณ ก่อสร้าง โหราศาสตร์ เวทย์มนตร์คาถา ส่วนการศึกษาในวังมีการเรียนการสอนพิเศษ เช่น ศาสนาพุทธ มานุษยวิทยา รัฐประศาสนศาสตร์ ดาราศาสตร์ จริยธรรม เวชกรรม โหราศาสตร์ ช่างสุวรรณฉายปั้น ปักทอง ร้อยกรอง เย็บซ่อม เป็นต้น

2. สมัยอยุธยา ในสมัยอยุธยา สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2198-2231) มีบาทหลวงฝรั่งเศสสมัยโรมันคาทอลิกเข้ามาจัดตั้งโรงเรียนขึ้นหลายแห่งโดยได้รับพระบรมราชานุญาตให้ตั้งโรงเรียนเพื่อเผยแผ่ศาสนา และให้การศึกษาแก่ประชาชน เรียกว่า โรงเรียนสามเณร เป็นโรงเรียนสำหรับฝึกสอนผู้ที่จะบรรพชาเป็นสามเณรในคริสต์ศาสนา นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนที่คณะบาทหลวงได้จัดตั้งขึ้นเพื่อเผยแผ่ศาสนา อาทิ โรงเรียนกรุงศรีอยุธยา โรงเรียนมหาพราหมณ์ วิทยาลัยคอนสแตนติน และวิทยาลัยแห่งชาติ เป็นต้น และในสมัยอยุธยานี้ ยังมีชาวจีนที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทยที่มีฐานะดี จะส่งบุตรหลานกลับไปเรียนที่เมืองจีน หรือจ้างครูมาสอนที่บ้าน และส่วนใหญ่จะส่งบุตรหลานไปเรียนที่ศาลเจ้าโดยมี เฮียงกง ซึ่งเป็นผู้ดูแลศาลเจ้าเป็นผู้สอนด้วยภาษาจีนล้วนๆ

3. สมัยกรุงธนบุรี มีระยะเวลาสั้นเพียง 14 ปี เท่านั้น และเป็นระยะเวลาของการกอบกู้เอกราชยังมีเหตุการณ์ไม่สงบอยู่เนืองๆ แต่การจัดการศึกษาของคณะมิชชันนารีก็ยังคงดำเนินไปเรื่อยๆ แต่ไม่จริงจังนัก โดยซ่อมแซมโรงเรียนสามเณรจากของเดิมที่มีอยู่จัดตั้งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีนักเรียนประมาณ 5-6 คนเท่านั้น

4. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การศึกษาเอกชนยังคงอาศัย บ้าน วัด วัง เป็นสถานศึกษาเช่นเดียวกับสมัยอยุธยา จนมาถึงสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีมิชชันนารีอเมริกันกลุ่มแรกเข้ามามีบทบาททางการศึกษาโดยการสอนศาสนาแก่ชาวจีนในประเทศไทย มิชชันนารีอเมริกันที่เข้ามาเมืองไทยขณะนั้นมี 3 คณะ คือ คณะแบบติสต์ คณะเพรสไบทีเรียน และคณะอเมริกันมิชชันนารี

#### พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550

พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชนแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2554 กำหนดโดยกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ โดยกำหนดหลักการบริหารและหลักการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนให้มีฐานะเป็นนิติบุคคล ให้มีคณะกรรมการบริหารโรงเรียนมีความเป็นอิสระ มีการกำกับ ติดตาม การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเช่นเดียวกับสถานศึกษาของรัฐ และเพื่อให้เอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รัฐพร้อมให้การสนับสนุนด้านเงินอุดหนุน สิทธิประโยชน์อย่างอื่น รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนด้านวิชาการ และได้แก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2554 เพื่อให้เกิดความเหมาะสมเพื่อประโยชน์แก่การจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียนเอกชน อันจะมีผลให้นักเรียนได้รับการศึกษามีคุณภาพยิ่งขึ้น

โรงเรียนเอกชน หมายความว่า สถานศึกษาเอกชนที่จัดการศึกษา ไม่ว่าจะ เป็นโรงเรียนในระบบหรือโรงเรียนนอกระบบ ที่มีใช้สถาบันอุดมศึกษาของเอกชนตามกฎหมายว่าด้วยสถาบันอุดมศึกษาเอกชน โรงเรียนในระบบ เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษา โดยกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการจัดการศึกษา การวัดและ การประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน นักเรียน หมายความว่า ผู้รับการศึกษาในโรงเรียนในระบบ ผู้รับใบอนุญาต หมายความว่า ผู้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียน ผู้จัดการ หมายความว่า ผู้จัดการของโรงเรียนในระบบ ผู้อำนวยการ หมายความว่า ผู้อำนวยการโรงเรียนในระบบ ครู หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพ ซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ ด้วยวิธีการต่างๆ ในโรงเรียน และบุคลากรทางการศึกษา หมายความว่า ผู้สนับสนุนการศึกษา ซึ่งทำหน้าที่ให้บริการ หรือปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน การนิเทศ และการบริหาร การศึกษาในโรงเรียน (มาตรา 4)

โรงเรียนเอกชนแต่ละประเภท แต่ละระดับของโรงเรียนในระบบ จะต้องได้รับอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนจากผู้อนุญาต โดยผู้ขอรับใบอนุญาตจะต้องแนบตราสารจัดตั้ง และรายละเอียดเกี่ยวกับกิจการของโรงเรียนในระบบ (มาตรา18) พร้อมทั้งกำหนดรายละเอียดโครงการและแผนการดำเนินการและหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการศึกษา (มาตรา 20) โรงเรียนเมื่อได้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งแล้ว ให้โรงเรียนในระบบเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พุทธศักราช 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2554 (มาตรา 24) โดยมีคณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ ผู้อำนวยการ ผู้แทนครู ผู้แทนผู้ปกครอง และผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นกรรมการ ซึ่งหลักเกณฑ์ วิธีการสรรหาคณะกรรมการ เลือกประธาน กรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งและพ้นจากตำแหน่งให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในตราสารจัดตั้ง (มาตรา30) คณะกรรมการบริหารโรงเรียนในระบบ มีอำนาจหน้าที่ออกระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ของโรงเรียนในระบบ ให้ความเห็นชอบนโยบาย แผนการพัฒนาการศึกษา ของโรงเรียนในระบบ ให้คำแนะนำการบริหารและจัดการโรงเรียน

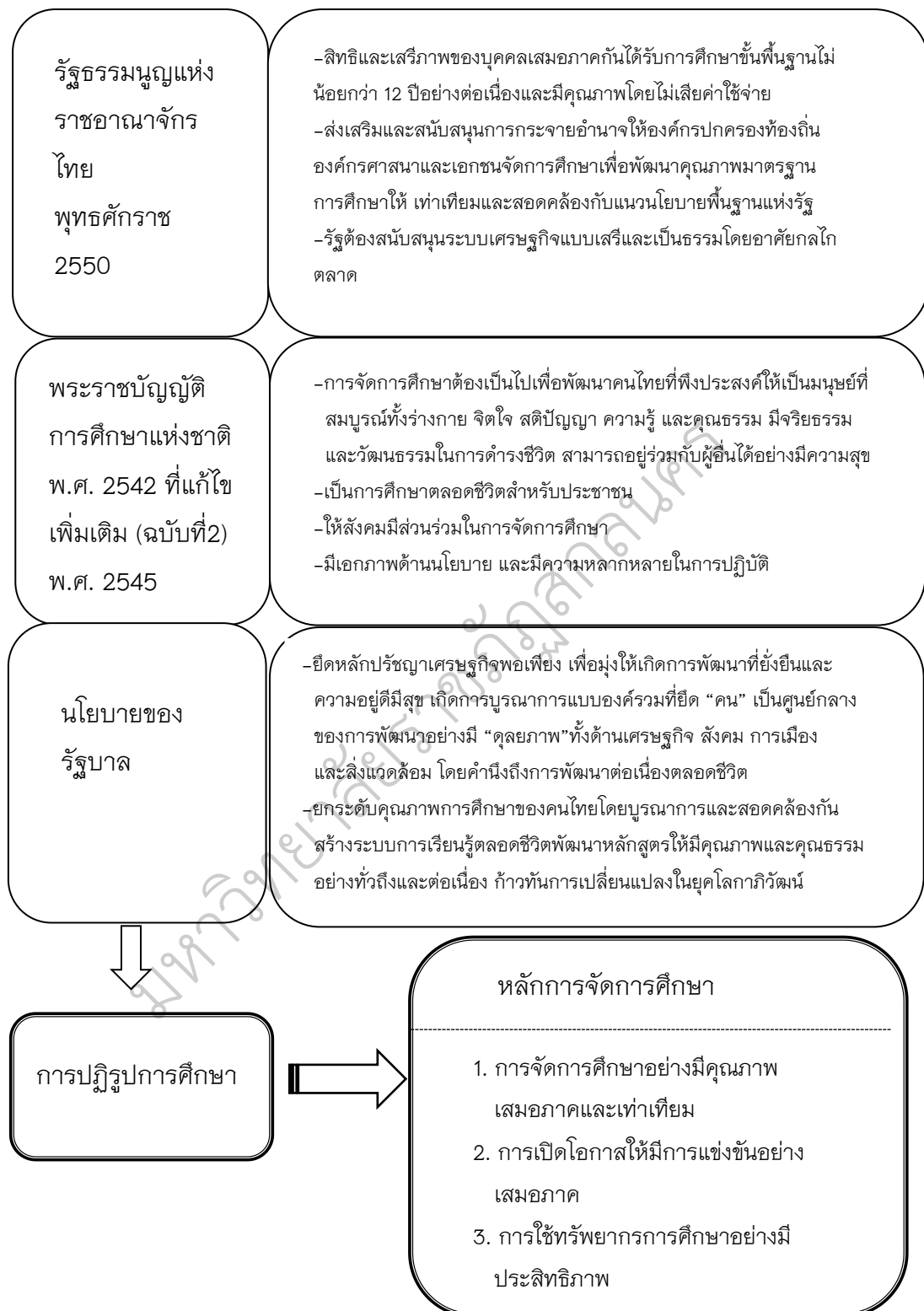
โรงเรียนเอกชนมีผู้อำนวยการโรงเรียน ได้รับการแต่งตั้งจากผู้รับใบอนุญาต เป็นผู้รับผิดชอบการบริหารจัดการโรงเรียนในระบบ (มาตรา37) หรือแต่งตั้งรองผู้อำนวยการโรงเรียนคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้ (มาตรา38) และกำหนดให้ผู้อำนวยการ มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบงานด้านวิชาการของโรงเรียนในระบบ และให้มีผู้จัดการ มีหน้าที่ รับผิดชอบ ปฏิบัติหน้าที่อื่นอันเกี่ยวข้องกับการบริหารงานตามตราสารจัดตั้ง นโยบาย ระเบียบและข้อบังคับของโรงเรียนในระบบ (มาตรา 40) โดยจัดให้มีครูและบุคลากร การศึกษาให้เพียงพอแก่การจัดการศึกษา และมีจำนวนที่เหมาะสมกับนักเรียนตามระเบียบ ที่กำหนด ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม สำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครู และบุคลากรทางการศึกษา ว่าด้วยกฎหมาย ว่าด้วยสภาครู และบุคลากรทางการศึกษา (มาตรา 42) ให้ผู้รับอนุญาต ผู้อำนวยการ ผู้จัดการ ครู บุคลากรทางการศึกษา ไม่อยู่ในบังคับของกฎหมายว่าด้วยสภาครูและบุคลากรทางการ ศึกษา ให้มีจรรยา มารยาท วินัย และหน้าที่ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด (มาตรา 105)

## การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนเอกชน

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนเอกชนในประเทศไทยโดยการสนับสนุนจากรัฐประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ หลักการจัดการศึกษา หลักการจัดสรรงบประมาณ การศึกษา การสนับสนุนงบประมาณ และวิธีการสนับสนุนงบประมาณ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในแต่ละส่วน ดังต่อไปนี้

### 1. หลักการจัดการศึกษา

สืบเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาไทย ทั้งด้านสิทธิและเสรีภาพบุคคลให้เสมอภาคกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีอย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รัฐต้องสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรีและเป็นธรรมโดยอาศัยกลไกตลาดและสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน หลักการสำคัญดังกล่าวตรงกับทฤษฎีหลักในการจัดการศึกษาเพื่อทุกคนทุกฝ่าย (Education for All) และทุกคนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการศึกษา (All for Education) อันเป็นหลักการพื้นฐานที่ทั่วโลกยอมรับ กอปรกับนโยบายการศึกษาของรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรีได้แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2551 มุ่งเน้นให้มีการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน กระทรวงศึกษาธิการได้มอบหมายให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาดำเนินการจัดทำข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (2552-2561) มุ่งเน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา 4 ประการ คือ 1) พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ 2) พัฒนาคุณภาพปศุยุคใหม่ 3) พัฒนาคุณภาพแหล่งเรียนรู้/สถานศึกษายุคใหม่ 4) พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ส่งผลให้คนไทยยุคใหม่ มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์และสามารถก้าวทันโลก (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) โดยรายละเอียดของหลักการจัดการศึกษาดังแสดงในภาพประกอบ 6



ภาพประกอบ 6 หลักการจัดการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552)

จากภาพประกอบ 6 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หลักการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยที่พึงประสงค์ให้เป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุข เกิดการบูรณาการแบบองค์รวมที่ยึด “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมี “ดุลยภาพ” ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงการพัฒนาต่อเนื่องตลอดชีวิตเป็นการยกระดับคุณภาพการศึกษาของคนไทยโดยบูรณาการและสอดคล้องกัน สร้างระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพและคุณธรรมอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง และก้าวทันการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์กระทรวงศึกษาธิการได้มอบหมายให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาดำเนินการจัดทำข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (2552-2561) โดยมีหลักการจัดการศึกษา 3 องค์ประกอบคือ การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพเสมอภาคและเท่าเทียม การเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันอย่างเสมอภาค และการใช้ทรัพยากรการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

## 2. หลักการจัดสรรงบประมาณการจัดการศึกษา

การจัดสรรงบประมาณการจัดการศึกษาเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในการใช้ระบบงบประมาณการศึกษาเป็นเครื่องมือควบคุมการดำเนินงานจัดการศึกษาเอกชน ดังนั้น รัฐบาลจึงต้องดำเนินการจัดสรรงบประมาณการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย หลักการและวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษา (สำนักงานประมาณ, 2550) เมื่อมีการจัดสรรงบประมาณการศึกษาตามหลักการด้วยวิธีการที่เหมาะสมแล้ว ย่อมเป็นแนวโน้มให้การดำเนินการจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการดำเนินการในขั้นตอนอื่น เช่น การบริหารงบประมาณ และการควบคุมงบประมาณที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน จะส่งผลให้การจัดการศึกษาได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากขึ้นด้วย

Geske (1983) Guthrie (1983) Adams and White II (1997) นงลักษณ์ วิรัชชัย (2543) ได้กล่าวถึง หลักการในการจัดการศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาว่า เป็นหลักการเดียวกันกับหลักการที่ใช้ในระบบงบประมาณการศึกษาและได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลง

วิธีการจัดสรรงบประมาณการศึกษา (Education Revenue) ให้เป็นไปตามหลักการดังกล่าว ที่ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักความเสมอภาค หลักความเป็นธรรม หลักความพอเพียง หลักการมีส่วนร่วม หลักเสรีภาพ หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล และ หลักการปฏิบัติได้จริง

### 3. วิธีการสนับสนุนงบประมาณการศึกษา

วิธีการสนับสนุนงบประมาณการศึกษา สำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสถานศึกษา แบ่งเป็น 2 ด้าน (สำนักงบประมาณ, 2550) ได้แก่ การสนับสนุน โดยการให้เป็นเงิน (In Cash) ประกอบด้วย 1) การสนับสนุนค่าใช้จ่ายดำเนินการ ประกอบด้วย งบบุคลากร และงบนอกเหนืองบบุคลากร งบบุคลากร ได้แก่ เงินเดือนครู บุคลากร ค่าตอบแทนและสวัสดิการ เช่น เงินวิทยฐานะ เงินประจำตำแหน่ง เงินค่าครองชีพ ค่าเช่าบ้าน ค่าพาหนะ ค่ารักษาพยาบาล เงินช่วยเหลือ เงินบำเหน็จบำนาญ ส่วนงบนอกเหนืองบบุคลากร ได้แก่ ค่าวัสดุ ค่าสาธารณูปโภค และค่าซ่อมแซมบำรุงรักษา และการสนับสนุนด้านการลงทุน ได้แก่ การให้กู้เงินจากกองทุนส่งเสริมโรงเรียนในระบบ เพื่อพัฒนาสถานศึกษา เช่น ค่าครุภัณฑ์เพื่อการเรียนการสอน ค่าครุภัณฑ์สำนักงาน ค่าที่ดิน ค่าสิ่งก่อสร้างและการลงทุนอื่นๆ การสนับสนุนโดยการให้ไม่เป็นตัวเงิน (In Kind) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านวิชาการ เช่น การพัฒนาบุคลากร การนิเทศ ผู้บริหาร ครู บุคลากร และสถานศึกษา รวมถึงการสนับสนุนข้อมูลข่าวสารทางวิชาการ การสนับสนุน สื่อวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา และการสนับสนุนด้านอื่นๆ ได้แก่ การบริหารทั่วไป เช่น ออกกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาเอกชน การให้สถานศึกษาเอกชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษา ส่วนด้านบุคลากร ได้แก่ การให้เครื่องราชอิสริยาภรณ์ การผ่อนผันการเข้ารับราชการทหาร เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีผู้กล่าวถึงหลักการเกี่ยวกับการส่งเสริมการลงทุนของสถานศึกษาเอกชนว่า รัฐควรรับภาระเฉพาะค่าใช้จ่ายดำเนินการ ส่วนค่าใช้จ่ายในการลงทุนนั้นเอกชนเป็นผู้ลงทุน (พฤษี ศิริบรรณพิทักษ์, 2552) โดยคำนึงถึงหลักการ เช่น การลงทุน สถานศึกษาเอกชนควรได้รับผลตอบแทนพอประมาณ เช่น ใกล้เคียงกับอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก รัฐควรแบ่งเบาภาระการลงทุนเพื่อให้ต้นทุนต่ำลงโดยใช้มาตรการภาษี หรือเงินยืม และรัฐควรจูงใจเอกชนลงทุนจัดตั้งสถานศึกษาเอกชนมากกว่าการจัดตั้งสถานศึกษาของรัฐ โดยเฉพาะมูลนิธิที่ไม่หวังผลตอบแทน ทั้งนี้ รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการศึกษาของรัฐบาลและเอกชนให้มีการแข่งขันอย่างเท่าเทียม รัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงศึกษาธิการ นายสุชาติ ธาดาธำรงเวช กล่าวในการประชุมสัมมนาเมื่อวันที่ 28-29 มีนาคม 2555 ณ โรงแรมอะเดรียติคพาเลซ ว่าต้องยอมรับว่าการศึกษาเอกชน มีบุญคุณต่อการศึกษาของประเทศ เพราะช่วยแบ่งเบาการจัดการศึกษาของรัฐบาล อีกทั้งยังสามารถจัดการศึกษาได้ดีที่สุดด้วย โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ จะนำข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญและเป็นที่ต้องการของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนไปผลักดันให้เกิดผลมากที่สุด ทั้งนี้ขอฝากให้ช่วยขจัดคนไม่ดี ไม่ให้มีอำนาจให้ครูช่วยสอนนักเรียน เรื่องการไม่ยอมรับความเลว เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม สอนนักเรียนให้มีจินตนาการอย่างไม่มีขีดจำกัดก่อให้เกิด Thinking School ดังเช่นโรงเรียนอานวยศิลป์ เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนหนังสือได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมให้นักเรียนจำนวน 80% ของห้องเรียน สามารถพูดภาษาอังกฤษ ภาษาจีน หรือภาษาอาเซียนได้

#### 4. โรงเรียนเอกชนในฐานะนิติบุคคล

ตามความหมายของคำว่า นิติบุคคล กระทรวงศึกษาธิการ (2546 ก, หน้า 7-8) ให้ความหมายของคำว่า นิติบุคคลว่าเป็นบุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้นเพื่อให้สิทธิหน้าที่และความสามารถทำกิจกรรมอันเป็นการก่อนิติสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้ภายใต้ขอบเขตวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นิติบุคคล แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) นิติบุคคลในกฎหมายเอกชน หมายถึง นิติบุคคลที่เกิดขึ้นตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยจะเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มบุคคลธรรมดาารวมกันทำกิจกรรมอันใดอันหนึ่งและเพื่อให้ดำเนินกิจการนั้นๆ ได้จะต้องมีทรัพย์สินและสามารถทำนิติกรรมต่างๆ ได้ กฎหมายจึงกำหนดให้บุคคลดังกล่าวจดทะเบียนเพื่อจัดตั้งนิติบุคคลขึ้นตามกฎหมาย และดำเนินกิจการภายใต้นิติบุคคลเพียงคนเดียว หรือในกรณีที่เป็นการรวมทรัพย์สินที่จัดสรรไว้เป็นกองทุน เพื่อดำเนินกิจกรรมอันใดอันหนึ่ง เช่น เพื่อการศึกษา ศาสนา หรือเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างอื่น โดยมีได้มุ่งหาผลประโยชน์ และเมื่อได้จดทะเบียนตามกฎหมายแล้วย่อมเป็นนิติบุคคล เช่น สมาคม มูลนิธินิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงเป็นนิติบุคคลที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของเอกชนและไม่มีการใช้อำนาจมหาชน 2) นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน หมายถึง นิติบุคคลที่เกิดขึ้นตามกฎหมายกล่าวคือ มีพระราชบัญญัติหรือกฎหมายลำดับรองที่อาศัยอำนาจจากพระราชบัญญัติที่กำหนดให้จัดตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะ นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน จึงดำเนินกิจกรรมที่เป็นบริการสาธารณะมีการใช้อำนาจมหาชน เช่น กระทรวง ทบวง กรม องค์การมหาชนของรัฐ เทศบาล วัด เป็นต้น



นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ได้กำหนดความหมายของ นิติบุคคลไว้ว่า นิติบุคคล เป็นการรวมตัวของบุคคลธรรมดาหรือกองทรัพย์สินของบุคคลธรรมดาเพื่อดำเนินกิจการในนามของตนเอง และจัดตั้งโดยอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติไว้เป็นพิเศษ

จากความหมายของนิติบุคคลดังกล่าว นิติบุคคลจึงหมายถึงองค์กรหรือคณะบุคคลซึ่งกฎหมายสมมติให้เป็นนิติบุคคลที่มีสิทธิหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขฉบับเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้สถานศึกษาเอกชนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นนิติบุคคลสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเองตามวัตถุประสงค์และสิทธิหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่นที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของสถานศึกษาไว้

#### 5. ลักษณะสถานศึกษาเอกชนที่เป็นนิติบุคคล

สถานศึกษาเอกชนที่เป็นนิติบุคคล มีลักษณะดังต่อไปนี้

5.1 สถานศึกษาเอกชนที่เป็นนิติบุคคลจะต้องดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถานศึกษา มีสิทธิและหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด โดยเฉพาะพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ผู้รับใบอนุญาตและครูใหญ่จะทำหน้าที่บริหารกิจการของโรงเรียนตามอำนาจหน้าที่ให้ เป็นไปตามกฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับของทางราชการ และเป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของโรงเรียน มีคณะกรรมการบริหารเป็นผู้ดูแล กำกับ เป็นที่ปรึกษา และเป็นผู้ให้ความเห็นชอบในการดำเนินกิจกรรมที่สำคัญอันเกี่ยวกับงานวิชาการ งานบุคคล งานงบประมาณ และงานบริหารงานทั่วไป

5.2 สถานศึกษาเอกชนที่เป็นนิติบุคคลสามารถดำเนินกิจการต่างๆ ได้ด้วยตนเองอย่างอิสระสามารถตัดสินใจภายใต้ขอบเขตวัตถุประสงค์ กฎ ระเบียบของทางราชการ การจัดการนิติบุคคลนั้นผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้แทนหรือตัวแทนของสถานศึกษา ในการกระทำนิติกรรมโดยมติและความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหาร ภายใต้กรอบของกฎหมายและระเบียบที่กำหนด

5.3 สถานศึกษาเอกชนที่เป็นนิติบุคคลจะได้รับการจัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปจากรัฐซึ่งรัฐจะต้องจัดสรรเงินงบประมาณเพื่อการศึกษาเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน การศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เท่าเทียมกับสถานศึกษาของรัฐ

5.4 สถานศึกษาเอกชนจะได้รับการจัดสรรกองทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ และรัฐจะต้องจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาการศึกษาให้แก่สถานศึกษาเอกชนเช่นเดียวกับสถานศึกษาของรัฐ

5.5 สถานศึกษาเอกชนที่เป็นนิติบุคคลจะต้องได้รับการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผล การใช้จ่ายงบประมาณการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการศึกษ แนวการจัดการศึกษา และคุณภาพมาตรฐานการศึกษา โดยหน่วยงานภายในและหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบภายนอก ส่วนหลักเกณฑ์และวิธีการตรวจสอบ ติดตามและการประเมินให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

5.6 การกำหนดให้โรงเรียนเอกชนเป็นนิติบุคคลก็เพื่อให้โรงเรียนมีความเป็นอิสระคล่องตัว สามารถบริหารและจัดการศึกษาในโรงเรียนได้โดยสะดวกและรวดเร็ว เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามหลักการกระจายอำนาจและการบริหารโรงเรียนที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) ซึ่งเป็นรูปแบบการบริหารที่กระจายอำนาจการจัดการศึกษาจากส่วนกลางหรือเขตการศึกษาไปยังสถานศึกษา ให้สถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบที่เป็นอิสระ มีความคล่องตัวในการตัดสินใจในการบริหาร และการจัดการ สามารถสั่งการและตัดสินใจในด้านหลักสูตรการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การเงินงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปด้วยการมีส่วนร่วมของครู ผู้ปกครอง ชุมชน ศิษย์เก่า ผู้ทรงคุณวุฒิ

6. การบริหารจัดการและขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่สถานศึกษานิติบุคคล  
กระทรวงศึกษาธิการ (2546 ก, หน้า 5-7) ได้ออกระเบียบการบริหารจัดการและขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ของสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลไว้ดังนี้

6.1 การจัดกิจการทั่วไปของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอกให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นผู้แทนนิติบุคคลสถานศึกษา

6.2 สถานศึกษามีอำนาจปกครองดูแลบำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้แก่สถานศึกษา

6.3 การดำเนินการทางทะเบียนเกี่ยวกับสิทธิ์ที่มีผู้อุทิศให้แก่  
สถานศึกษาให้จดทะเบียนในนามนิติบุคคลและดำเนินการด้วยความรอบคอบ

6.4 การดำเนินคดีกรณีถูกฟ้องร้อง โรงเรียนต้องรายงานให้สำนักงาน  
เขตพื้นที่การศึกษาทราบ เพื่อแจ้งให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน  
ดำเนินการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบดำเนินคดีโดยเร็ว

6.5 การดำเนินงานเกี่ยวกับการรับบริจาคเงิน หรือทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้โรงเรียน  
จะต้องทำตามขั้นตอนตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการรับเงินหรือทรัพย์สินที่มี  
ผู้บริจาคกับทางราชการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546) ได้กำหนดระเบียบ  
การบริหารจัดการและขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล  
ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา ดังนี้

- 1) ให้สถานศึกษามีวัตถุประสงค์และอำนาจหน้าที่การจัดการศึกษาตาม  
กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติและกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการ  
กระทรวงศึกษาธิการ
- 2) ให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นผู้แทนนิติบุคคล สถานศึกษาดำเนิน  
กิจการทั่วไปที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก
- 3) ให้สถานศึกษามีอำนาจปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้และจัดหาประโยชน์  
จากทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้สถานศึกษา
- 4) ให้สถานศึกษาหารายงานให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในกรณีนิติ  
บุคคล สถานศึกษาถูกฟ้องคดี และในกรณีที่เป็นนิติบุคคลจะเป็นโจทก์ฟ้องในนามของตน  
ให้กระทำได้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้สถานศึกษา โดยจะต้องได้รับ  
ความเห็นชอบจากคณะกรรมการและผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาสถานศึกษาต้นสังกัด
- 5) สถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการงบประมาณในส่วนที่ตั้งสำหรับ  
สถานศึกษาที่ได้รับการกำหนดวงเงิน และได้รับมอบหมายอำนาจ
- 6) สถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการเกี่ยวกับพัสดุที่อยู่ในส่วนที่อยู่ใน  
ความดูแลรับผิดชอบหรืออยู่ในวงเงินงบประมาณที่ได้รับมอบ
- 7) การรับบริจาคเงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้สถานศึกษา ให้สถานศึกษา  
รับบริจาคตามระเบียบกระทรวงการคลังและตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการสถานศึกษา  
ขั้นพื้นฐานกำหนด

8) การบริหารจัดการเกี่ยวกับการเงินและบัญชีสถานศึกษา ให้เป็นไปตามระเบียบที่เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานประกาศกำหนด

9) การบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

การบริหารและการจัดการโรงเรียนที่เป็นนิติบุคคล โดยยึดหลักการกระจายอำนาจให้สถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบและมีอิสระ มีความคล่องตัวในการตัดสินใจการบริหารจัดการ และการสั่งการเกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอน การเงินงบประมาณ การบริหารบุคลากร และบริหารทั่วไปด้วยระบบการมีส่วนร่วม ตามกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ โดยได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ และโรงเรียนต้องมีธรรมนูญโรงเรียนแสดงความรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 33-73) ได้กำหนดแนวทางการบริหารสถานศึกษาไว้ในคู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล โดยจำแนกงานบริหารสถานศึกษาออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละงาน ดังนี้

1. ด้านการบริหารวิชาการ ได้กำหนดกรอบงานด้านวิชาการเพื่อกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษาให้มีความอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษาและชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีขอบข่ายและภารกิจ ดังนี้

1.1 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม ชุมชน เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย และจัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่างๆ ที่กำหนดซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะที่ พึงประสงค์ โดยมีการบูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

1.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ควรส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ตามสาระและหน่วยการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน รวมทั้งมีการจัดบรรยากาศและ

สิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ และมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชน ผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

1.3 การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน โดยเน้นการประเมินตาม สภาพจริงอย่างต่อเนื่องจากกระบวนการ การปฏิบัติ และผลงาน

1.4 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ส่งเสริมให้มีการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย การบริหารและการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา โดยประสาน งานความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่น องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น

1.5 การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ควรมีการวิเคราะห์ ความจำเป็นในการใช้สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยส่งเสริมให้มีการผลิตพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนการสอน ประสานความร่วมมือ ในการผลิต จัดทำ พัฒนาและการใช้สื่อ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาจากบุคคล องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น

1.6 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยการสำรวจแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก สถานศึกษา ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนา แหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน

1.7 การนิเทศการศึกษา จัดระบบการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอน ภายในสถานศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมกับสถานศึกษา และประสานงาน กับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศ

1.8 การแนะแนวการศึกษา จัดระบบการแนะแนวที่เชื่อมโยงกับระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนและกระบวนการเรียนการสอน โดยความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

1.9 การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา มีการวางแผนและ ดำเนินการ ตามแผนพัฒนาตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา มีการประสาน ความร่วมมือกับสถานศึกษาและหน่วยงานอื่นในการปรับปรุงและพัฒนาระบบประกัน คุณภาพภายในประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อการประเมินคุณภาพการศึกษา ตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา และประสานงานกับ สำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษา เพื่อเป็นฐาน ในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

1.10 การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน ศึกษา สำรวจความต้องการสนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน ให้ความรู้ทางวิชาการเพื่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น

1.11 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่นให้ ความร่วมมือและช่วยเหลือการพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษาทั้งของรัฐ เอกชน และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งบริเวณใกล้เคียงภายในเขตพื้นที่การศึกษาหรือต่างเขตพื้นที่ การศึกษา มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับองค์กรต่างๆ

1.12 การส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา สำรวจและศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษา ความ ต้องการในการได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการ อาจจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัด การศึกษาระหว่างบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันการศึกษาอื่น

2. ด้านการบริหารงบประมาณ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดกรอบ การบริหารงานงบประมาณ เพื่อความเป็นอิสระในการบริหารจัดการให้มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ยึดหลักการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้น ผลงาน ให้มีการหาประโยชน์ทางการศึกษาส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน มีขอบข่าย งานและภารกิจดังนี้

2.1 การจัดทำและเสนอของบประมาณ ได้แก่ การวิเคราะห์และพัฒนา นโยบายทางการศึกษา การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษา การวิเคราะห์ ความเหมาะสมการเสนอของบประมาณ

2.2 การจัดสรรงบประมาณ ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณใน สถานศึกษา การเบิกจ่าย และการอนุมัติงบประมาณ การโอนเงินงบประมาณ

2.3 การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและ ผลการดำเนินงาน ได้แก่ การตรวจสอบติดตามการใช้เงินและผลการดำเนินงาน การ ประเมินผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน

2.4 การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ได้แก่ การจัดการทรัพยากร การระดมทรัพยากร การจัดหารายได้และผลประโยชน์ กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา

2.5 การบริหารการเงิน ได้แก่ การเบิกเงินจากคลัง การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน การจ่ายเงิน การนำส่งเงิน การกันเงินไว้เบิกเหลือมปี

2.6 การบริหารบัญชี ได้แก่ การจัดทำบัญชีการเงิน การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน

2.7 การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ ได้แก่ การจัดทำระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา การจัดหาพัสดุ การกำหนดแบบรูปรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะและจัดซื้อจัดจ้าง การควบคุมดูแล บำรุงรักษา และจำหน่ายพัสดุ

3. ด้านการบริหารงานงานบุคคล กระทรวงศึกษาธิการกำหนดกรอบการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาให้เป็นภารกิจที่สำคัญ ที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองของภารกิจ การดำเนินงานด้านบริหารบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อีสระ ภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนามีความรู้ ความสามารถ มีขวัญและกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีขอบข่ายและภารกิจโดยสรุป ได้แก่

- 1) การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
- 2) การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง
- 3) การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
- 4) วินัยและการรักษาวินัย
- 5) การออกจากราชการ

4. ด้านการบริหารทั่วไป กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดขอบข่ายให้เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์การ ให้บริการบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวก ความสะดวกต่างๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกระดับ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลักโดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยฝ่ายงานบริหารทั่วไปของสถานศึกษาจะต้องดำเนินการเรื่องต่างๆ เช่น การดำเนินงาน

ธุรกิจงานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานการพัฒนาระบบและเครือข่าย ข้อมูลสารสนเทศการประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษาการจัดการระบบการบริหารและ พัฒนาการองค์กรงานเทคโนโลยีสารสนเทศการส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไปการดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมการจัดทำสำมะโน ผู้เรียนการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษ และการส่งเสริมงานกิจการนักเรียน

ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จะระบุให้มีการส่งเสริมการจัดการศึกษา ของเอกชนอย่างชัดเจน ทำให้โรงเรียนเอกชนคาดหวังว่าจะได้รับการอุดหนุนช่วยเหลือ ด้วยวิธีการต่างๆ แต่ปรากฏว่ามีระเบียบและแนวปฏิบัติที่กำหนดขึ้นใหม่ เป็นปัญหา ต่อการดำเนินการของโรงเรียนเอกชนมากขึ้นจนขาดความเป็นอิสระและคล่องตัว ส่งผลให้ โรงเรียนเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในสัดส่วนที่ลดลง (สำนักงาน รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2548)

## รูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

### ความหมายของรูปแบบ

จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการกำหนดกรอบทฤษฎีสำหรับการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนตามทฤษฎีปัญหาของโรงเรียนเอกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสาระ ครอบคลุมความหมายของรูปแบบ ประเภทของรูปแบบ องค์ประกอบของรูปแบบ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี การพัฒนารูปแบบ และการทดสอบรูปแบบ ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

คำว่า รูปแบบ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Model มีนักวิชาการต่างๆ ให้คำอธิบาย ความหมายของคำว่ารูปแบบ ไว้หลากหลาย ดังต่อไปนี้

บาร์โตและฮาร์ดแมน Bardo and Hartman (1982, pp.70-71) กล่าวว่า รูปแบบ เป็นสิ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญของปรากฏการณ์อย่างใด อย่างหนึ่งเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ส่วนการที่จะระบุว่ารูปแบบหนึ่งต้องมี รายละเอียดมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม หรือ รูปแบบควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดตายตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์แต่ละอย่างและวัตถุประสงค์ของ



ผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ Raj (1996) ให้ความหมายของรูปแบบไว้ 2 ความหมายคือ รูปแบบคือรูปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ซึ่งแสดงด้วยข้อความ จำนวน หรือภาพ โดยการลดทอนเวลาทำให้เกิดความเข้าใจปรากฏการณ์นั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้นและอีกหนึ่งรูปแบบ คือ ตัวแทนของการใช้ทฤษฎีของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ Strockburger (1996) กล่าวว่า รูปแบบเป็นตัวอย่างที่มีการบรรจุโครงสร้างที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของวัตถุบางอย่างหรือเหตุการณ์ความเป็นจริงบนโลก โดยยกตัวอย่าง 2 แบบดังนี้เป็นวัตถุ ได้แก่ ตัวอย่างแบบจำลองของเครื่องบิน หรือแบบจำลองอาคารของสถาปนิก และ เป็นสัญลักษณ์บางอย่าง ได้แก่ ภาษา โปรแกรมคอมพิวเตอร์ หรือสมการทางคณิตศาสตร์ โดยแต่ละรูปแบบจะมีลักษณะที่แน่นอน มีการนำเสนอโดยลักษณะธรรมชาติของรูปแบบนั้น อุทุมพร จามรมาน (2541, หน้า 22) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างของความเกี่ยวข้องของระหว่างหน่วยต่างๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ดังนั้นรูปแบบจึงน่าจะมีมากกว่า 1 มิติ หลายตัวแปร และตัวแปรดังกล่าวต่างมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ทิศนา แคมมณี (2550, หน้า 220) กล่าวว่า รูปแบบ คือ รูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรมที่บุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผัง เป็นไดอะแกรม หรือแผนภาพเพื่อให้ตนเองหรือบุคคลอื่นเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

จากการศึกษาความหมายของรูปแบบจากนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปความหมายของรูปแบบว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างและความสัมพันธ์ของชุดตัวแปรที่สร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อให้ตนเองหรือบุคคลอื่นเข้าใจได้ง่ายขึ้นและใช้เป็นแนวทางดำเนินงานได้

ประเภทของรูปแบบรูปแบบมีหลายประเภทตามการแบ่งประเภทของนักวิชาการต่างๆ ดังนี้

Smith and Others (1980, p.461) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบดังนี้ รูปแบบเชิงกายภาพ แบ่งออกเป็นรูปแบบรูปปั้นที่มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง รูปแบบเชิงอุปมาที่มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนการทดลองจริง รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ จำแนกเป็นรูปแบบข้อความ การใช้ข้อความอธิบายย่อ เช่น รูปแบบคณิตศาสตร์ คำพรรณนาลักษณะงาน เป็นต้น Keeves (1988, pp.561-565) แบ่งประเภทรูปแบบทางการศึกษาและรูปแบบทางสังคมศาสตร์ไว้ ดังนี้ รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ ใช้ในการเปรียบเทียบปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปแบบเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบการ

ทำนายจำนวนนักเรียนที่เข้าสู่ระบบโรงเรียนเป็นต้น รูปแบบเชิงข้อความ ใช้ภาษาเป็นสื่อ ในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิหรือรูปภาพเพื่อให้เห็น โครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบและความสัมพันธ์องค์ประกอบนั้นๆ เช่น รูปแบบการ เรียนรู้ในโรงเรียน เป็นต้น รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ ใช้รูปแบบสมการทางคณิตศาสตร์ เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ นิยมใช้ในสาขาจิตวิทยา คณิตศาสตร์ และการบริหารการศึกษา และรูปแบบเชิงสาเหตุ พัฒนามาจากเทคนิคการวิเคราะห์ เส้นทางโดยนำเอาตัวแปรต่างๆ มาหาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น

Steiner (1998) จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท คือ รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) แบ่งเป็น รูปแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model-of) ซึ่งเป็นแบบจำลองของจริง ขนาดย่อส่วน และ รูปแบบสำหรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model-for) เป็นแบบจำลองต้นแบบสินค้า โดยสร้างแบบจำลองเท่าของจริงก่อนแล้วผลิตสินค้าตามแบบจำลอง และรูปแบบ เชิงทฤษฎี(Conceptual Model) แบ่งเป็น รูปแบบเชิงทฤษฎีของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Conceptual Model-of) เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นตามทฤษฎีและทฤษฎี เพื่ออธิบายปรากฏการณ์บางอย่าง และรูปแบบเชิงทฤษฎีเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Conceptual Model-for) เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นจาก ทฤษฎีการคัดสรรตามธรรมชาติเพื่ออธิบายทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง

จากการศึกษาประเภทของรูปแบบจากนักวิชาการที่ได้กล่าวถึงประเภทของ รูปแบบ เช่น สมิธ และคนอื่น ๆ Smith and Others (1980, p.461) Keeves (1988, pp.561-565) และ Steiner (1998) สามารถจัดประเภทของรูปแบบได้ 2 ประเภท คือ 1) รูปแบบ เชิงกายภาพ มี 2 ลักษณะ ได้แก่ แบบจำลองของสิ่งใดสิ่งหนึ่งขนาดย่อส่วน และ แบบจำลองเชิงอุปมาที่มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง 2) รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ มี 5 ลักษณะ ได้แก่ รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ รูปแบบเชิงข้อความ รูปแบบ เชิงคณิตศาสตร์ รูปแบบเชิงสาเหตุ และ รูปแบบเชิงทฤษฎี

สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นรูปแบบเชิงทฤษฎี (Conceptual Model) ที่เป็นโครงสร้างของทฤษฎีที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์บางอย่าง

องค์ประกอบของรูปแบบนักวิชาการที่ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของ รูปแบบ มีดังนี้

จินตนา ศักดิ์ภู่อารม (2545) ได้นำเสนอรูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับของ รัฐสำหรับประเทศไทยว่าประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนนำเน้นบริบทและความเป็นมา ของทฤษฎี 2) รูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับของรัฐสำหรับประเทศไทย

3) แนวทางการนำรูปแบบไปใช้และ 4) เงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบ วุฒิพล สกสเกษียรติ (2546) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะสำหรับผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการภาคอุตสาหกรรม: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมยานยนต์และขึ้นส่วนว่า รูปแบบประกอบด้วย 3 ส่วนคือ 1) ปัจจัยในการจัดการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะ 2) ทักษะที่จำเป็น 3) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะ

วิสุทธิ วิจิตรพัชรภรณ์ (2547) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) ส่วนนำ 2) องค์ประกอบของรูปแบบและสาระสำคัญของ การกระจายอำนาจ 3) ยุทธศาสตร์การดำเนินงานและเงื่อนไขความสำเร็จ

รุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์ (2548) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับประเทศไทย พบว่า รูปแบบประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) รูปแบบการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับประเทศไทย 2) แนวทางการนำรูปแบบไปใช้และ 3) เงื่อนไขหรือข้อจำกัดของรูปแบบ

ศักดิ์ดา สถาพรวงษา (2549) ได้พัฒนาแบบ การบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ส่วนประกอบของรูปแบบ 4 ส่วนดังนี้ 1) ส่วนนำ 2) ระบบของรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) แนวทางการนำรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้และ 4) เงื่อนไขหรือข้อจำกัดของรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

Brown & Moberg (1980, pp.16–17) ได้กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบตามทฤษฎีเชิงระบบขององค์กร ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อม 2) เทคโนโลยี 3) โครงสร้าง 4) กระบวนการจัดการ 5) การตัดสินใจสั่งการคิฟส์ (Keeves, 1988, pp.386–387) กล่าวว่ารูปแบบโดยทั่วไปจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ 1) รูปแบบต้องนำไปสู่คำทำนายผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์และทดสอบได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อพิสูจน์ทดสอบได้ 2) โครงสร้างของรูปแบบต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุซึ่งสามารถอธิบายเรื่องนั้นๆ ได้ 3) รูปแบบต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ ความคิดรวบยอดและความสัมพันธ์รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการค้นหาความรู้และ 4) รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง และ Tony (1995, p.25) ได้วิเคราะห์รูปแบบการบริหารทางการศึกษาไว้ มีองค์ประกอบ

สำคัญ 4 ประการคือ 1) เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การ 2) โครงสร้างขององค์การ  
3) สถาบันและสภาพแวดล้อมและ 4) ความเป็นผู้นำ

### การสังเคราะห์รูปแบบ

จากการศึกษาทฤษฎีของนักวิชาการต่างๆ เกี่ยวกับความหมายของรูปแบบ  
ประเภทของรูปแบบ และองค์ประกอบของรูปแบบ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ประกอบของ  
รูปแบบเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจกรรมพัฒนา  
เพื่อส่งเสริมพหุปัญญาของนักเรียนโรงเรียนเอกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ  
ดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 การสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ

องค์ประกอบของรูปแบบ	นักวิชาการ / นักวิจัย							ความถี่	
	จินตนา ตักคึกอุร่าม (2545)	วุฒิพล สกลเกียรติ (2546)	วิสุทธิ วิจิตรพัชรภรณ์ (2547)	รุ่งนภา จิตโรจนรักษ์ (2548)	ศักดิ์ดาสถาพรวัฒนา (2549)	Brown and Moberg (1980)	Keeves (1988)		Tony (1995)
1. ส่วนนำ หลักการ ทฤษฎี	✓		✓		✓				3
2. โครงสร้างของระบบบริหาร	✓		✓	✓		✓	✓	✓	6
3. แนวทางการนำรูปแบบไปใช้	✓			✓	✓				3
4. เงื่อนไขหรือข้อจำกัดของรูปแบบ	✓		✓	✓	✓		✓		5
5. ปัจจัยและสภาพแวดล้อม		✓				✓	✓	✓	4
6. ทักษะที่จำเป็น		✓							1
7. ขั้นตอนยุทธศาสตร์การดำเนินงาน		✓	✓			✓			3
8. ผู้นำและการตัดสินใจ						✓		✓	2

จากตาราง 6 การสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบโดยใช้เกณฑ์ความถี่ร้อยละ 50 ขึ้นไปเป็นเกณฑ์ในการเลือก ได้องค์ประกอบของรูปแบบ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) โครงสร้างของระบบบริหาร 2) เงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบ และ 3) ปัจจัยและสภาพแวดล้อมของรูปแบบ

จึงอาจกล่าวได้ว่า การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบนั้นขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่เรากำลังศึกษาหรือออกแบบทฤษฎี ทฤษฎีหรือหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบแต่ละรูปแบบนั้นๆ เป็นหลัก และจากการศึกษาตัวอย่างรูปแบบในเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า ไม่ปรากฏหลักเกณฑ์ตายตัวว่ารูปแบบนั้นต้องมีองค์ประกอบอะไรอย่างไร แต่ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงการจัดองค์การบริหารหรือโครงสร้างระบบบริหารในองค์กรนั้นๆ โดยทั่วไปโครงสร้างของระบบแต่ละระบบมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ (Ivancevich&Others, 1989) ได้แก่

1) ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากรที่อยู่รอบข้างระบบที่ถูกป้อนเข้าไปให้ทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบแรก เช่น ระบบการศึกษาในโรงเรียน ตัวป้อนได้แก่ โรงเรียน ครู นักเรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน เป็นต้น

2) กระบวนการ (Process) หมายถึง วิธีการดำเนินงานต่างๆ ที่ทำให้สิ่งที่ป้อนเข้าไปเกิดการเปลี่ยนแปลงนำไปสู่ผลงานหรือผลิตผลของระบบ เช่น ระบบการศึกษาในโรงเรียน กระบวนการ ได้แก่ วิธีสอน หรือ การบริการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

3) ผลงาน หรือผลผลิต (Product) หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการดำเนินงานในระบบ ผลผลิตในระบบการศึกษา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นต้น

4) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นผลผลิตของระบบเกิดจากมีปัจจัยป้อนเข้าสู่กระบวนการและกระทำให้เกิดผลผลิตเกิดขึ้น และให้ความสนใจกับข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมภายนอกด้วย

คุณลักษณะของรูปแบบที่ดีนักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของรูปแบบที่ดีไว้ดังต่อไปนี้

ทาคาโอะ มียากาวะ (คงศักดิ์ สันติพิทยวงศ์ (แปล), 1986, หน้า 15) กล่าวว่ารูปแบบที่ดีควรมีคุณลักษณะ คือ รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่าจะเน้นความสัมพันธ์แบบรวมๆ อย่างไรก็ตาม ไรก็ดี สหสัมพันธ์และสมการถดถอยที่ใช้หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรก็สามารถนำไปใช้สร้างรูปแบบได้ รูปแบบควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์โดย

เมื่อทดสอบรูปแบบแล้ว ถ้าปรากฏว่ารูปแบบไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์รูปแบบนั้น ต้องถูกยกเลิกไป รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่ได้ศึกษาได้ และรูปแบบควรนำไปสู่การสร้างแนวความคิดใหม่ของเรื่องที่ได้ศึกษาได้

### การพัฒนาารูปแบบ

รูปแบบเป็นสิ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาเพื่อบรรยายลักษณะสำคัญของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ผู้สนใจศึกษาในเรื่องนั้นๆ ได้เข้าใจแล้วนำไปสู่การศึกษาในเชิงลึกต่อไป กระบวนการในการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดของสิ่งที่แสดงโครงสร้างทางความคิดและความสัมพันธ์เชิงเหตุผลขององค์ประกอบที่สำคัญของระบบเดิม การพัฒนารูปแบบทั่วไปส่วนใหญ่มี 4 ขั้นตอน อุทัย บุญประเสริฐ (2546) ได้แก่ 1) การศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง 2) การกำหนดหลักการและองค์ประกอบที่ใช้กำกับการสร้างรูปแบบต้นแบบ 3) การร่างรูปแบบ และ 4) การทดสอบรูปแบบ ด้วยการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ หรือด้วยการทดลองเป็นโครงการนำร่องก่อนกำหนดเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์พร้อมใช้ในการดำเนินงานจริงต่อไป

การสร้างรูปแบบมีข้อควรระวัง 2 ประการ คือ การพยายามทำให้รูปแบบชัดเจนเข้าใจง่ายโดยการกำหนดองค์ประกอบ หรือตัวแปรที่เกี่ยวข้องทั้งหมดและน้อยเข้ามาไว้ในรูปแบบ จะทำให้รูปแบบสลับซับซ้อนเกินไป เพราะมีจำนวนตัวแปรที่เกี่ยวข้องมาก ไม่สะดวกต่อการทดสอบรูปแบบ ดังนั้นการทำให้รูปแบบชัดเจนจึงต้องกำหนดเฉพาะองค์ประกอบหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันจริงๆ เท่านั้นเข้าไว้ในรูปแบบ และ การเน้นรูปแบบหรือสัญลักษณ์ที่ใช้ในรูปแบบมากเกินไป ทำให้ละเลยความสำคัญขององค์ประกอบหรือตัวแปรที่ต้องนำไปทดสอบอาจทำให้มองไม่เห็นโครงสร้างความสัมพันธ์ที่แท้จริงขององค์ประกอบหรือตัวแปรในรูปแบบ

Willer (1967, p. 83) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบมี 2 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ การสร้างรูปแบบและการหาความตรงของรูปแบบ ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินการอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบทฤษฎีซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้นๆ หากเป็นการพัฒนารูปแบบที่เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย มีขั้นตอนในการดำเนินการ 2 ขั้นตอนหลักคือ การพัฒนารูปแบบและการทดสอบเชิงประสิทธิผลและประสิทธิผลของรูปแบบนั้นมีรายละเอียดดังนี้ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบรูปแบบเป็นสิ่งที่

ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อบรรยายลักษณะสำคัญของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เปรียบเสมือนกับเป็นสิ่งที่ผู้สนใจทำการศึกษาในเรื่องนั้น ๆ ได้เข้าใจเบื้องต้นและนำไปสู่ การศึกษาในเชิงลึกต่อไปขั้นตอนการทดสอบหรือประเมินรูปแบบ เป็นขั้นตอนสำคัญ ซึ่งจะให้ได้มาซึ่งรูปแบบในการศึกษาวิจัยที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เทียบตรง และเชื่อถือได้ โดยปกติแล้วในการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ ส่วนมากจะทำการทดสอบรูปแบบด้วยวิธีการทางสถิติ หรือวิธีการเชิงปริมาณ โดยต้อง คำนึงถึงความถูกต้องและความเชื่อมั่นของข้อมูลตัวเลขเป็นสำคัญ

การทดสอบรูปแบบจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบหรือ ตรวจสอบรูปแบบนั้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของ รูปแบบเมื่อนำไปปฏิบัติจริงรูปแบบที่สร้างขึ้นจึงควรมีความชัดเจนและเหมาะสมกับวิธีการ ทดสอบ การวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์มักทดสอบรูปแบบด้วยวิธีการทาง สถิติหรือทดสอบด้วยโครงการนำร่องและผลของการทดสอบจะนำไปสู่การยอมรับหรือ ปฏิเสธรูปแบบนั้นและนำไปสู่การสร้างทฤษฎีใหม่ต่อไป

### งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบมี ดังต่อไปนี้

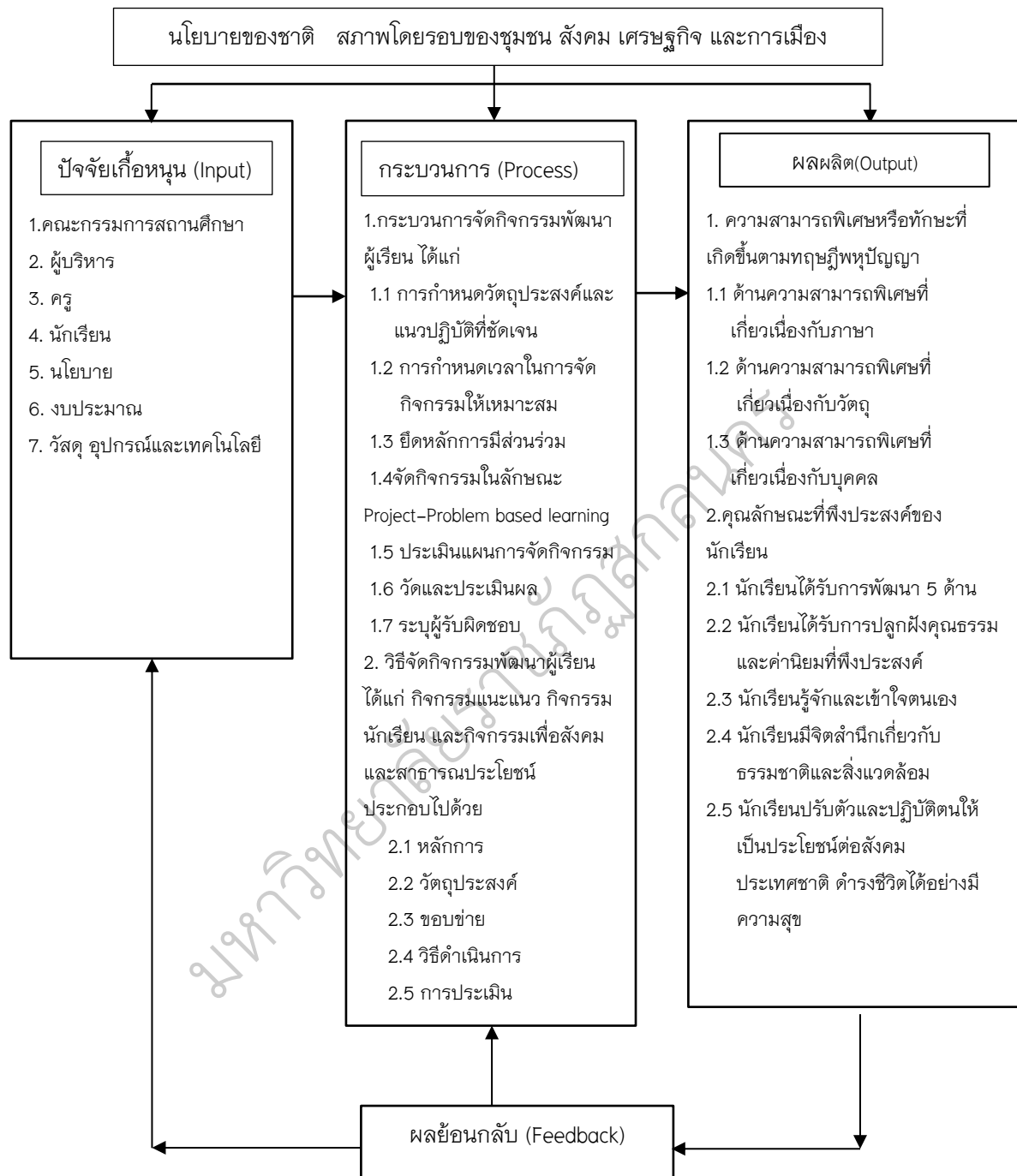
อุทัย บุญประเสริฐ (2546) และ Eisner (1976, pp. 192–193) กล่าวถึง การทดสอบรูปแบบที่ดำเนินการโดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นที่นิยมกันมากในการวิจัย ทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ ส่วนการวิจัยทางการศึกษาส่วนใหญ่มักดำเนินการ โดยวิธีประเมินโดยอาศัยความรอบรู้และการรับรู้ของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ การประเมิน โดยการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่ถุ่กนำมาพิจารณา โดยไม่ จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไปแต่อาจ มีการผสมผสานปัจจัยต่างๆ ในการพิจารณาเข้าด้วยกันตามวิจารณ์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความเหมาะสมของรูปแบบที่ทำการ ประเมินรูปแบบการประเมินที่เป็นความเฉพาะทางในเรื่องที่จะประเมิน โดยพัฒนา มาจากแบบการวิจารณ์งานศิลปะที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัย ผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับสูงมาเป็นผู้นิพนธ์รูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการ ประเมินโดยให้ความเชื่อถือว่าคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีคุณยพินิจที่ดี มีมาตรฐาน

และเกณฑ์มาจากประสบการณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ และรูปแบบที่ยอมให้มีความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตามอรรถยาศัยและความถนัดของแต่ละคน

Joint Committee on Standards for Educational Evaluation (Maduas, Scriven และ Stufflebeam, 1983, pp. 399-402) ได้เสนอหลักการประเมินของการตรวจสอบรูปแบบ ได้แก่ 1) การประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง 2) การประเมินการสนองต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ 3) การประเมินความเหมาะสมทั้งในด้านกฎหมายและศีลธรรมจรรยา และ 4) การประเมินความน่าเชื่อถือ และมีสาระครบถ้วนตามความต้องการการสร้างรูปแบบ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการทดสอบรูปแบบเป็นกิจกรรมที่ต้องบูรณาการเข้าด้วยกัน เนื่องจากโครงสร้างของรูปแบบจะเป็นตัวกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จะนำไปใช้ทดสอบรูปแบบ ผลของการทดสอบรูปแบบนำไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธรูปแบบนั้น หากไม่มีการทดสอบรูปแบบ รูปแบบที่สร้างขึ้นก็ไม่เกิดประโยชน์มากนักเพราะเป็นเพียงการพิจารณารูปแบบกับสภาพความเป็นจริงของปรากฏการณ์เท่านั้น ไม่สามารถพัฒนา รูปแบบที่สร้างขึ้นไปสู่การเป็นทฤษฎีได้ การทดสอบรูปแบบจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากของการสร้างรูปแบบ

การพัฒนาแบบที่มีคุณภาพต้องมีความเข้าใจถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ที่ศึกษาวิจัยอย่างชัดเจน และการประเมินตรวจสอบคุณภาพรูปแบบเป็นสิ่งสำคัญ โดยอาจประเมินด้วยวิธีการทางสถิติ หรือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้รูปแบบที่ได้จากการศึกษาเกิดประโยชน์หรือเกิดองค์ความรู้ในศาสตร์สาขาวิชาที่เกี่ยวข้ององค์ประกอบ ที่สำคัญของรูปแบบการบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมพัฒนาของนักเรียน โรงเรียนเอกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วย 3 ด้าน รายละเอียดดัง ภาพประกอบ 7





ภาพประกอบ 7 รูปแบบการบริหารกิจกรรมพัฒนาเพื่อส่งเสริมพหุปัญญานักเรียนโรงเรียนเอกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากภาพประกอบ 7 องค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบการบริหารกิจกรรมพัฒนาเพื่อส่งเสริมพหุปัญญานักเรียนโรงเรียนเอกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ปัจจัยเกื้อหนุน (Input) หมายถึง ทรัพยากรที่อยู่รอบข้างระบบที่ถูกป้อนเข้าไปให้ทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบแรก เช่น ระบบการศึกษาในโรงเรียน ตัวป้อนได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู นักเรียน นโยบาย งบประมาณ และ สภาพแวดล้อมโรงเรียน ครู นักเรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน เป็นต้น 2) กระบวนการ (Process) หมายถึง วิธีการดำเนินงานที่ทำให้สิ่งที่ป้อนเข้าไปเกิดการเปลี่ยนแปลงนำไปสู่ผลงานหรือผลิตผลของระบบ ประกอบไปด้วย กระบวนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และ วิธีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3) ลักษณะ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และ กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ 3) ผลผลิต (Output) หมายถึง คุณภาพผู้เรียน ที่เกิดจากการดำเนินงานในระบบ ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษ หรือทักษะที่เกี่ยวข้องกับ ภาษา, วัตถุ และบุคคล คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน และความพึงพอใจของผู้ปกครอง

## เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)

### ความเป็นมาของเทคนิคเดลฟาย

การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เป็นเทคนิคทำนายเหตุการณ์ในอนาคตโดยอาศัยฉันทามติ หรือ Consensus ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ข้อเสนอสรุปจากฉันทามติของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะสามารถนำมาประกอบการตัดสินใจได้ทั้งเชิงวิชาการและบริหารการศึกษา โดยอาศัยความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่ต้องการ คำว่า “เดลฟาย” (Delphi) มาจากชื่อวิหารศักดิ์สิทธิ์สมัยกรีกโบราณที่ประชาชนนิยมไปขอคำทำนายอนาคต เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟายได้รับการเปิดเผยในปี 2505 โดยนักวิจัย 2 คนของบริษัทแรนด์ (Rand Corporation) สหรัฐอเมริกา คือ Olaf Helmer และ Norman C. Dalkey ที่วิจัยเกี่ยวกับการค้าอาวุธสงคราม และตีพิมพ์บทความลงในวารสาร Management Science เมื่อปี 2506 หลังจากนั้น คณะของเขาได้ศึกษาข้อดีข้อเสียของวิธีการและพัฒนาจนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายเพราะการวิจัยแบบนี้เป็นการระดมความคิดเห็นโดยผู้ให้ข้อคิดไม่จำเป็นต้องเผชิญหน้ากัน จึงป้องกันการมีอิทธิพลครอบงำการตัดสินใจของผู้ใดผู้หนึ่งได้ ผู้เชี่ยวชาญ

สามารถตัดสินใจโดยใช้ข้อเท็จจริงและเหตุผลอย่างเต็มที่ (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2551, หน้า 61-62)

### ข้อตกลงเบื้องต้นของเทคนิคเดลฟาย

ข้อตกลงเบื้องต้นของเทคนิคเดลฟาย มีดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญจะตอบแบบสอบถามตามที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นในแต่ละขั้นตอนในเวลาใกล้เคียงกันโดยไม่ทราบว่าใครบ้างที่เข้าร่วมเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
2. ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมในการวิจัยจะต้องตอบแบบสอบถามตามที่ผู้วิจัยกำหนดให้ครบทุกขั้นตอน ซึ่งอาจเป็น 2-4 รอบ โดยการตอบแบบสอบถามครั้งแรกเป็นแบบสอบถามปลายเปิด ส่วนคำถามรอบต่อไปจะเป็นลักษณะมาตราประเมินค่า ผู้เชี่ยวชาญสามารถทบทวนคำตอบของตนได้ทุกขั้นตอน มีโอกาสกลั่นกรองคำตอบของตนอย่างละเอียดรอบคอบ จนกระทั่งมีความมั่นใจในคำตอบ
3. ผู้เชี่ยวชาญสามารถแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างอิสระ

### ขั้นตอนการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย

ขั้นตอนการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การกำหนดปัญหาที่จะศึกษา ปัญหาที่จะศึกษาด้วยเทคนิคเดลฟายควรเป็นปัญหาที่จะนำไปสู่การวางนโยบายหรือคาดการณ์อนาคตรวมทั้งการกำหนดทางเลือกต่างๆ ดังที่ Robert C. Judd กล่าวถึง การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายไว้ว่า ปัญหาที่จะศึกษาด้วยเทคนิคเดลฟายควรเป็นประเด็นปัญหาอันจะนำไปสู่การวางนโยบายหรือการกำหนดทางเลือกต่างๆ หรือเป็นปัญหาที่มุ่งหาความเห็นสอดคล้องกันเพื่อแก้ปัญหาที่สลับซับซ้อนทั้งในเชิงโครงสร้างและการปฏิบัติงาน หรือเพื่อสรุปเป็นทฤษฎีร่วมกัน (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2551, หน้า 63)

2. ปัจจัยที่ทำให้เทคนิคเดลฟายใช้ได้ผลสมบูรณ์และประสบความสำเร็จ มีดังนี้ (อมรรัตน์ ภิญโญนนตพงษ์, 2546, หน้า 55-56)

- 2.1 เวลาผู้ทำการวิจัยควรมีเวลาเพียงพอหากตัดสินใจที่จะใช้เทคนิคเดลฟายในการวิจัยโดยทั่วๆ ไปเทคนิคนี้ใช้เวลาประมาณ 2 เดือนจึงจะเสร็จสิ้นกระบวนการ อย่างไรก็ตามอาจจะใช้เวลาช้าหรือเร็วกว่านั้นได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะส่งแบบสอบถามแต่ละรอบคืนมาช้าหรือเร็วเพียงใด

## 2.2 ผู้เชี่ยวชาญเนื่องจากเทคนิคเดลฟายเป็นวิธีที่อาศัยความคิดเห็น

จากการตอบแบบสอบถาม ดังนั้นความสำเร็จของเทคนิคและการวิจัยจะออกมาดีหรือ ถูกต้องเพียงใดนั้นจึงขึ้นอยู่กับ การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญผู้ทำการวิจัยจึงควรพิจารณาอย่าง ละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้ผู้ที่เหมาะสมสำหรับปัจจัยที่ทำให้ได้คำตอบที่น่าเชื่อถือและตรง ตามความเป็นจริงจากผู้เชี่ยวชาญ คือ

### 2.2.1 ความสามารถของผู้เชี่ยวชาญผู้ทำการวิจัยควรเลือกกลุ่ม

ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถเป็นเลิศหรือเป็นที่ยอมรับในสาขานั้นๆ อย่างแท้จริง ไม่ควรคัดเลือกมา โดยอาศัยความคุ้นเคยหรือการติดต่อได้ง่ายเพราะข้อมูลที่ได้อาจเป็น คำตอบที่ผิดพลาดได้ดังนั้นความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จึงขึ้นอยู่กับ ความรอบรู้และ ความสามารถของผู้เชี่ยวชาญเป็นสำคัญ

### 2.2.2 ความร่วมมือของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญผู้ทำการวิจัยควรเลือกกลุ่ม

ผู้เชี่ยวชาญที่มีความเต็มใจ ตั้งใจ และมั่นใจในการให้ความร่วมมือกับงานวิจัย รวมทั้ง ยินยอมสละเวลาเพราะว่าผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนต้องตอบแบบสอบถามตามที่ผู้ทำการวิจัยได้ กำหนดขึ้นในแต่ละขั้นตอนและตอบอย่างละเอียดรอบคอบ นอกจากนี้เนื่องจาก ผู้ทำการวิจัยและบุคคลอื่นๆ ไม่ได้อยู่ด้วยในขณะที่ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนตอบแบบสอบถาม ดังนั้นหากผู้ตอบไม่เห็นความสำคัญและไม่ให้ความร่วมมือในงานวิจัยอย่างเต็มที่คำตอบที่ ได้รับไม่น่าเชื่อถือและเกิดความผิดพลาดบิดเบือนจากความเป็นจริงได้ ด้วยเหตุนี้ การอุทิศตัวให้ความช่วยเหลือและร่วมมือในการตอบแบบสอบถามของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จึงเป็นสิ่งสำคัญมากอีกประการหนึ่ง

### 2.2.3 จำนวนผู้เชี่ยวชาญสำหรับจำนวนผู้เชี่ยวชาญนั้นมีผลงานวิจัย

เกี่ยวกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย (อมรรัตน์ ภิญโญอนันต พงษ์, 2546, หน้า 59) ดังตาราง 7

ตาราง 7 จำนวนผู้เชี่ยวชาญช่วงการลดลงของความคลาดเคลื่อนและขนาดความคลาดเคลื่อนที่ลดลง

จำนวนผู้เชี่ยวชาญ	ช่วงการลดของความคลาดเคลื่อน	ขนาดความคลาดเคลื่อนที่ลดลง
1-5	1.20-0.70	0.50
5-9	0.70-0.58	0.12
9-13	0.58-0.54	0.04
13-17	0.54-0.50	0.04
17-21	0.50-0.48	0.02
21-25	0.48-0.46	0.02
25-29	0.46-0.44	0.02

จากตาราง 7 จะเห็นได้ว่าจำนวนผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 17-21 คนขึ้นไป ขนาดของความคลาดเคลื่อนลดลงอย่างคงที่และน้อยมากดังนั้นจากผลการวิจัยดังกล่าวจำนวนผู้เชี่ยวชาญจึงไม่ควรน้อยกว่า 17 คน

### 2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลของเทคนิคเคลฟาย โดยทั่วไปจะเก็บรวบรวมข้อมูล 3 รอบ หรือมากกว่า โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างหรือแบบสอบถาม ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้ถกเถียงความคิดเห็นของตนเองอย่างละเอียด รอบคอบและมั่นใจในการตัดสินใจ สำหรับการรวบรวมข้อมูลแต่ละรอบมีลักษณะ ดังนี้

2.3.1 รอบที่ 1 ผู้วิจัยนำกรอบทฤษฎีการวิจัยที่กำหนดไว้ มาประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group) กำหนดกรอบของการวิจัยจะทำให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น ในการรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

2.3.2 รอบที่ 2 ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนำข้อความทั้งหมดที่รวบรวมได้มาทำเป็นแบบสอบถามในลักษณะมาตราประมาณค่า (Rating Scale) จากนั้นส่งแบบสอบถามรอบ 2 ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเสนอความคิดเห็นตามระดับความสำคัญหรือความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ของข้อคำถามแต่ละข้อ ข้อความในแบบสอบถามรอบนี้จะต้องชัดเจนและผู้ตอบแต่ละคนจะต้องเข้าใจตรงกันในคำถามหรือข้อความเดียวกัน

2.3.3 รอบที่ 3 และรอบต่อไป สำหรับรอบที่ 3 ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้ในรอบที่ 2 มาทำการวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน (Median) ฐานนิยม (Mode) และพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquatile Range) ของแต่ละข้อคำถามที่ได้จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน จากนั้นส่งแบบสอบถามรอบที่ 2 ไปให้ผู้เชี่ยวชาญทราบเกี่ยวกับฐานนิยม มัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของแต่ละข้อคำถามที่วิเคราะห์ได้จากคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญคนนั้น รวมทั้งคำตอบเดิมของผู้เชี่ยวชาญคนนั้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทราบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างคำตอบของตนเองและของกลุ่มจะได้ทบทวนคำตอบของตนให้เข้ามาอยู่ในพิสัยระหว่างควอไทล์ หรือยืนยันคำตอบเดิมของตน แต่หากคำตอบเดิมอยู่นอกพิสัยระหว่างควอไทล์ ผู้เชี่ยวชาญที่ให้คำตอบจะต้องแสดงเหตุผลประกอบด้วย ส่วนรอบต่อไปให้กระทำเช่นเดียวกับรอบที่ 3

มีข้อสังเกตบางประการจากการวิจัยส่วนใหญ่พบว่า คำตอบที่ได้จากแบบสอบถามรอบที่ 3 และรอบที่ 4 มีความแตกต่างกันน้อยมาก จึงมักตัดการดำเนินการในรอบที่ 4 ออกไปในการรวบรวมข้อมูลแต่ละรอบ ผู้วิจัยจะต้องใช้เวลาแก่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญอย่างเหมาะสมด้วย อย่างไรก็ตามไม่ควรเร่งรัดเกินไปและไม่ควรทิ้งช่วงเวลายาวนานไปในการตอบคำถามแต่ละรอบและไม่ควรละเลยข้อความที่มีพิสัยกว้าง บางกรณีอาจเป็นข้อความที่มีประโยชน์ ทั้งนี้การวิเคราะห์จะต้องพิจารณาถึงเหตุผลของคำตอบที่ผู้เชี่ยวชาญได้ระบุไว้ประกอบกันด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลจึงควรแยกวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นฉันทามติหรือข้อคิดเห็นร่วมกันของผู้เชี่ยวชาญ และข้อมูลที่ไม่เป็นฉันทามติ (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2551, หน้า 68)

## 2.4 ข้อดีและข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย

ข้อดีและข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย (อมรรัตน์ ภิญโญอนันตพงษ์, 2546, หน้า 60-61) มีดังนี้

### 2.4.1 ข้อดีของเทคนิคเดลฟาย

2.4.1.1 ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระไม่ถูกควบคุมทางความคิด ทำให้ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงถึงความคิดเห็นตามความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่

2.4.1.2 ช่วยแก้ปัญหาการรวมกลุ่มของผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อยุติของความคิดเห็นที่สอดคล้อง เช่น ขจัดปัญหาด้านการนัดหมายให้ผู้เชี่ยวชาญมารวมกลุ่มโดยพร้อมหน้ากัน ขจัดปัญหาด้านงบประมาณค่าที่พัก และค่าเดินทาง

2.4.1.3 ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญได้รับการยอมรับเนื่องจากเป็นความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในประเด็นนั้นๆ รวมทั้งมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคม

#### 2.4.2 ข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย

2.4.2.1 ผู้เชี่ยวชาญต้องตอบคำถามในลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกันมาก และเป็นคำถามในประเด็นเดียวกันหลายๆ รอบ อาจทำให้ผู้เชี่ยวชาญเกิดความรู้สึกเหนื่อยหน่ายได้

2.4.2.2 ในกรณีที่ผู้เชี่ยวชาญถูกรบกวนด้วยงานวิจัยที่รวบรวมข้อมูลโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบเดลฟายหลายๆ ชั้น อาจส่งผลทำให้ผู้เชี่ยวชาญเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการให้ความคิดเห็นได้

2.4.2.3 อาจต้องใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละรอบ อันเนื่องมาจากผู้เชี่ยวชาญ ไม่มีเวลาสำหรับตอบแบบสัมภาษณ์หรือแบบสอบถาม จะเห็นได้ว่ากระบวนการวิจัยโดยเทคนิคเดลฟายจะทำให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ ทั้งนี้เพราะทุกคนจะตอบแบบสอบถามฉบับเดียวกันทุกขั้นตอนโดยอิสระ นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญทุกคนยังมีโอกาสได้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเท่าๆ กัน มีโอกาสปรับเปลี่ยนหรือยืนยันความคิดเห็นของตนจนเกิดความมั่นใจ ช่วยให้มีการพิจารณาประเด็นปัญหาได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น จึงอาจสรุปขั้นตอนของเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย ได้ดังนี้ (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2551, หน้า 79)

1. กำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Panel Experts) ผู้วิจัยต้องหาวิธีและทำการคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ และความชำนาญในเรื่องที่จะศึกษา ปกติจะมีประมาณตั้งแต่สิบคนขึ้นไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายการวิจัย ความซับซ้อนของเรื่องที่ศึกษา เวลา และงบประมาณ
2. กำหนดประเด็นแนวโน้มและสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย โดยทั่วไปมักเป็นแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง
3. ประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 8-10 คน เพื่อกำหนดกรอบของการวิจัยที่เห็นภาพชัดเจนขึ้น
4. รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

5. ทำเดลฟายในรอบที่ 2 รอบนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านจะได้รับข้อมูลป้อนกลับเชิงสถิติ (Statistical Feedbacks) ที่เป็นของกลุ่มโดยส่วนรวม เช่น ค่าร้อยละมัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ของกลุ่ม ผนวกด้วยคำตอบเดิมของตนเอง แล้วขอให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านพิจารณาตอบใหม่
6. ทำเดลฟายรอบที่ 3...4
7. สรุปและอภิปรายผล โดยการเสนอแนวโน้มที่มีฉันทามติตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ แล้วอภิปรายเสนอแนะจากผลการวิจัย

### เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Techniques)

เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Techniques) หมายถึง เทคนิคเดลฟายที่มีการปรับปรุงวิธีการหรือขั้นตอนการดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และลดข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในเทคนิคเดลฟายแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะข้อจำกัดเกี่ยวกับเวลาในการเก็บข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามของเทคนิคเดลฟายในแต่ละรอบใช้ระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 40 วัน จึงมีความพยายามหาวิธีลดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีต่างๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2553)

1. การใช้วิธีระดมความคิดเห็นแบบสอบถามปลายเปิดในรอบแรก มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมแนวคิดที่หลากหลายของกลุ่มบุคคล สำหรับการจัดทำเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดในรอบที่ 2 ของเทคนิคเดลฟายแบบดั้งเดิม การระดมความคิดเห็นจะช่วยลดระยะเวลาสำหรับการจัดทำแบบสอบถามในรอบสอง เพราะการมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้วยเทคนิคระดมความคิดเห็นจะทำให้ได้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีการอภิปรายภายในกลุ่มอย่างมีเหตุผล และช่วยลดระยะเวลาในการรอบแบบสอบถามกลับคืนในรอบแรก
2. การใช้วิธีการสัมภาษณ์แทนการตอบแบบสอบถามปลายเปิดในรอบแรก จุมพล พูลภัทรชีวิน (2553) ได้ปรับปรุงเทคนิคเดลฟายให้เหมาะกับการวิจัยอนาคต โดยพัฒนาเทคนิคที่เรียกว่า EDFR (Ethnographic Delphi) เทคนิคนี้เก็บรวบรวมข้อมูลรอบแรกด้วยการสัมภาษณ์ไม่มีการจำกัดขอบเขตของแนวคิดของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ใช้การสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้นำ ผู้ให้สัมภาษณ์มีโอกาสปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และแก้ไขข้อมูลที่ให้สัมภาษณ์ทำให้ข้อมูลที่ได้รับมีความน่าเชื่อถือ



3. การประชุมแบบเดลฟาย (Delphi Conference) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะของการประชุม ระหว่างการประชุมจะเก็บข้อมูลซ้ำด้วยแบบสอบถาม และนำเสนอข้อมูลย้อนกลับแก่สมาชิกในกลุ่ม และขอให้ผู้ให้ข้อมูลพิจารณาและตรวจสอบความคิดเห็นของตนเองอีกครั้งพร้อมกับการสนับสนุนให้เกิดการอภิปรายกันภายในกลุ่ม การเก็บข้อมูลแบบนี้ไม่สามารถปิดบังสถานการณ์ทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลได้ ผู้วิจัยสามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลได้

4. เดลฟายใช้คอมพิวเตอร์เป็นฐาน (Computer – based Delphi) การวิจัยที่เก็บรวบรวมข้อมูลผ่านทางคอมพิวเตอร์ ผู้ให้ข้อมูลจะเห็นข้อมูลของสมาชิกในกระบวนการโดยไม่ต้องอาศัยการสรุปหรือวิเคราะห์ความคิดโดยนักวิจัยซึ่งอาจมีความลำเอียง วิธีนี้จะเก็บข้อมูลได้รวดเร็ว ประหยัด

5. เดลฟายกลุ่ม (Group Delphi) Witkin และ Altschuld (1995) เสนอการใช้เดลฟายโดยการกำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและเชิญเข้ามีส่วนร่วมในการประชุม เมื่อได้รับการตอบรับและผู้เชี่ยวชาญให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมในการประชุมแล้ว ผู้ประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessor) ส่งแบบสอบถามรอบที่ 1 ไปให้ก่อนการประชุม หลังจากนั้นก่อนหรือหลังการประชุมประมาณ 3-4 ชั่วโมง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะได้รับแบบสอบถามฉบับที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญใช้ช่วงเวลาระหว่างพักการประชุมประมาณ 20 นาทีในการตอบแบบสอบถามโดยผู้ประเมินความต้องการจำเป็นขอความร่วมมือไม่ให้เกิดการอภิปรายเกี่ยวกับการตอบแบบสอบถามภายในกลุ่ม ผู้ประเมินความต้องการจำเป็นรวบรวมคำตอบที่ได้อย่างรวดเร็ว จากนั้นสร้างแบบสอบถามรอบที่ 3 เมื่อกลุ่มผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามรอบที่ 3 เสร็จเรียบร้อย ผู้ประเมินความต้องการจำเป็นนำข้อเสนอแนะหรือประเด็นที่มีผู้ไม่เห็นด้วยมาพิจารณาร่วมกันแบบเผชิญหน้าเพื่อหาข้อสรุป 3 ประการ คือ การกำหนดโครงสร้างของเส้นทางการส่งผ่านข้อมูลข่าวสาร การให้ข้อมูลย้อนกลับ และการเก็บรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล เทคนิคนี้เหมาะสมกับการใช้กับการคาดการณ์ในมิติที่ซับซ้อน ส่วนใหญ่ไม่มีมิติเดียว และวิธีนี้ยังสามารถนำไปใช้คู่กับเทคนิคเชิงอนาคตอื่นๆ เช่น การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้

กล่าวโดยสรุป เทคนิคเดลฟาย มีทั้งแบบดั้งเดิมและแบบปรับปรุง เทคนิคเดลฟายเป็นกระบวนการที่รวบรวมความคิดเห็นหรือการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับอนาคตจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากที่สุดโดยที่ผู้ทำการวิจัยไม่ต้องนัดสมาชิกในกลุ่ม

ผู้เชี่ยวชาญให้มาประชุมพบปะกัน แต่ขอร้องให้สมาชิกแต่ละคนแสดงความคิดเห็นหรือ  
 ตัดสินปัญหาในรูปของการตอบแบบสอบถาม ซึ่งเทคนิคนี้จะทำให้ผู้ทำการวิจัยสามารถ  
 ระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในที่ต่างๆ ได้โดยไม่มีข้อจำกัดรวมทั้งยังประหยัดเวลา  
 และค่าใช้จ่ายอีกด้วย นอกจากนี้เทคนิคเดลฟายยังช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนแสดงความคิด  
 เห็นได้อย่างอิสระและไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลทางความคิดเห็นของผู้อื่นหรือเสียงส่วนใหญ่  
 ทั้งนี้เทคนิคเดลฟายยังมีแบบปรับปรุงวิธีการหรือขั้นตอนการดำเนินการให้บรรลุตาม  
 วัตถุประสงค์ และลดข้อจำกัดที่แบบปรับปรุงเกิดขึ้นในเทคนิคเดลฟายแบบดั้งเดิม ชัชวาล  
 ทัดศิวิธ (2553) วิจัย เรื่อง การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย พบว่า เทคนิคเดลฟายจัดว่า  
 เป็นเทคนิควิธีการศึกษาเชิงสำรวจแบบตัวแปรเดียว ได้รับการนำมาใช้เป็นวิธีการรวบรวม  
 ความคิดเห็นหรือข้อมูลจากกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความเชี่ยวชาญรอบรู้ในเรื่องที่  
 ทำการศึกษา เพื่อประกอบการตัดสินใจสำหรับประเด็นปัญหาในสถานการณ์จริงโดยไม่ต้อง  
 ต้องนำผู้เชี่ยวชาญมาเข้ากลุ่มประชุม มีเป้าหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ  
 สร้างสรรค์ เทคนิคเดลฟายเหมาะสำหรับการสร้างฉันทามติร่วมของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ  
 ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในหลายรอบของการสอบถาม การใช้เทคนิคการวิจัยแบบนี้  
 ผู้วิจัยจำเป็นต้องคำนึงการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย  
 ความเป็นไปได้ที่จะได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาในอัตราที่ต่ำ รวมถึงการให้ข้อมูลอย่าง  
 ไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควรของผู้ตอบ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อคุณภาพความน่าเชื่อถือ  
 และความสำเร็จของการศึกษาวิจัย ปัจจุบัน นักวิชาการได้พัฒนาระเบียบ วิธีการศึกษา  
 แบบเดลฟายขึ้นมาหลายวิธีการแทนการศึกษาแบบเดิม เพื่อลดข้อบกพร่องของ  
 กระบวนการวิจัยแบบเดิม โดยเฉพาะการประยุกต์ระบบคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ เช่น  
 จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ และการวิจัยบนเว็บ รวมทั้งการใช้นวัตกรรมของการประชุมกลุ่ม  
 แบบพลวัต เป็นต้น